

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОБОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кафедра економічної теорії

ЕКОНОМІКС: МАКРОЕКОНОМІКА

Методичні вказівки

для самостійної підготовки фахівців ОС «Бакалавр»

галузь знань 07 Управління та адміністрування
спеціальність 073 Менеджмент

Освітня програма «Менеджмент міжнародного бізнесу»

Київ - 2024

Рекомендовано навчально-методичною радою факультету аграрного менеджменту НУБіП України протокол №5 від 16.10.2024 р.

Рецензенти:

Власенко Юрій Григорович, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії НУБіП України, м.Київ

Болгарова Наталя Костянтинівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії НУБіП України, м.Київ

Укладач:

Гуца Інна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії НУБіП України, м.Київ

Гуца І.О.

“Економікс:макроекономіка”. Методичні вказівки для самостійної підготовки фахівців ОС «Бакалавр», галузь знань 07 Управління та адміністрування, спеціальність 073 Менеджмент, освітня програма «Менеджмент міжнародного бізнесу» – К.: НУБіП, 2024, 96 с.

Наведено методичні вказівки при вивченні курсу “Економікс:макроекономіка” для самостійної підготовки фахівців ОС «Бакалавр», галузь знань 07 Управління та адміністрування, спеціальність 073 Менеджмент, освітня програма «Менеджмент міжнародного бізнесу».

Видання містить програму курсу, теми лекційних та семінарських занять, питання для самоконтролю за темами, тестові завдання, перелік контрольних питань, список рекомендованої літератури, глосарій.

Наведені матеріали сприятимуть ефективній організації самостійної роботи студентів, засвоєнню ними матеріалу курсу, якісному виконанню контрольних робіт.

Опис навчальної дисципліни «Економікс:макроекономіка»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, ступінь вищої освіти		
Ступінь вищої освіти	Бакалавр	
Галузь знань	07 Управління та адміністрування	
Спеціальність	073 Менеджмент	
Освітня програма	«Менеджмент міжнародного бізнесу»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота)	-	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	денна форма здобуття вищої освіти	заочна форма здобуття вищої освіти
Курс (рік підготовки)	1	
Семестр	2	
Лекційні заняття	45 год.	
Практичні, семінарські заняття	45 год.	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна робота	60 год.	
Індивідуальні завдання	-	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	6 год.	

ПЕРЕДМОВА

Мета: Метою вивчення дисципліни є надання студентам глибоких теоретичних знань з проблем функціонування економіки – важливої сфери життєдіяльності людини, дії об'єктивних економічних законів, ознайомлення з методами і умовами ефективного господарювання і цілісне систематичне уявлення про макроекономічну теорію і політику.

Завдання дисципліни полягають в теоретичній та практичній підготовці здобувачів вищої освіти з питань: методів вимірювання динаміки рівнів національного виробництва; умов формування і наслідків порушення макроекономічної рівноваги; впливу інфляції на безробіття та економічний розвиток; методів державного бюджетно-податкового регулювання; інструментів державної грошово-кредитної політики; оволодіння універсальним інструментарієм прийняття раціональних господарських рішень; пізнання закономірностей функціонування мікросистем (індивідів, домашніх господарств, підприємств, організацій) у різних ринкових ситуаціях; розкриття особливостей функціонування ринків факторів виробництва та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів відповідно до типу ринкової структури.

Набуття компетентностей

Інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3 Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.

ЗК 10 Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК 1. Здатність визначати та описувати характеристики організації.

СК 3. Здатність визначати перспективи розвитку організації.

СК 11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

СК 16. Здатність виявляти та аналізувати нові ринкові можливості, включаючи міжнародне бізнес-середовище, формулювати нові ідеї, розробляти проекти та організовувати управління бізнес-процесами.

СК 17. Здатність оцінювати та аналізувати експортний потенціал підприємства та прогнозувати напрями його зростання.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 5. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації.

ПРН 18. Демонструвати здатність виявляти перспективи розвитку підприємства, розробляти проекти, організовувати управління бізнес процесами на основі аналізу ринкових можливостей та міжнародного бізнес середовища.

ПРН 19. Оцінювати та аналізувати експортний потенціал підприємства та прогнозувати напрями його зростання.

ПЛАНІ ЛЕКЦІЙНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Основи макроекономічної науки та основні показники держави

Тема 1. Предмет, метод та функції макроекономіки

План лекції

1. Предмет макроекономіки та його особливості.
2. Макроекономічні суб'єкти та їх взаємодія.
3. Економічна система як об'єкт макроекономіки.
4. Методи макроекономічного дослідження.

Макроекономіка - розділ економічної теорії. Економічна система як об'єкт макроекономічного аналізу. Макроекономічні суб'єкти та їх взаємодія. Основні макроекономічні проблеми й суперечності.

Предмет макроекономіки. Функції макроекономіки. Методологія макроекономіки. Аналіз сукупних економічних тенденцій. Агреговані показники і функціональні взаємозв'язки між ними. Методи й принципи макроекономічних досліджень. Економічне моделювання. Екзогенні та ендогенні змінні макроекономічних моделей. Статичні й динамічні моделі. Ex post - аналіз в порівнянні з ex ante - аналізом. Мета та завдання макроекономіки. Макроекономічний аналіз як інструмент пізнання. Позитивний і нормативний аналіз. Теоретичне обґрунтування економічної політики. Макроекономічне прогнозування.

Становлення та розвиток макроекономіки. Сучасні макроекономічні теорії: посткейнсіанська макроекономіка, неокласична макроекономіка, монетаризм. Основні макроекономічні проблеми та суперечності економіки України.

Практичне завдання

Завдання 1. За даними таблиці розрахуйте такі показники: ВВП, споживання, валові приватні інвестиції, ЧНП, чисті національні інвестиції.

Показники	1 рік	2 рік
1. Вартість нового будівництва	10	5
2. Вартість виготовленого обладнання	20	15
3. Вартість виготовлених споживчих товарів	140	120
4. Вартість спожитих товарів	100	100
5. Амортизація виробництва	10	10
6. Амортизація обладнання	20	20
7. Запаси споживчих товарів на початку року	40	50
8. Запаси споживчих товарів на кінець року	50	70

Завдання 2. За даними таблиці розрахуйте матеріальні витрати та внесок машинобудівників у споживання ВВП:

Виробництво	Кінцева сума продажу (у.г.о.)	Купівля товарів необхідних для виробництва (у.г.о.)
1. Машин	2000	
2. Скла	300	100
3. Шин	200	80
4. Фарби	120	0
5. Двигунів	580	300

План самостійної роботи

1. Проста модель кругообігу продуктів і доходів.
2. Повна відкрита модель кругових потоків.

Основні економічні категорії і поняття

Макроекономіка. Позитивна макроекономіка. Нормативна макроекономіка. Ex post аналіз. Ex ante аналіз. Економічна система. Ендогенні змінні. Екзогенні змінні. Вилучення. Ін'єкції.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте предмет макроекономіки.
2. Які основні питання досліджує макроекономіка?
3. Які рівні макроекономічного аналізу ви знаєте? Чим вони відрізняються?
4. Поясніть специфіку об'єкта макроекономіки.
5. Дайте визначення макроекономічних суб'єктів та охарактеризуйте види їхньої активності.
6. Які специфічні методи аналізу макроекономічних процесів ви знаєте?
7. Проаналізуйте кругообіг продуктів і доходів за простою моделлю кругових потоків.
8. Проаналізуйте кругообіг продуктів і доходів за повною відкритою моделлю кругових потоків.
9. Розкрийте функції макроекономіки.

Тести

1. Макроекономіка досліджує економічні процеси на рівні:

- 1) підприємства;
- 2) галузі виробництва;
- 3) окремого ринку;
- 4) національної економіки.

2. Об'єктом макроекономічного аналізу виступають:

- 1) економічний закон;
- 2) економічний процес;
- 3) економічна система;
- 4) економічні відносини.

3. Об'єкти макроекономічного аналізу характеризують:

- 1) агреговані величини;
- 2) ймовірні величини;
- 3) порівняльні величини;
- 4) відносні величини.

4. Який сектор не належить до макроекономічних суб'єктів?

- 1) підприємницький сектор;
- 2) сектор домашніх господарств;
- 3) державний сектор;
- 4) сільськогосподарський сектор;

5. Основним методом макроекономічних досліджень є:

- 1) порівняльний аналіз;
- 2) соціологічний;
- 3) метод абстракції;
- 4) моделювання.

6. Макромоделі показують:

- 1) об'єктивне зростання показників;
- 2) взаємозв'язки між макропоказниками;
- 3) зв'язок між державними суб'єктами;
- 4) зв'язок між екзогенними величинами.

7. Яка з наведених відповідей відображає поведінкові функціональні зв'язки ендогенних параметрів макромоделі:

- 1) $C = C(Y)$
- 2) $Q = f(X_1, X_2, \dots, X_n)$
- 3) $T = f(T(Y), Y)$
- 4) $Y = C + I + G + NE$

8. Яка з наведених відповідей відображає технологічні функціональні зв'язки ендогенних параметрів макромоделі:

- 1) $C = C(Y)$
- 2) $Q = f(X_1, X_2, \dots, X_n)$
- 3) $T = f(T(Y), Y)$
- 4) $Y = C + I + G + NE$

9. Яка з наведених відповідей відображає інституціональні зв'язки ендогенних параметрів макромоделі:

- 1) $C = C(Y)$
- 2) $Q = f(X_1, X_2, \dots, X_n)$
- 3) $T = f(T(Y), Y)$
- 4) $Y = C + I + G + NE$

10. Яка з наведених відповідей відображає дефініційні функціональні зв'язки ендогенних параметрів макромоделі:

- 1) $C = C(Y)$
- 2) $Q = f(X_1, X_2, \dots, X_n)$
- 3) $T = f(T(Y), Y)$
- 4) $Y = C + I + G + NE$.

Список літератури

1. Макроекономіка: Навчальний посібник. Гойчук О.І. Аврамчук Л.А. Болгарова Н.К. Гуца І.О та ін. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 560 с.
2. Макроекономіка в задачах, тестах, вправах: Навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації. Гойчук О.І. Болгарова Н.К. Гуца І.О. та ін. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 307 с.
3. Талавиря М.П. Лакішик О.В. Власенко Ю.Г. Гуца І.О. Макроекономіка: Практикум-тренінг для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. – 191 с.
4. Талавиря М.П, Гуца І.О. Методичні вказівки з макроекономіки для студентів заочного відділення економічних спеціальностей. Методична розробка - К.: НАУ, 2003. – 38 с.
5. Paschenko O., Talavyria M., Gushcha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. – Nizhin: Milanik, 2011. – 520 p.
6. Paschenko O, Talavyria M., Guscha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. Nizhyn: Milanik, 2010 – 520 p.
7. Talavyria M., Guscha I. Macroeconomics: Train aid. Nizhyn: Milanik, 2009. – 83 p.

Тема 2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків

План лекції

1. Основні макроекономічні показники.
2. Показник ВВП системі національних рахунків.
3. Номінальний та реальний ВВП.
4. Чистий економічний добробут.

Економічний кругообіг у простій економічній системі. Структура моделі економічного кругообігу. Взаємодія між домогосподарствами і фірмами. Ринок ресурсів та ринок продуктів. Включення державного сектору в кругообіг доходів і продуктів. Роль фінансових посередників в економічному кругообігу. Модель кругообігу із включенням зовнішньоекономічного сектору. Система національних рахунків як нормативна база макроекономічного рахівництва. Сутність СНР та її відмінність від системи БНГ (балансу народного господарства). Методологічні принципи побудови системи національних рахунків. Основні категорії системи національних рахунків: додана вартість, інституційні одиниці, сектори, операції, рахунки. Переваги та обмеження СНР. Проблеми впровадження СНР в Україні. Роль макроекономічних показників.

Основні макроекономічні показники: національний обсяг виробництва, загальний рівень цін, зайнятість. Валовий національний дохід та валовий внутрішній продукт. Методи обчислення ВВП: виробничий, кінцевого використання, розподільчий. Визначення кінцевої і проміжної продукції, доданої

вартості. Подвійний рахунок та його виключення. Динаміка ВВП в Україні. СНР - система взаємопов'язаних показників. Співвідношення між основними показниками системи національних рахунків. Чистий національний дохід. Чистий внутрішній продукт, Валовий національний наявний дохід. Обчислення реальних обсягів: номінальний і реальний ВВП. Темп росту й темп приросту реального ВВП. Індекс цін і дефлятор. Інфлювання та дефлювання ВВП. ВВП та суспільний добробут. Особливості макроекономічних показників. Неринкові операції. Зростання вільного часу. Поліпшення якісних характеристик продукції. ВВП та навколишнє середовище. Тіньова економіка. Методика обчислення обсягів тіньової економіки. Чистий економічний добробут (NEW).

Практичне завдання

Завдання 1. Допустимо, що національне виробництво складається з двох товарів: X (споживчих товар); Y (засіб виробництва). В поточному році було виготовлено 800 одиниць X (ціна за одиницю 3 у.г.о.) та 100 одиниць Y (ціна за одиницю 10 у.г.о.). До кінця року 7 машин (товару Y) потрібно замінити новими.

Розрахуйте: а) амортизацію; б) обсяг споживання; в) обсяг валових інвестицій; г) ВВП; д) ЧНП; ж) обсяг чистих інвестицій.

Завдання 2. За наведеними даними розрахуйте: ВВП (методами доходів та витрат); особистий дохід; дохід кінцевого використання; обсяг чистого експорту.

1.	Експорт	550,5
2.	Дивіденди	90
3.	Амортизація	460,5
4.	Зарплата	2163
5.	Державні закупки товарів та послуг	1865,5
6.	Рента	49,5
7.	Непрямі податки	385,5
8.	Додаткові виплати до зарплати	420
9.	Валові приватні інвестиції	1113,5
10.	Податки та доходи корпорацій	132
11.	Трансфертні платежі	480
12.	Проценти за капітал	301,5
13.	Доход індивідуальних власників	198
14.	Споживчі витрати	2782,5
15.	Імпорт	507
16.	Внески на соцстрах	222
17.	Нерозподілені прибутки корпорацій	825
18.	Податки на особисті доходи	558

План самостійної роботи.

1. Стан та проблеми запровадження СНР-93 в Україні.
2. Система національних рахунків та історія її розвитку.
3. Система національних рахунків як нормативна база макроекономічного рахівництва.
4. Співвідношення показників в системі національних рахунків.

Основні економічні категорії і поняття

Система національних рахунків. Кінцева продукція. Додана вартість. Державні трансферти. Валовий внутрішній продукт. Валовий національний продукт. Валові приватні інвестиції. Чисті інвестиції. Процентна ставка. Норма безробіття. Номінальний ВВП. Реальний ВВП. Чистий економічний добробут.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть і охарактеризуйте основні макроекономічні показники.
2. Дайте визначення валового національного продукту.
3. Перелічіть основні макроекономічні показники системи національних рахунків.
4. Які способи вимірювання ВВП ви знаєте?
5. Запишіть і поясніть формулу розрахунку ВВП за витратами.
6. Що включають в себе витрати на споживання, витрати на інвестиції, державні витрати?
7. Запишіть формулу розрахунку ВВП за доходами.
8. Поясніть джерела кожного з видів доходу в економічній системі.
9. Поясніть значення і необхідність використання в системі національних рахунків показників валового внутрішнього продукту; чистого національного продукту.
10. Як уникнути подвійного рахунку при вимірюванні ВВП?
11. Чим відрізняється особистий дохід від доходу кінцевого використання?
12. Чому при складанні національних рахунків зіставляється ринкова вартість обсягів виробництва у різні роки, а не фактичні фізичні обсяги виробництва?
13. У чому різниця між номінальним і реальним ВВП?
14. У чому різниця між дефлятором та індексом цін?
15. Дайте визначення чистого економічного добробуту.
16. Запишіть систему міжгалузевого балансу В. Леонтьєва
17. Який зміст мають коефіцієнти прямих і повних витрат у цій моделі?
18. Що ілюструє квадрат відносності Лоренца?
19. Поясніть економічний зміст кривої Лоренца.
20. Побудуйте криву Лоренца для економіки України.

Тести

1. Для розширення виробничого потенціалу країни необхідно, щоб:
 - 1) ЧНП перевищував НД;
 - 2) чисті інвестиції перевищували величину амортизації;
 - 3) ВВП перевищував ЧНП на величину амортизації.
 - 4) НД перевищував обсяг споживчих витрат населення та держави.
2. НД відрізняється від доходу кінцевого використання домашніх господарств на величину:
 - 1) доходів населення, отриманих із закордону;

- 2) амортизації;
- 3) доходів від індивідуальної трудової діяльності;
- 4) трансфертних виплат держави населенню.

3. До чистих інвестицій відноситься:

- 1) купівля домашнім господарством легкового автомобіля;
- 2) купівля фірмою земельної ділянки;
- 3) заміна зношеного обладнання новим;
- 4) будівництво складу готової продукції.

4. Попередньо створена вартість не повинна враховуватися при визначенні сукупної виготовленої вартості у національній економіці, для того щоб:

- 1) уникнути інфляційних процесів;
- 2) виключити невиробничі витрати попереднього циклу;
- 3) уникнути подвійного рахунку;
- 4) будівництво складу нової продукції.

5. Сукупний обсяг товарів та послуг, виготовлених у країні протягом року – це:

- 1) національне багатство;
- 2) валовий внутрішній продукт;
- 3) національний доход;
- 4) чистий економічний добробут.

6. Як від'ємний чистий експорт (NE) впливає на товарне споживання в межах країни? Споживання:

- 1) збільшується;
- 2) зменшується;
- 3) не змінюється;
- 4) стає від'ємним.

7. Яке з наведених рівнянь характеризує формування доходу?

- 1) $Y = C + I$;
- 2) $Y = C - S$;
- 3) $Y = C + S$;
- 4) $Y = S - C$.

8. До трансфертних платежів належать:

- 1) шкільне будівництво;
- 2) заробітна плата державних службовців;
- 3) податки;
- 4) субсидії.

9. Чистий експорт є позитивним, коли:

- 1) експорт більший за імпорт;
- 2) експорт зменшується, а імпорт зростає;
- 3) експорт та імпорт зменшуються;
- 4) імпорт більший за експорт.

10. Підприємницькі заощадження – це:

- 1) прибуток, який витрачається на особисте споживання підприємця;
- 2) частина прибутку, яка залишається на підприємстві;

- 3) частина прибутку, яку підприємець заощаджує на особисті потреби;
- 4) прибуток, який підвищується внаслідок зростання цін.

Список літератури

1. Макроекономіка: Навчальний посібник. Гойчук О.І. Аврамчук Л.А. Болгарова Н.К. Гуца І.О та ін. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 560 с.
2. Макроекономіка в задачах, тестах, вправах: Навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації. Гойчук О.І. Болгарова Н.К. Гуца І.О. та ін. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 307 с.
3. Талавиря М.П. Лакішик О.В. Власенко Ю.Г. Гуца І.О. Макроекономіка: Практикум-тренінг для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. – 191 с.
4. Талавиря М.П, Гуца І.О. Методичні вказівки з макроекономіки для студентів заочного відділення економічних спеціальностей. Методична розробка - К.: НАУ, 2003. – 38 с.
5. Paschenko O., Talavyria M., Gushcha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. – Nizhin: Milanik, 2011. – 520 p.
6. Paschenko O, Talavyria M., Guscha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. Nizhyn: Milanik, 2015 – 520 p.
7. Talavyria M., Guscha I. Macroeconomics: Train aid. Nizhyn: Milanik, 2016. – 83 p.

Тема 3. Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції

План лекції

1. Структура сукупного попиту.
2. Крива сукупного попиту AD.
3. Цінові та нецінові фактори, які впливають на сукупний попит.
4. Мультиплікатор автономних витрат.
5. Сукупна пропозиція. Крива сукупної пропозиції AS.
6. Цінові та нецінові фактори, які впливають на сукупну пропозицію.

Сутність сукупного попиту, його відмінність від індивідуального попиту. Сукупний попит та його модель. Структура сукупного попиту. Споживчий попит. Інвестиційний попит. Попит держави. Попит закордону. Цінові фактори, які впливають на сукупний попит: зміна процентної ставки, ефект багатства, обсяг та структура імпорту. Крива сукупного попиту. Нецінові фактори, які впливають на сукупний попит. Зміни в споживчих витратах, інвестиційних витратах, державних витратах та у витратах на чистий експорт. Заплановані й фактичні витрати.

Сукупна пропозиція. Короткострокова крива сукупної пропозиції. Зміна цін і реального ВВП на різних ділянках короткострокової кривої сукупної пропозиції. Довгострокова крива сукупної пропозиції. Чинники, які впливають на сукупну

пропозицію: цінові фактори - зміна процентної ставки, зміна рівня цін; нецінові фактори - зміна цін на ресурси, продуктивності праці, правових норм. Кейнсіанська крива сукупної пропозиції. Класична крива сукупної пропозиції. Узагальнена крива сукупної пропозиції.

Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції. Рівноважний рівень цін. Рівноважний обсяг виробництва. Три варіанти макроекономічної рівноваги. «Сукупний попит - сукупна пропозиція» як базова модель економічної рівноваги. Довгострокова й короткострокова рівновага. Порушення рівноваги сукупного попиту та сукупної пропозиції. Механізм відновлення рівноваги. Мультиплікатор у моделі AD-AS. Парадокс ощадливості. Сучасні теорії сукупної пропозиції.

Практичне завдання

Завдання 1. Автономні інвестиції збільшили обсяг ЧНП на 10 млрд у.г.о. Розрахуйте величину цих інвестицій, якщо гранична схильність до заощадження (c') дорівнює 0,2.

Завдання 2. У таблиці наведені дані в у.г.о., які характеризують закриту економіку, функціонуючу при сталому рівні цін та відсутності державного втручання. Розрахуйте: граничну схильність до споживання, граничну схильність до заощадження та мультиплікатор інвестицій.

Реальний ЧНП	Споживчі витрати	Заощадження	Планові інвестиції	Сукупні витрати	Відхилення фактичних інвестицій від планових
1300	1290	10	22	1312	-12
1310	1298	12	22	1320	-10
1320	1306	14	22		
1330	1314	16	22		
1340	1322	18	22		
1350	1330	20	22		
1360	1338	22	22		
1370	1346	24	22		
1380	1354	26	22		
1390	1362	28	22	1384	+6
1400	1370	30	22	1392	+8

Задача 3.

Завдання 4. За наведеними даними (в у.г.о.) розрахуйте макроекономічні показники та занесіть їх у таблицю. Визначить мультиплікатор інвестицій. $C=200+0,75Y$, $I=200$, $E=125$, $Z=25$, $T=200$.

Національний дохід	Податки	Доход кінцевого використання	Споживання	Інвестиції	Державні витрати	Чистий експорт	Сукупний попит
1800							
2000							
2200							
2400							
2600							

Завдання 4. Нехай функція споживання має вигляд: $C = 50 + 0,85Y$. Визначить обсяг заощаджень (S), якщо дохід домашніх господарств (Y) дорівнює 300 (у. г. о.).

Завдання 5. В економіці країни "X" функція інвестицій визначається рівнянням $I = 40 + 0,4Y$, а функція заощадження – рівнянням $S = -20 + 0,67Y$, де Y – національний дохід. Визначте рівноважний ВВП в країні.

План самостійної роботи.

1. Особливості формування та розвитку сукупного попиту в Україні на сучасному етапі.
2. Сукупна пропозиція в Україні та фактори, що впливають на неї.
3. Сегменти кривої сукупної пропозиції.
4. Макроекономічна рівновага в моделі “сукупний попит – сукупна пропозиція”.

Основні економічні категорії і поняття

Сукупний попит. Сукупна пропозиція. Мультиплікатор. Акселератор. Сукупні витрати. Інвестиційні витрати. Державні витрати. Макроекономічна рівновага.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення сукупного попиту та сукупної пропозиції.
2. Охарактеризуйте основні складові сукупного попиту.
3. Які фактори впливають на споживчий попит?
4. Які фактори впливають на інвестиційний попит?
5. Чим відрізняються автономні та індуційовані інвестиції?
6. У чому різниця між мультиплікатором і акселератором?
7. Охарактеризуйте функцію попиту держави.
8. Які фактори впливають на попит за кордону?
9. Дослідіть цінові та нецінові фактори, які впливають на сукупний попит.
10. Проаналізуйте вплив нецінових факторів на криву сукупного попиту AD.
11. Що відображає крива сукупної пропозиції AS?
12. Назвіть складові кривої сукупної пропозиції за сучасним трактуванням.
13. Які нецінові фактори впливають на сукупну пропозицію?
14. Дайте визначення рівноважного рівня цін та рівноважного обсягу виробництва.
15. Проаналізуйте три варіанти макрорівноваги.
16. Як модель мультиплікатора узгоджується з моделлю AD-AS?

Список літератури

1. Н. Грегори Мэнкью. Принципы экономики/ Пер. с англ. – СПб.: Питер-Ком, 1999. – 418 с.
2. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна, та ін. – Підручник. – К.: Основи, 1999. – 518 с.
3. Савченко А.Г. Макроекономіка: Підручник для студентів вищих закладів. – К.:Либідь, 1999. – 288 с.
4. Фельдер Бернард, Хомбург Штефан. Макроекономіка і нова макроекономіка: Підручник для студентів економічних факультетів, вузів / Е. Бурувникова та ін. пер. з нім. – К.: Либідь - Ніглава, 1998. – 368 с.
5. Чеканский А.Н., Фролова Н.Л. Теория спроса, предложение рыночных структур. – М.: ТЕМС, 1999. – 381 с.

Тема 4. Споживання, заощадження та інвестиції

План лекції

1. Доходи домогосподарств.
2. Суть споживання та заощадження.
3. Функція споживання та заощадження.

Споживання і заощадження. Дохід кінцевого використання і споживання. Функція споживання. Споживання як функція доходу кінцевого використання. Функція заощадження. Середня схильність до споживання й заощадження. Гранична схильність до споживання та заощадження. Автономне споживання і чинники, які на нього впливають. Графік функції споживання. Графік функції заощадження. Теорії споживання. Кейнсіанська та неокласична концепції споживання. Чинники споживання і заощадження, не пов'язані з поточним доходом. Вибір активу заощадником. Ліквідність активу. Активи вищої та нижчої цінності. Види заощаджень. Національні заощадження. Рівень заощаджень. Динаміка середньої схильності до споживання. Особливості споживання в Україні в умовах ринкової трансформації національної економіки.

Інвестиції як компонент сукупних витрат. Інвестиційна функція та її графік. Роль інвестицій в економіці. Нестабільність інвестицій. Інвестиції в економіку України. Процентна ставка як чинник інвестиційного попиту. Номінальна й реальна процентна ставка. Процентна ставка і чиста прибутковість інвестицій. Автономні інвестиції.

Сутність мультиплікатора. Таблична модель мультиплікативного процесу. Модель простого мультиплікатора. Мультиплікатор Кейнса. Мультиплікативна зміна реального ВВП. Вплив інфляції на мультиплікативний ефект. Парадокс ощадливості. Вплив інвестицій на обсяг національного виробництва. Індуційовані інвестиції. Модель акселератора. Модель взаємодії мультиплікатора-акселератора.

Практичне завдання

Завдання 1. Потенційний ВВП країни А склав 8000, крива AD описувалася рівнянням $Y=8400-2Y$. Потенційний ВВП виріс на 2%, рівняння сукупного попиту прийняло вид $Y=8640-2Y$. На скільки відсотків змінився рівноважний рівень цін у країни А.

Завдання 2. Нехай за умови відсутності податків шкала споживання в економіці має вид:

ВВП (млрд. дол.)	100	200	300	400	500	600	700
Споживання (млрд. дол.)	120	200	280	360	440	520	600

а) зобразіть лінію споживання графічно і визначте граничну схильність до споживання.

б) уряд вводить акордний регресивний податок 10 млрд. дол. при будь-якому рівні ВВП. Визначте гранична схильність до споживання і мультиплікатор.

в) держава вводить пропорційну податкову систему з податковою ставкою 10%. Розрахуйте нову шкалу споживання, зобразіть її і знайдіть розмір граничної схильності до споживання і розмір мультиплікатора

г) вводиться прогресивна податкова система, у котрої податкова ставка рівняється 0%, якщо ВВП – 100 млрд. дол., 5% – при 200 млрд. дол., 10% – при 300 млрд. дол., 15% – при 400 млрд. дол. і т.д. Визначте і зобразіть нову шкалу споживання, МРС і мультиплікатор.

д) поясните, чому пропорційна і прогресивна податкова система сприяє більшій економічній стабільності на відміну від регресивної.

Завдання 3. Нехай інвестиційна функція задана рівнянням: $I=2000-40r$, де r – реальна ставка відсотка. Номінальна ставка відсотка дорівнює 105. Розрахуйте сукупний попит на інвестиції за таких умов: номінальна процентна ставка 14%, темп інфляції 4%, податок із доходу 30%. За таких умов пропонується чотири інвестиційних проекти, що відрізняються вартістю і нормою прибутків;

- 1) 1000 грн., норма прибутку 100%;
- 2) 2000 грн., 50%;
- 3) 3000грн.,30%;
- 4) 4000 грн., 10%.

Завдання 4. В економіці країни "X" функція інвестицій визначається рівнянням $I=40+0,4Y$, а функція заощадження – рівнянням $S=-20+0,67Y$, де Y – національний дохід. Визначте рівноважний Y в країні.

План самостійної роботи.

1. Недоходні фактори споживання та заощадження.
2. Теорії споживання.
3. Гіпотеза між часового бюджетного обмеження.
4. Гіпотеза постійного доходу.

Основні економічні категорії і поняття

Особистий дохід, особистий наявний дохід, споживання, індекс споживчих настроїв, заощадження, функція споживання, функція заощадження, середня схильність до споживання, середня схильність до заощадження, гранична схильність до споживання, гранична схильність до заощадження, недоходні фактори споживання та заощадження, гіпотеза між часового бюджетного обмеження, гіпотеза постійного доходу, перманентний дохід, постійний дохід, тимчасовий дохід, теорія життєвого циклу.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте умови формування та структуру особистого доходу та особистого наявного доходу в приватній закритій економіці.
2. В чому полягає сутність методу нарахування складного процента і методу дисконтна? З якою метою вони застосовуються?
3. Поясніть сутність і призначення кривої Лоренца.
4. Які основні чинники споживання ви знаєте.
5. Які основні постулати містить функція споживання Кейнса?
6. З'ясуйте, що таке споживання.
7. Що таке індекс споживчих настроїв?
8. Зобразіть схематично і опишіть функції споживання.
9. Дайте визначення середньої і граничної схильності до споживання та заощадження.
10. З'ясуйте, що таке заощадження.
11. Зобразіть схематично і опишіть функції заощадження.
12. Чому середня схильність до споживання більша середньої схильності до заощадження?
13. Проаналізуйте вплив недоходних факторів на функцію споживання.
14. Назвіть недоходні фактори споживання та заощадження.
15. Поясніть вплив недоходних факторів на функцію споживання.
16. Поясніть вплив недоходних факторів на функцію заощадження.
17. З'ясуйте теорію життєвого циклу Ф. Модильяні.

Тести

1. Споживання домогосподарств – це їхні витрати на споживчі товари та послуги, які залежать від їхніх
2. Частина доходу, яка залишається не використаною після споживання – це

3. Дж. Кейнс стверджував, що обсяг споживчих витрат у країні залежить перш за все від:

- а) місця проживання споживача;
- б) віку членів сім'ї;
- в) темпу приросту пропозиції грошей;
- г) рівня національного доходу;
- д) рівня доходу після сплати податків.

4. Якщо обсяг доходу після сплати податків зменшується, то за інших рівних умов:

- а) зростають і споживчі витрати, і заощадження;
- б) споживчі витрати зростають, а заощадження зменшуються;
- в) споживчі витрати зменшуються, а заощадження зростають;
- г) зменшуються і споживчі витрати, і заощадження;
- д) всі попередні відповіді невірні.

5. Точка порогового рівня функції споживання – це точка, в якій:

- а) заощадження рівні доходу;
- б) дохід рівний споживанню;
- в) заощадження рівні споживанню.
- г) споживання дорівнює інвестиціям;
- д) гранична схильність до споживання рівна одиниці.

6. Гранична схильність до споживання – це:

- а) відношення споживання до доходу;
- б) зміни в споживчих витратах, що спричинені змінами доходу до доходу;
- в) крива, що характеризує величину споживчих витрат за даного рівня
- г) відношення приросту споживчих витрат до приросту доходу
- д) всі попередні відповіді невірні.

Список літератури

1. Н. Грегори Мэнкью. Принципы экономикс/ Пер. с англ. – СПб.: Питер-Ком, 1999. – 418 с.
2. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна, та ін. – Підручник. – К.: Основи, 1999. – 518 с.
3. Савченко А.Г. Макроекономіка: Підручник для студентів вищих закладів. – К.:Либідь, 1999. – 288 с.
4. Фельдер Бернард, Хомбург Штефан. Макроекономіка і нова макроекономіка: Підручник для студентів економічних факультетів, вузів / Е. Буровникова та ін. пер. з нім. – К.: Либідь - Ніглава, 1998. – 368 с.
5. Чеканский А.Н., Фролова Н.Л. Теория спроса, предложение рыночных структур. – М.: ТЕМС, 1999. – 381 с.

Тема 5. Класична модель макроекономічної рівноваги

План лекції

1. Макроекономічні моделі, їх види і показники.
2. Фінансовий ринок в неокласичній моделі.
3. Грошовий ринок.
4. Ринок цінних паперів.

Рівновага економічних систем та механізм її забезпечення. Рівновага ринкової економіки. Передумови й еволюція розвитку класичної моделі макроекономічної рівноваги. Класична модель макроекономічної рівноваги: взаємодія ринків ресурсів, товарів, грошей та інвестицій. Гіпотези класичної моделі макроекономічної рівноваги. Ринок ресурсів.

Праця як головний ресурс класичної макромоделі. Умови рівноваги ринку праці за класичною моделлю. Взаємозв'язок графіка рівноваги ринку праці з виробничою функцією. Визначення рівноважного обсягу виробництва.

Ринок грошей та його рівновага. Графік рівноваги ринку грошей за класичною моделлю.

Ринок товарів. Умови та графік рівноваги ринку товарів за класичною моделлю.

Ринок заощаджень. Вплив процентної ставки на ринок заощаджень. Графік рівноваги ринку заощаджень.

Загальна рівновага класичної макромоделі: система взаємопов'язаних графіків.

Практичне завдання

Завдання 1. В економіці встановилася рівновага на ринку благ та фінансовому. Як вплинуть на рівновагу такі події (при незмінних інших умовах):

- а) підвищиться гранична схильність до споживання (c');
- б) при кожній ставці процента (i) обсяг інвестицій (I) зменшиться;
- в) зросте швидкість обігу грошей (Y);
- г) зросте пропозиція грошей (M^*);
- д) знизиться попит на гроші як майно ($M^o(i)$);
- е) знизиться гранична схильність до заощадження (s');
- є) зросте попит на інвестиції (I);
- ж) зростуть державні витрати за рахунок зростання податків (T).

Відповіді занесіть у таблицю:

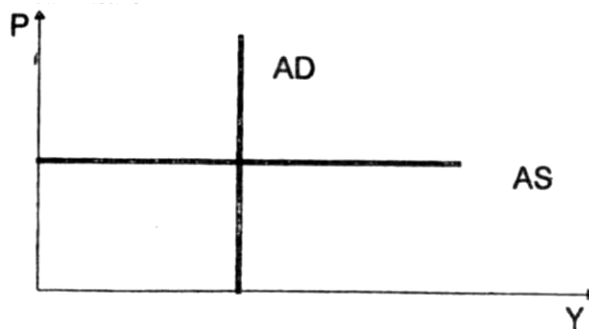
Подія	На стан якого ринку впливає	Графік якої функції зміниться	Що відбувається на графіку IS-LM моделі	Напрямок зміни Y	Напрямок зміни (i)
1	2	3	4	5	6

Завдання 2. В економіці встановилася рівновага на ринках благ, грошей та цінних паперів, але виникла ситуація, коли попит на інвестиції став нееластичним відносно ставки процента (i). Побудуйте графік ситуації та прослідкуйте процес адаптації реального національного доходу (Y).

Завдання 3. Опишіть ситуацію, яка проілюстрована графіком:

Як зміняться рівноважні значення P та V , якщо:

- а) зросте пропозиція грошей;
- б) зросте автономний попит на блага?

Завдання 4. Прослідкуйте процес адаптації обсягу виробництва (V) попиту на гроші ставки процента (i) у короткостроковому періоді під впливом фіскальної політики. Розгляньте два випадки:

- а) зниження податків;
- б) підвищення податків.

Завдання 5. Уряд запланував за допомогою грошово-кредитної політики стимулювати інвестиційний процес. Прослідкуйте послідовність дій уряду та визначить їх вплив на рівновагу товарного і грошового ринків. Побудуйте графік ситуації.

План самостійної роботи.

1. Модель Барро-Гордона.
2. Модель Баумоля-Тобіна.
3. Модель Кейгена.
4. Модель Кідленда-Прескотта.
5. Модель міжчасового вибору Ірвінга Фішера.
6. Модель Мілтона Фрідмана.

Основні економічні категорії і поняття

Критика Лукаса. Модель Барро-Гордона. Модель Баумоля-Тобіна. Модель Кейгена. Модель Кідленда-Прескотта. Модель міжчасового вибору Ірвінга Фішера. Модель Мілтона Фрідмана.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте макроекономічні моделі.
2. Які показники включають макромоделі?
3. Поясніть просту запасову модель Баумоля-Тобіна.
4. Охарактеризуйте види цінних паперів.

Тести

1. Головна причина, що дозволила кейнсіанській теорії потіснити класичну, полягає у тому, що:

- 1) кейнсіанська теорія пояснила поведінку економіки у довгостроковому періоді;
- 2) кейнсіанська теорія не пов'язувала свої основні положення з кількістю грошей, які знаходяться в обігу;
- 3) кейнсіанська теорія пояснила поведінку економіки у короткостроковому періоді;
- 4) Немає правильної відповіді.

2. Саморегулююча ринкова система гарантує:

- 1) можливість стійкого та довготривалого дефіциту товарів;
- 2) дефіцити та надлишки товарної маси, що швидко зникають внаслідок дії цінового механізму;
- 3) відсутність дефіциту товарів;
- 4) неможливість надлишку товарів.

3. Коли в економіці відсутня рівновага, то збереження дорівнюють:

- 1) фактичним інвестиціям;
- 2) запланованим інвестиціям;
- 3) незапланованим інвестиціям;
- 4) всі відповіді вірні.

4. Попит на працю:

- 1) визначається попитом на продукт, який виробляється цією працею;
- 2) безпосередньо пов'язаний з рівнем заробітної плати;
- 3) безпосередньо пов'язаний з пропозицією продукту, виробленого цією працею;
- 4) визначається попитом на засоби виробництва.

5. Якщо люди стають менш бережливими, то при інших незмінних умовах:

- 1) буде зростати попит на кредит,
- 2) ціна кредиту буде знижуватись;
- 3) величина заощаджень буде зростати при кожному даному рівні процентної ставки;
- 4) крива заощаджень зрушиться вліво.

6. Рівень виробництва при повній зайнятості та повному використанні всіх ресурсів не залежить від готівкової грошової маси та рівня цін за:

- 1) теорією раціональних очікувань;
- 2) класичною теорією;
- 3) кейнсіанською теорією;
- 4) кількісною теорією грошей.

7. Які з перерахованих концепцій класичної макроекономічної теорії критикував Дж. Кейнс?

- 1) Закон Сея;
- 2) кількісну теорію грошей;
- 3) теорію ринкового саморегулювання економіки;
- 4) всі відповіді правильні.

8. Згідно з теорією Дж. Кейнса заощадження можуть перевищувати інвестиції, якщо:

- 1) рівень процентної ставки знижується;
- 2) перевиробництво і безробіття неможливі у даній економіці;
- 3) протягом тривалого часу в економіці існує перевиробництво та безробіття;
- 4) рівень процентної ставки зростає.

9. Згідно з кейнсіанською теорією споживчих витрат:

- 1) якщо доход кінцевого використання зростає, то знижується гранична схильність до заощадження;
- 2) якщо доход кінцевого використання зростає, споживчі витрати знижуються;
- 3) споживчі витрати не мають безпосереднього відношення до доходу кінцевого використання;
- 4) якщо доход кінцевого використання зростає, то гранична схильність до споживання знижується.

10. Згідно з кейнсіанською теорією рівень виробництва визначається величиною сукупного попиту. Це означає, що:

- 1) попит на гроші змушує підприємців виробляти товари та послуги;
- 2) підприємці намагаються розширити виробництво до рівня повної зайнятості;
- 3) обсяг продукції, який підприємці вирішують виробляти, буде визначатися попитом на неї;
- 4) виробництво доходу створює попит на цей дохід.

Список літератури

1. Савицкая И.Л., Шараев Ю.В. "Макроэкономика – 2". М.: ВШЭ, 1999, (тема 1-2).
2. Бурда М., Виплош Ч. "Макроэкономика: европейский текст". С-Пб.: Судостроение, 1998. (гл.6).
3. Сакс Дж.Д., Ларрен Ф.Б. "Макроэкономика. Глобальный подход". М.: Дело, 1996. (гл.3).
4. Туманова Е.А., Шагас Н.Л. "Макроэкономика-2: краткосрочный аспект". – М.: ТЕИС, 1998.

Тема 6. Рівновага національного ринку у моделі IS-LM

План лекції

1. Модель IS-LM і її значення.
2. Крива IS.
3. Крива LM.
4. Спільна рівновага товарного і грошового ринків.

Ринок товарів та платних послуг. Модель «витрати-випуск» - кейнсіанська модель товарного ринку. Закрита економіка.

Сукупні видатки. Заплановані видатки, фактичні видатки. Графік «кейнсіанський хрест». Становлення рівноваги на товарному ринку без державного втручання та з ним. Інфляційний та дефляційний (рецесійний) розриви. Модель «вилучення - ін'єкції». Мультиплікатор видатків. Графік Хікса-Хансена для ринку товарів та платних послуг - крива IS. Фактори, які впливають на переміщення кривої IS.

Ринок грошей та цінних паперів. Пропозиція грошей. Попит на гроші. Мотиви попиту на гроші: операційний, спекулятивний, обачливості. Ліквідна пастка. Інвестиційна пастка. Умови рівноваги на ринку грошей та цінних паперів. Графік Хікса-Хансена для ринку грошей та цінних товарів - крива LM. Фактори, які впливають на переміщення кривої LM.

Ринок робочої сили. Пропозиція робочої сили. Попит на робочу силу. Умови рівноваги на ринку робочої сили. Реальна та номінальна заробітна плата.

Загальна рівновага на ринках товарів і послуг, грошей та цінних паперів. Модель IS-LM - як аналітичний засіб макроекономічної політики. Аналіз руху по кривих та переміщення кривих в моделі IS-LM. Вплив держави на загальну рівновагу засобами монетарної й фіскальної політики. Застосування моделі IS-LM для аналізу економіки України.

Практичне завдання

Завдання 1. Побудуйте графік моделі IS-LM.

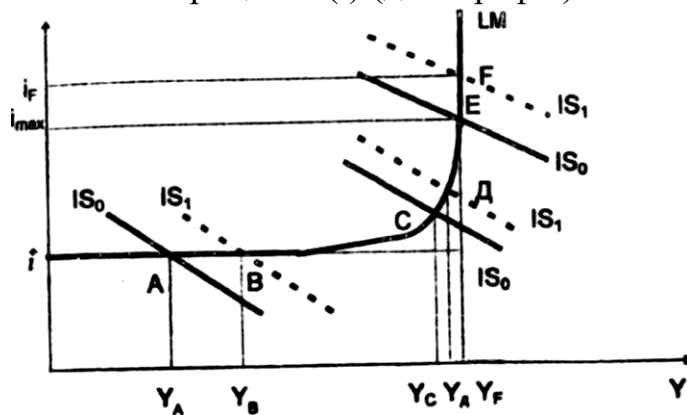
а) Як на цьому графіку відобразиться приріст державних витрат, які фінансуються за рахунок:

- 1) продажу облігацій населенню;
- 2) збільшення заборгованості Центральному банку?

б) Як зміниться розташування лінії LM, якщо швидкість обігу грошей знизиться вдвічі при тому ж реальному доході?

Завдання 2. Початковий стан економіки характеризується перетином ліній LM та IS на проміжному відрізку LM. Внаслідок збільшення автономних інвестицій лінія IS зсунулась вправо на певну відстань, – це означає, що і крива сукупного попиту (AD) теж повинна переміститися. Чи буде зсув кривої AD дорівнювати (або менший чи більший) зсуву лінії IS? Обґрунтуйте відповідь.

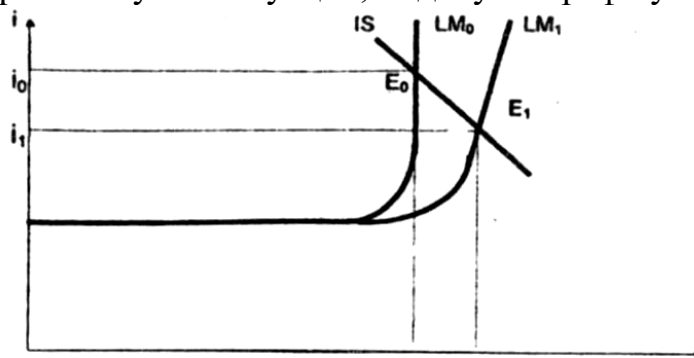
Завдання 3. Дослідіть результати зростання автономних витрат при різних значеннях рівноважної ставки процента (i) (див. графік).

- Зсув лінії IS відбувається на кейнсіанському відрізку кривої LM.
- Зсув лінії IS відбувається на проміжному відрізку кривої LM.
- Зсув лінії IS відбувається на класичному відрізку кривої LM.

Завдання 5. За яких умов виникає "ліквідна пастка"? Покажіть на графіку моделі IS-LM цю ситуацію.

Завдання 4. Проаналізуйте ситуацію, подану на графіку:

Під дією яких факторів крива LM_0 переміститься в LM_1 ? Як змінюється ефективний попит на блага?

План самостійної роботи.

Класична модель рівноваги.

- Кейнсіанська модель (товарний ринок).
- Формування моделі макrorівноваги в перехідній економіці України.
- Застосування моделі IS - LM для аналізу економіки України.
- Вплив зростання державних видатків бюджетного дефіциту та емісії на конфігурацію моделі IS - LM в Україні.

Основні економічні категорії і поняття

Крива IS (інвестиції-заощадження). Крива LM (ліквідність-гроші). Модель IS-LM.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте Модель IS-LM.
2. Що є основою для побудови кривої IS?
3. Поясніть спільну рівновагу товарного і грошового ринків.

Список літератури

1. Савицкая И.Л., Шараев Ю.В. "Макроэкономика – 2". М.: ВШЭ, 1999, (тема 1-2).
2. Бурда М., Вишлош Ч. "Макроэкономика: европейский текст". С-Пб.: Судостроение, 1998. (гл.6).
3. Сакс Дж.Д., Ларрен Ф.Б. "Макроэкономика. Глобальный подход". М.: Дело, 1996. (гл.3).
4. Туманова Е.А., Шагас Н.Л. "Макроэкономика-2: краткосрочный аспект". – М.: ТЕИС, 1998.

Змістовий модуль 2. Національна і світова економіка

Тема 7. Фіскальна політика держави

План лекції

1. Поняття, види та завдання фіскальної політики
2. Бюджетна система. Державний бюджет. Вплив засобів фіскальної політики
3. Стан державного бюджету. Бюджетне обмеження. Концепції балансування державного бюджету.
4. Державний борг та його вплив на соціальну економіку

Зміст фіскальної політики: цілі та інструменти. Податкові надходження як основне джерело доходів держави. Прямі й непрямі податки та їх роль у наповненні бюджету. Принципи ефективного оподаткування.

Державні видатки і їх структура. Поточні та капітальні витрати держави. Дискреційна фіскальна політика. Стимулююча й стримуюча фіскальна політика. Моделі впливу державних витрат та податків на сукупний обсяг виробництва. Мультиплікатор державних витрат і податковий мультиплікатор. Мультиплікатор збалансованого бюджету. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика. Прогресивна шкала оподаткування. Соціальні трансферти. Стабілізаційний вплив на економіку автоматичної фіскальної політики в умовах падіння та зростання виробництва. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Наслідки фіскальної політики на основі моделей «сукупний попит - сукупна пропозиція», «витрати-випуск», «AD-AS». Вплив зниження податків на ВВП згідно з теорією економіки пропозиції. Фіскальна політика й державний бюджет. Концепції збалансування державного бюджету. Вплив фіскальної політики та циклічних коливань на державний бюджет. Бюджетний дефіцит: причини виникнення і економічні наслідки. Державне бюджетне обмеження. Циклічний та структурний дефіцити

бюджету. Джерела дефіцитного фінансування. Емісійне й боргове фінансування бюджетного дефіциту. Державний борг та його структура. Економічні наслідки державного боргу. Ефект витіснення державою приватних інвестицій і тягар боргу для майбутніх поколінь. Методи управління державним боргом. Рефінансування. Реструктуризація. Боргові свопи. Списання боргу. Державний борг України та можливості його погашення. Фіскальна політика в Україні: основні напрями й протиріччя.

Практичне завдання

Завдання 1. Припустимо, що державний борг на початку поточного року становив 2000 грошових одиниць, а номінальний бюджетний дефіцит, створений протягом цього року – 400 грошових одиниць. Рівень інфляції в країні складає 5%. Тоді операційний дефіцит становитиме:

- а) 100;
- б) 200;
- в) 300;
- г) 400 грошових одиниць.

Завдання 2. Фактичний обсяг ВВП склав 170 млрд. грн. ВВП в умовах повної зайнятості склав 210 млрд. грн. Середня ставка податку склала 10% величини фактичного ВВП. Державні видатки склали 19 млрд. грн. Визначити:

- 1) величину сальдо державного бюджету;
- 1) як зміниться сальдо державного бюджету, якщо економіка досягне стану повної зайнятості?

Завдання 3. Реальний ВВП в наслідок падіння виробництва зменшився на 1000 млн. грн. $MPC=0,75$, а $MST=0,24$. На яку суму потрібно збільшити державні видатки або знизити чисті податки, щоб нейтралізувати падіння виробництва.

Завдання 4. Уряд отримав позику від іноземних банків в розмірі 1,2 млрд. дол. за річної ставки 8,5%. Ці кошти інвестуються в реалізацію проектів, які дають змогу збільшити ВВП країни протягом наступних років на 350 млн. дол. Визначте:

- 1) на яку величину зросте сума державного боргу;
- 2) чи збільшується фінансовий тягар на громадян даної країни?

Завдання 5. Уряд отримав позику на суму 160 млн. дол. терміном на 1 рік за ставки 4%. Визначте:

- 1) яку суму боргу уряд повинен виплатити в кінці року;
- 2) яка буде сума боргу і величина відсотку з урахуванням того, що Річний темп інфляції становить 3%.

План самостійної роботи.

1. Суть, основні функції та інструменти податково-бюджетної політики держави.
2. Податкова система та її елементи.

3. Роль, значення і основні напрямки державних видатків.
4. Дискреційна і недискреційна фіскальна політика. Особливості фіскальної політики.

Основні економічні категорії і поняття

Автоматичні (вмонтовані) стабілізатори. Бюджетна система. Бюджетний дефіцит. Фіскальна політика. Державний борг. Державний бюджет. Державні витрати. Державні закупівлі.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте проблеми практичної реалізації фіскальної політики в Україні.
2. Поясніть причини виникнення державного боргу, види і методи керування їм, а також його вплив на макроекономіку.
3. У чому сутність мультиплікаторів фіскальної політики?
4. Поясніть як працюють вмонтовані стабілізатори.
5. Який спосіб фінансування дефіциту бюджету краще використовувати в інфляційній економіці? З якими проблемами стикається економіка в даному випадку?

Тести

1. *Якщо уряд щороку буде прагнути до збалансованого бюджету, то такий бюджет:*
 - а) буде зменшувати коливання у межах економічного циклу;
 - б) буде посилювати коливання в межах економічного циклу;
 - в) не буде впливати на обсяг виробництва і рівень зайнятості;
 - г) буде сприяти послабленню інфляції;
 - д) буде стимулювати сукупний попит.
2. *Державний бюджет, збалансований на циклічній основі, був би наслідком:*
 - а) зростання державних видатків і зниження податків у період економічного спаду;
 - б) скорочення державних видатків і зниження податків у період економічного спаду;
 - в) зростання державних видатків і зниження податків у період інфляційного піднесення;
 - г) зростання державних видатків за незмінних ставок податків в період інфляційного піднесення;
 - д) скорочення державних видатків і зниження податків у період економічного спаду.
3. *Дефіцит державного бюджету виникає тоді, коли:*
 - а) сума активів держави перевищує розмір її зобов'язань;
 - б) сума видатків держави перевищує суму податкових надходжень;
 - в) видатки держави зменшуються;

- г) сума податкових надходжень скорочується;
- д) зобов'язання держави перевищують її активи.

4. *Ефект витіснення, пов'язаний з державним боргом, який виник внаслідок державних видатків:*

- б) призводить до зростання ставки процента;
- в) призводить до скорочення виробничого потенціалу в майбутньому;
- г) всі попередні відповіді вірні;
- д) всі попередні відповіді невірні.

5. *Державний борг – це сума попередніх:*

- а) державних видатків;
- б) державних дефіцитів;
- в) державних дефіцитів за винятком бюджетних надлишків;
- г) бюджетних надлишків за винятком державних дефіцитів;
- д) видатків на оборону.

6. *Державний борг не може призвести до банкрутства держави тому, що вона:*

- а) не обов'язково повинна погашати борг;
- б) може рефінансувати борги;
- в) може збільшити кількість грошей в обігу;
- г) всі попередні відповіді вірні;
- д) всі попередні відповіді невірні.

7. *Маніпуляції з державними видатками і податками для досягнення бажаного рівноважного рівня доходів і виробництва належать до:*

- а) кредитної політики;
- б) політики, що заснована на кейнсіанській функції споживання;
- в) політики, яка орієнтується на дефляційний розрив;
- г) кейнсіанської фіскальної політики;
- д) всі попередні відповіді вірні.

8. *Яке із наведених тверджень вірне:*

- а) інфляція збільшує реальну вартість номінального державного боргу;
- б) величина державного боргу являє собою суму усіх дефіцитів державного боргу мінус бюджетні надлишки;
- в) ефект витіснення зсуває криву інвестицій вліво;
- г) зовнішній борг не може бути тягарем, який лягає на національну економіку;
- д) внутрішній борг не призводить до перерозподілу доходів.

10. *Яке з наступних тверджень вірне:*

- а) дефіцит державного бюджету виникає, якщо доходи держави зростають;
- б) інфляція зменшує реальну вартість номінального державного боргу;
- в) фінансуючи зростаючі видатки за рахунок збільшення індивідуальних податків, держава накладає тягар на майбутні покоління;
- г) ефект витіснення призводить до зменшення державних видатків;
- д) всі попередні відповіді вірні.

Список літератури

1. Агапова Т.А., Серегина С.Ф. Макрозкономика: Учебник. – М.: МГУ: Изд-во "Дело и Сервис", 2000. – С. 110 – 123.
- 2.Базилевич ВД., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Навч. посіб. – К.: Атіка, 2002. – С. 170-196.
- 3.Економічна теорія. Макро- і мікроекономіка / За ред. З. Ватаманюка і С. Панчишина. – К.: Альтернативи, 2001. – С. 327-343.
- 4.Ивашковский С.Н. Макрозкономика: Учебник. – М.: Дело, 2000. – С. 188-203.
- 5.Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Макроекономіка. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 290-312; 451-468.
- 6.Макрозкономика: Учебник / Общ. ред. Л.С. Тарасевича. – СПб.: Зкон. шк., 1994. – С. 250-259.
- 7.Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник / За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 305– 320.
- 8.Панчишин С. Макроекономіка. – К.: Либідь, 2001. –С. 402-434.
- 9.Перехідна економіка: Підручник / В.М. Гаєць, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібановата ін.; За ред. В.М. Гейця. – К.: Вища шк., 2003. – Р. 21, 23.

Тема 8. Монетарна політика

План лекції

1. Сутність та основні елементи грошової системи.
2. Структура грошової маси.
3. Депозитний та грошовий мультиплікатори
4. Вплив пропозиції грошей на бюджетне обмеження
5. Грошово-кредитна політика держави.
6. Заходи щодо стабілізації грошово-кредитної політики

Грошовий ринок. Грошова пропозиція та способи її вимірювання. Грошова маса і грошова база. Коефіцієнт монетизації. Попит на гроші й фактори, що його визначають. Модель попиту на гроші Баумоля-Тобіна (Baumol-Tobin). Механізм функціонування грошового ринку.

Центральний (національний) банк як суб'єкт монетарної політики. Операції центрального (національного) банку і грошова база. Інструменти центрального банку: політика облікової ставки, політика банківських резервів, операції на відкритому ринку. Механізм створення грошей банками. Вплив монетарної політики на економіку: політика «дорогих» та «дешевих» грошей. Передавальний (трансмісійний) механізм монетарної політики. Грошовий та депозитний мультиплікатори.

Суть монетарної політики. Дискреційна і недискреційна монетарна політика. Стратегії монетарної політики. Таргетування як стратегія монетарної політики. Правила проведення монетарної політики. Проблема ефективності монетарної політики. Наслідки монетарної політики за моделлю IS-LM.

Координація монетарної та фіскальної політики у моделі IS-LM. НБУ й монетарна політика в Україні.

Заходи щодо стабілізації монетарної системи в трансформаційних економіках. Проблема довіри до грошей і монетарної політики.

Практичне завдання

Завдання 1. За даними таблиці визначить величину грошового агрегату M_1 , M_2 , та M_3 .

Показники	В у.г.о.
Невеликі строкові внески	1630
Великі строкові внески	645
Чекові внески	448
Безчекові ощадні внески	300
Готівкові гроші	170

Завдання 2. Пасив балансу комерційного банку містить такі статті (в млн. у.г.о.): внески до запитання – 1000; строкові внески – 500. Норматив мінімального резервного покриття по внескам до запитання дорівнює 30%, а по строковим внескам – 20%. На яку суму банк може збільшити кредити, якщо половина внесків до запитання буде переоформлена на строкові внески?

План самостійної роботи.

1. Суть грошей та їх функції.
2. Попит та пропозиція грошей.
3. Рівновага на грошовому ринку

Основні економічні категорії і поняття

Гроші. Грошовий обіг. Масштаб цін. Грошова маса. Грошовий агрегат. Ліквідність грошей. Закон грошового обігу. Грошовий ринок.

Запитання для самоконтролю

1. Висвітліть історію виникнення грошей.
2. Які функції грошей Ви знаєте?
3. Назвіть всі елементи грошової маси.
4. Від чого залежить величина грошового агрегату M_1 ?
5. Що таке масштаб цін?
6. Охарактеризуйте основні елементи грошової системи.
7. Дайте визначення вартості та ліквідності грошей. Розкрийте закон грошового обігу, напишіть його формулу.
8. Які грошові агрегати використовують в Україні?
9. Що являє собою попит та пропозиція на гроші, зобразіть схематично.
10. Дайте графічну характеристику ситуації досягнення рівноваги на грошовому ринку.
11. Назвіть цілі та інструменти монетарної політики.
12. Розкрийте дію політики "дешевих" та "дорогих" грошей.

13. Які основні складові кредитної системи?
14. Що таке банківська система?
15. Банки та їх класифікація.
16. Охарактеризуйте функції центрального банку.
17. Які функції виконують комерційні банки?
18. Охарактеризуйте комерційні банки.
19. Що відносять до пасивних операцій комерційних банків?
20. Що відносять до активних операцій комерційних банків?
21. Чи існує кредитування комерційних банків центральним банком?
22. Що таке депозитний мультиплікатор?
23. Як розраховується норма обов'язкового резервування?
24. Що таке грошовий мультиплікатор?
25. Які небанківські фінансово-кредитні установи Ви знаєте?
26. Яка роль небанківських кредитно-фінансових установ?
27. Які заходи застосовує НБУ для стабілізації грошово-кредитної системи України у сучасних умовах?

Тести

1. Норма обов'язкових банківських резервів:

1. вводиться як засіб, що стримує від вилучення вкладів;
2. складає середню величину маси грошей, необхідну для задоволення потреб населення;
3. тепер не використовується;
4. вводиться, насамперед, як інструмент впливу на грошову пропозицію.

2. Сукупність усіх комерційних банків надає гроші у позику, створюючи поточні рахунки. В результаті грошова маса:

1. зростає на величину більшу, ніж загальна сума депозитів;
2. не змінюється;
3. зменшується на загальну величину готівкових грошей та банківських депозитів;
4. збільшується на величину меншу, ніж загальна сума депозитів.

3. Загальна грошова маса зростає кожного разу, коли комерційні банки:

1. збільшують свої вклади у Національному банку;
2. вилучають частину своїх грошей у Національному банку;
3. зменшують свої зобов'язання за поточними рахунками, сплачуючи готівкові чи безготівкові гроші по внесках;
4. збільшують обсяги позик, які надаються населенню.

4. Максимально можливе збільшення суми безстрокових внесків дорівнює:

1. надлишковим резервам, поділеним на величину грошового мультиплікатора;
2. різниці між активними та обов'язковими плюс власний капітал;
3. різниці між фактичними резервами та надлишковими;
4. надлишковим резервам, помноженим на величину грошового мультиплікатора.

5. *Актив банку – це:*

1. готівкові гроші, акції вклади до запитання;
2. готівкові гроші, власність і акції;
3. внески до запитання, акції та резерви;
4. готівкові гроші, власність і резерви.

6. *Якщо ліквідність банку дорівнює 100%, то:*

1. прибутковість банку висока;
2. прибутковість банку нульова;
3. норма обов'язкових резервів низька;
4. усі відповіді неправильні.

7. *Якщо норма обов'язкових резервів становить 100%, то величина грошового мультиплікатора дорівнює:*

1. 0;
2. 100;
3. 1;
4. -1.

8. *Яка з нижченаведених операцій викликає скорочення балансу Національного банку?*

1. надання високого кредиту;
2. продаж валюти;
3. збирання податкових надходжень державою;
4. переоблік векселів.

9. *Комерційний банк може активно випускати в обіг безготівкові гроші в межах:*

1. необхідно збільшити грошову масу;
2. необхідно сприяти інвестуванню;
3. необхідно стримати попит на позичковий капітал;
4. необхідно пожвавити кон'юнктуру.

10. *Важливою умовою збереження вартості грошей є:*

1. державний контроль цін;
2. контроль емісійного банку урядом;
3. дефіцитне постачання народного господарства грошима;
4. забезпечення грошового обігу золотом чи валютою..

Список літератури

1. Бурда М., Виплош Ч. Макроекономіка. Європейський контекст; Пер. з англ. - К.: Основи, 1998. – 682 с.
2. Башнянин Г.І., Богиня Д.П., Національна система і проблеми формування національної і реальної вартості грошей // Фінанси України. - 1999 - №1. – С. 28-36.
3. Бункина М.К Монетаризм. - М.: АО "ДИС", 1994.- 184 с.
4. Гальчинський А. Теорія грошей: Навчально-методичний посібник. - 2-е видання. - К.: Основи, 1998. – 113 с.

5. Грищенко А. Гроші, їх виникнення, сутність, функції та агрегати. // Економіка України - 1999 - №2. – С. 9-13.
6. Гроші та кредит: Підручник / Б.С. Івасів, М.І. Саблук та ін.; За ред. Д.С. Івасів. - К.:КНЕУ, 1999. – 321 с.
7. Иванов В.М. Деньги и кредит: Курс лекцій. - К.: МАУП, 1999. – 232 с.
8. Квасюк Б. Макроекономічні фактори грошово-кредитного регулювання // Економіка України. – 1997. - №2. – С. 27-33 с.
9. Миллер Р.Л., Ван-Хуз. Девид Д. Современные деньги и банковское дело: Учебник для вузов. - М.: ИНФРА-М, 2000. – 315 с.
10. Мишкин Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков: Учеб. пособие для студ. вузов. - М.: Аспект-пресс, 1999. – 171 с.
11. Фридмен М. Количественная теория денег. - М.: Эльфпресс, 1996. – 116 с.
12. Харрис А. Денежная теория. - М.: Республика, 1990. – 209 с.
13. Экономика: Учебник. 3-е изд, перераб. и доп./ Под. ред. А.С. Булатова. - М.: Юристъ, 1999. – 192 с.
14. Грегори Менкью. Макроекономіка. - К.: Основи, 2000. – 418 с.
15. <http://www.bank.gov.ua> – веб-сторінка Національного банку України.
16. <http://www.minfin.gov.ua> – веб-сторінка Міністерства фінансів України.
17. <http://www.me.gov.ua/kaznach./plsql/kaza.a.10> – веб-сторінка Головного управління державного казначейства України.
18. <http://www.inf.org>. – веб-сторінка Міжнародного валютного фонду.

Тема 9. Циклічні коливання та економічне зростання

План лекції

1. Сутність та класифікація економічних циклів. Структура циклу.
2. Моделі економічних циклів.
3. Зміна макроекономічних показників відносно їхніх циклічних властивостей. Теорії циклів.
4. Державне регулювання циклічних коливань в економіці.

Макроекономічна нестабільність і нерівномірність економічного розвитку. Економічні (ділові) цикли. Типи циклів. Теорії циклічних коливань. Циклічні коливання та їх види. Класифікація макроекономічних змінних для типового ділового циклу: проциклічні, антициклічні, ациклічні. Макроекономічний аналіз циклічних коливань.

Циклічність, інфляція й безробіття як форми прояву макроекономічної нестабільності. Кейнсіанська й неокласична теорія економічних циклів. Застосування моделей AD-AS і IS-LM для аналізу циклічних коливань. Концепція реальних економічних циклів Д.Кюдланла та Е.Прескота. Рівноважний циклічний

процес Р.Лукаса. Теорія циклічних коливань М.І.Туган-Барановського. Адаптація економіки до циклічних коливань.

Державне антициклічне регулювання. Особливості економічного циклу в Україні. Макроекономічна динаміка.

Сутність економічного зростання. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання. Джерела економічного зростання. Методи обчислення джерел економічного зростання. Науково-технічний прогрес. Джерела зростання економіки України. Темпи економічного зростання. Фактори, які стримують економічне зростання. Макроекономічна політика стимулювання економічного зростання. Моделювання економічного зростання. Економічне зростання на основі моделі IS-LM і кривої виробничих можливостей. Модель економічного зростання Харода-Домара. Модель економічного зростання Р.Солоу. Стаціонарний стан. «Золоте» правило нагромадження капіталу. Теорії розвитку: порівняльний аналіз.

Економічне зростання та економічний розвиток. Державне регулювання економічного зростання. Показники рівня економічного розвитку. Особливості економічного зростання в Україні.

Практичне завдання

Завдання 1. За даними, наведеними нижче, побудуйте графік циклічності розвитку економіки України: 2005 р. – 204190 млн.грн.; 2006 р. – 225810 млн.грн.; 2007 р. – 267344 млн.грн.; 2008 р. – 345113 млн.грн.; 2009 – 441452 млн.грн.; 2010 р. – 544153 млн.грн.; 2011 р. – 720731 млн.грн.; 2012 р. – 949864 млн.грн.

Завдання 2. Графічно відобразіть ситуацію макроекономічної нерівноваги "інфляційний розрив". Покажіть графічно та поясніть механізм антициклічного регулювання.

Завдання 3. Графічно відобразіть ситуацію макроекономічної нерівноваги "реcesійний розрив". Покажіть графічно та поясніть механізм антициклічного регулювання.

План самостійної роботи.

1. Сутність економічного зростання.
2. Економічна динаміка: економічне зростання, його типи та темпи.
3. Фактори економічного зростання.
4. Моделі економічного зростання.
5. Державна політика і економічне зростання.

Основні економічні категорії і поняття

Економічне зростання. Економічний розвиток. Екстенсивний тип економічного зростання. Інтенсивний тип економічного зростання. Фактори економічного зростання. Фактори попиту. Фактори пропозиції. Фактори розподілу. Темпи економічного зростання. Моделі економічного зростання.

Запитання для самоконтролю

1. Поясніть особливості методології дослідження неокейнсіанської теорії циклів.
2. Охарактеризуйте Неокейнсіанський напрям теорії циклів.
3. В чому особливість інституціонального підходу до теорій циклічності?
4. Поясніть механізм циклічності через поняття "рівновага" і "нерівновага".
5. Що означає категорія "економічний цикл"?
6. Які фази класичного ділового циклу Ви знаєте?
7. В чому особливість сучасних бізнес-циклів?
8. Що означає поняття "тренд" в довгостроковому періоді розвитку економіки? Зобразіть графічно.
9. Яка тривалість економічного циклу?
10. Назвіть моделі економічних циклів.

Тести

1. Доповніть відповідь. Циклічність розвитку економіки графічно може бути відображена відхиленням короткострокових коливань від _____.

2. Джон Мейнард Кейнс у своїй праці "Загальна теорія зайнятості, процента і грошей" називає причинами кризи:

1. державне регулювання економіки
2. збільшення кількості населення
3. скорочення граничної ефективності капіталу
4. спадна віддача капіталовкладень
5. оптимістичні чи песимістичні очікування

3. Встановіть відповідність між позначеннями складових елементів сукупного попиту (AD) і їхніми значеннями:

C	A	Валові інвестиції підприємницького сектору
I	B	Витрати держави
G	V	Чистий експорт (експорт-імпорт)
NE	Г	Споживання домогосподарств

4. Вкажіть основну причину інфляції:

1. знецінення грошей
2. підвищення цін на товари і послуги
3. переповнення каналів грошового обігу грошима
4. зниження купівельної спроможності населення

5. Основними заходами державної анти циклічної політики за неокласиками

є:

1. формування цін на товари і послуги
2. формування інвестиційного попиту
3. регулювання споживчого попиту
4. механізм дії акселератора і мультиплікатора

6. Необхідність досягнення макроекономічної рівноваги обумовлена:

1. забезпеченням стабілізації рівня цін

2. підвищення рівня зайнятості
3. досягненням зовнішньоекономічної рівноваги
4. досягненням економічного зростання

7. *Ідея "економічного циклу", а не економічної кризи належить:*

1. Клементу Жугляру
2. Полю Самуельсону
3. Альфреду Маршаллу
4. Джону Мейнарду Кейнсу

8. *Класична схема ділового циклу складається з таких фаз:*

1. активна
2. пасивна
3. криза
4. депресія
5. підприємництво
6. пожвавлення
7. піднесення

9. *Встановіть відповідність між назвами циклів та їх рушійними силами:*

цикли Кондратьєва А грошово-кредитні фактори
або "довгі хвилі"

цикли Кузнеца Б зміна запасів товаро-матеріальних цінностей

цикли Жаглера В коливання інвестиційної активності

цикли Кітчичина Г зрушення у відтворювальній структурі

приватні Д радикальні зміни в технологіях, структурна

господарські цикли перебудова економіки

10. *Модель акселератора-мультиплікатора (Модель Самуельсона-Хікса)*

показує:

1. ефективність використання всіх природних ресурсів

2. вплив зміни величини автономного попиту на циклічні коливання економіки

3. як інвестиції впливають на рівень виробництва

4. особливості продуктивності праці в промислових підприємствах

11. *Ефект мультиплікатора-акселератора відображає механізм циклічних коливань економічної системи. "Так" чи "Ні"?*

12. *Серед названих факторів назвіть ті, які відносять до стимулюючої політики:*

1. зростання державних витрат
2. зниження ставки податків
3. обмеження сукупного попиту
4. скорочення державних витрат

Список літератури

1. Dornbusch, Rudiger, Fischer, Stanley Macroeconomics, fourth edition.- New York, 1987.
2. John Hicks A Contribution to the Theory of the Trade Cycle, Oxford: Oxford University Press, 1950.
3. Mansfield, Edvin Principles of macroeconomics, third edition. – New York, 1980.
4. Paul A.Samuelson The Interaction between the Multiplier Analysis and the Acceleration Principle. Review of Economics and Statistics, 1939.
5. Harrod R.F. The Trade Cycle, Oxford: Oxford University Press, 1936.
6. Базилевич В.Д., Базидевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 743 с.
7. Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. – Ч.2 / За ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
8. Курс экономической теории: учебник – 6-е исправленное, дополненное и переработанное издание. – Киров: "АСА", 2007. – 848 с.
9. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика.- М.: Республика, 1992. – Т.1
10. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч. Для студентів екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. / С.Будаговська, О.Кілієвич, І.Луніна та ін.; За заг. ред. С.Будаговської.- К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. – 517 с.
11. Мэнкью Н.Г. Макроэкономика. – М.: Изд-во МГУ, 1994. (Пер. с англ.)
12. Небава М.І. Теорія макроекономіки. Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім "Слово", 2003. -536 с.
13. Сакс Дж.Д., Ларрен Ф.Б. Макроэкономика. Глобальный поход. – М.: Дело, 1996. (Пер. с англ.)
14. Самюельсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. – К.: Основи, 1995. (Пер. с англ.)
15. Фельдерер Бернанд, Хомбург Штефан Макроекономіка і нова макроекономіка: Підручник / Пер. з нім. О.Буровнікової, А.Степаненка, К.Валєєва. – К.: Либідь-Нічлава, 1998. – 464 с.

Тема 10. Інфляція та інфляційна політика

План лекції

1. Інфляція: причини, типи та форми проявлення.
2. Інфляційний та дефляційний розриви.
3. Інфляційний податок та сеньйораж.
4. Крива Лаффера та інфляційний податок.

Інфляція як макроекономічне явище. Розрахунок темпу інфляції. Класифікація інфляції: за критерієм рівня; за формою прояву; за можливістю передбачення та за причинами виникнення.

Інфляції попиту на основі моделі AD-AS. Монетарні та немонетарні фактори інфляції попиту. Передчасна й чиста інфляція попиту. Інфляційний розрив. Інфляція витрат (пропозиції) на основі моделі AD-AS. Стагфляція. Причини інфляції витрат. Інфляційна спіраль.

Теоретичні підходи до пояснення причин інфляції. Кейнсіанський і класичний погляди на інфляцію.

Зарплата, безробіття та інфляція. Крива Філіпса і її сучасна інтерпретація! Монетаристське пояснення причин інфляції. Соціально-економічні наслідки передбачуваної та непередбачуваної інфляції. Інфляційний податок і сеньйораж. Крива Лаффера для інфляційного податку. Інфляція та динаміка реальної процентної ставки. Принцип Фішера. Антиінфляційна політика держави і її роль у стабілізації економіки. Коефіцієнт дезінфляції.

Особливості антиінфляційного регулювання в трансформаційних економіках. Інфляційні процеси в Україні: причини, наслідки й засоби стримування.

Практичне завдання

Завдання 1. Темп інфляції в країні А дорівнює 9%, а в країні Б – 5%. В країні А ставка процента дорівнює 12%. Якою повинна бути ставка процента в країні Б, щоб між цими країнами не було переливу капіталу.

Завдання 2. Рівень фактичного безробіття складає 8,5%, природного 5%. Фактичний ВВП становить 92 320 тис. грн.

Визначити втрати ВВП від циклічного безробіття.

Завдання 3. Визначити темпи інфляції, якщо індекс цін аналізованого року становить 25%, а попереднього року 19,5%.

План самостійної роботи.

1. Соціально-економічні наслідки інфляції.
2. Антиінфляційна політика.

Основні економічні категорії і поняття

Інфляція. Темп інфляції. Помірна інфляція. Галопуюча інфляція. Гіперінфляція. Інфляція попиту. Інфляція витрат. Структурна інфляція. Подавлена інфляція.

Запитання для самоконтролю

1. Перерахуйте монетарні причини інфляції
2. Охарактеризуйте та зобразіть схематично інфляцію попиту та витрат.
3. Яку роль відіграють грошові реформи в боротьбі з інфляцією?

4. Розкрийте особливості інфляції в Україні?

Тести

1. *Інфляція попиту виникає в умовах:*

2. неповної зайнятості;
3. які наближаються до повної зайнятості;
4. повної зайнятості;
5. зростання граничної схильності до споживання.

2. *Інфляція витрат обумовлена:*

1. зростанням споживчих витрат;
2. зростанням інвестиційних витрат;
3. зростанням собівартості продукції;
4. зростанням сукупних витрат.

3. *Інфляційний розрив обумовлюється:*

1. зростанням сукупного попиту в умовах неповної зайнятості;
2. зростанням сукупного попиту в умовах, які наближаються до повної зайнятості;
3. зростанням сукупного попиту в умовах повної зайнятості;
4. усі відповіді правильні.

4. *Інфляційний податок - це:*

1. втрата капіталу власниками грошових коштів внаслідок інфляції;
2. різниця між дефлятором та індексом цін;
3. різниця між номінальним та реальним доходом;
4. усі відповіді правильні.

5. *Інфляцію, яка викликана надлишковим попитом, можна проілюструвати:*

1. зрушенням кривої сукупної пропозиції вліво;
2. зрушенням кривої сукупного попиту вліво;
3. зрушенням кривої сукупного попиту вправо;
4. зрушенням кривої сукупної пропозиції вправо.

6. *Зміни яких показників найбільше сприяють інфляції попиту?*

1. зростання індивідуальних податків;
2. зростання граничної схильності до заощаджень;
3. зростання доходу кінцевого використання;
4. зростання ставки процента.

7. *Зростання сукупних витрат призводить до інфляції, якщо:*

1. економіка розвивається у стані повної зайнятості;
2. чисельність робочої сили не зростає;
3. економіка розвивається у стані неповної зайнятості;
4. фактичний обсяг ВВП менший за потенціальний обсяг ВВП.

8. *Яка з величин найбільш сприяє інфляції пропозиції?*

1. споживання;
2. інвестиції;
3. податки;
4. державні витрати.

9. У період прискореної інфляції процентна ставка:

1. зростає, бо ціна грошей знижується;
2. знижується, тому що знижується ціна грошей;
3. не змінюється;
4. зростає, бо знижується рівень зайнятості.

10. Реакцією на зростаючий ризик непередбачуваної інфляції є:

1. намагання банків продати нерухомість закладену із змінною ставкою;
2. спроби уряду індексувати трансфертні платежі особам з фіксованим доходом;
3. намагання людей вносити гроші в активи, які не обезцінюються в період інфляції;
4. усі відповіді правильні.

Список літератури

1. Макроекономіка: Навчальний посібник. Гойчук О.І. Аврамчук Л.А. Болгарова Н.К. Гуца І.О та ін. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 560 с.
2. Макроекономіка в задачах, тестах, вправах: Навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації. Гойчук О.І. Болгарова Н.К. Гуца І.О. та ін. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2012. – 307 с.
3. Талавиря М.П. Лакішик О.В. Власенко Ю.Г. Гуца І.О. Макроекономіка: Практикум-тренінг для студентів економічних спеціальностей: Навчальний посібник. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. – 191 с.
4. Талавиря М.П, Гуца І.О. Методичні вказівки з макроекономіки для студентів заочного відділення економічних спеціальностей. Методична розробка - К.: НАУ, 2003. – 38 с.
5. Paschenko O., Talavyria M., Gushcha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. – Nizhin: Milanik, 2011. – 520 p.
6. Paschenko O, Talavyria M., Guscha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. Nizhyn: Milanik, 2015 – 520 p.
7. Talavyria M., Guscha I. Macroeconomics: Train aid. Nizhyn: Milanik, 2015. – 83 p.

Тема 11. Безробіття та політика зайнятості

План лекції

1. Поняття зайнятості та її форми
2. Ринок праці та його рівновага
3. Природа безробіття, його види та причини виникнення
4. Соціально-економічні наслідки безробіття
5. Взаємозв'язок інфляції та безробіття
6. Державне регулювання зайнятості

Механізм функціонування ринку праці. Чинники, що впливають на співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці. Безробіття як відхилення від рівноваги. Рівень зайнятості та рівень безробіття. Види безробіття: фрикційне, структурне й циклічне. Фактичний та природний рівень безробіття і фактори, що його визначають. Розрахунок змін в обсягах ВВП під впливом відхилень безробіття від природного рівня.

Кейнсіанське пояснення безробіття. Розрив безробіття як результат неефективного попиту. Неокласичні пояснення причин безробіття. Рекомендації щодо подолання безробіття з точки зору різних теоретичних концепцій. Економічні та соціальні наслідки безробіття. Закон і крива Оукена.

Взаємозв'язок безробіття та інфляції. Крива Філіпса. Засоби державного регулювання зайнятості. Політика попиту та політика пропозиції у регулюванні ринку праці: переваги й ефективність.

Соціальний захист безробітних. Макроекономічні засади політики зайнятості. Особливості ринку праці та стан безробіття в Україні.

Практичне завдання

Завдання 1. У 2011 р. в США фактичний рівень безробіття становив 19,7%, що більше природного на 8,3%. Обсяг ВВП становив 55 890 млн. дол. США. Знайдіть відставання ВВП у 2011 році.

Завдання 2. У країні проживає 40 млн.чол. На частку працездатного населення припадає 57%. Знайдіть рівень безробіття.

Завдання 3. Розрахуйте згідно із законом Оукена відносне відставання фактичного ВВП від потенційного за таких умов: фактичне безробіття – 9%, фрикційне безробіття – 2 %, структурне безробіття – 4 %.

Завдання 4. Кількість зайнятих – 90 млн. чоловік. Кількість безробітних 10 млн. чоловік.

а) Розрахуйте рівень безробіття.

б) Через місяць з 90 млн. чоловік, що мали роботу, було звільнено 0,5 млн. чоловік; 1 млн. чоловік з числа офіційно зареєстрованих безробітних припинили пошуки роботи. Визначте, які тепер:

- кількість зайнятих;
- кількість безробітних;
- рівень безробіття.

Завдання 5. Природний рівень безробіття в країні становив 6 %, фактичний – 15 %. Розрахуйте: а) відносне відставання фактичного ВВП від потенційного; б) втрати ВВП, спричинені циклічним безробіттям, якщо фактичний ВВП становив 150 млрд. євро.

Завдання 6. В таблиці наведені данні про трудові ресурси та зайнятість в першому та п'ятому роках періоду, що розглядається (в тис. чол.).

	Перший рік	П'ятий рік
Робоча сила	84 889	95 453
Зайняті	80 796	87 524
Безробітні		
Рівень безробіття		

а) Розрахуйте кількість безробітних та рівень безробіття в першому та п'ятому роках.

б) Як пояснити одночасне зростання зайнятості та безробіття?

в) Чи можна стверджувати, що в п'ятому році існувала повна зайнятість?

Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 7. Кількість населення складає 100 млн. чол., 24 млн. чол. – діти до 16 років, а також люди, що знаходяться у тривалій ізоляції (в психіатричних лікарнях, у виправних закладах тощо); 30 млн. чол. вибули із складу робочої сили; 4 млн. 600 тис. чол. – безробітні; 1 млн. чол. – робітники, що зайняті неповний робочий день та шукають роботу.

Використовуючи ці статистичні данні, визначте:

а) величину робочої сили;

б) рівень безробіття.

Завдання 8. Природний рівень безробіття в поточному році склав 6%, а фактичний – 10%.

1) Визначте величину відносного відставання фактичного ВВП від потенційного при умові, що коефіцієнт чутливості ВВП до динаміки циклічного безробіття дорівнює 2.

2) Якщо фактичний рівень випуску в тому ж році склав 600 млрд. дол., які втрати ВВП, що викликані циклічним безробіттям?

Завдання 9. Розрахуйте згідно із законом Оукена відносне відставання фактичного ВВП від потенційного за таких умов: фактичне безробіття – 12%, фрикційне безробіття – 3%, структурне безробіття – 2 %.

Завдання 10. Економіка країни характеризується такими показниками: номінальний ВВП становив 400 млрд. євро, індекс цін ВВП – 150 %, циклічне безробіття – 5 %. Згідно із законом Оукена розрахуйте втрати реального ВВП внаслідок циклічного безробіття.

План самостійної роботи.

1. Соціальна роль ринку та держави.
2. Доходи населення та нерівність їх розподілу.
3. Рівень життя населення та його показники.

4. Державна політика перерозподілу доходів та соціального захисту населення.

5. Проблема поєднання соціальної справедливості та економічної ефективності.

Основні економічні категорії і поняття

Безробіття. Закон Оукена. Соціальна політики держави. Доходи населення. Номінальні доходи. Реальні доходи. Джерела доходів. Трансферти. Диференціація доходів. Крива Лоренца. Прожитковий мінімум. Споживчий бюджет. Споживчий кошик. Бідність. Абсолютна бідність. Відносна бідність. Коефіцієнт глибини бідності. Коефіцієнт гостроти бідності. Індекс людського розвитку. Індекс якості життя. Соціальні програми. Суспільні фонди споживання.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке "повна зайнятість"? Коли вона досягається?
2. Назвіть ознаки, за якими визначають безробіття.
3. Як розраховується рівень безробіття?
4. Чому виникає структурне безробіття?
5. Який відсоток безробіття вважають природним? Чому неможливо позбутися природного рівня безробіття?
6. Що таке приховане безробіття?
7. Дайте визначення категорії "чисельність робочої сили" й охарактеризуйте її структуру.
8. У чому полягає сутність соціальної політики держави в умовах ринкової економіки?
9. Назвіть основні принципи соціальної політики держави.
10. Які основні джерела та форми доходів?
11. У чому причина нерівності доходів у ринковій економіці?
12. Назвіть показники рівня життя.
13. Що таке бідність і які показники для неї характерні?
14. У чому полягає державна політика перерозподілу доходів?
15. Перелічіть способи розподілу суспільних фондів споживання.
16. Що таке соціальне партнерство?
17. У чому полягає проблема поєднання соціальної справедливості та
18. економічної ефективності?

Тести

- 1. У яких із наведених ситуацій ідеться про структурне безробіття:*
- а) відбулося закриття шахт у зв'язку зі скороченням видобутку вугілля;
 - б) ускладнилася процедура працевлаштування на новому місці;
 - в) погіршився загальний стан економіки і розпочалося скорочення виробництва;

г) у сільськогосподарському виробництві запроваджуються технології, які ґрунтуються на комплексній механізації праці.

2. Економісти вважають, що циклічне безробіття:

- а) тимчасове явище;
- б) здатне до саморегулювання;
- в) не є серйозною проблемою;
- г) виникає під час спадів.

3. Повна зайнятість пов'язана з:

- а) повною відсутністю безробітних;
- б) гіперінфляцією;
- в) поняттям потенційного ВВП і природною нормою безробіття;
- г) циклічним безробіттям.

4. Робоча сила країни охоплює:

- а) тільки зайнятих;
- б) зайнятих і безробітних;
- в) зайнятих, безробітних і осіб, які перебувають у спеціалізованих установах;

- г) зайнятих і осіб, які перебувають у спеціалізованих установах;
- д) всі відповіді неправильні.

5. Що спричинить підвищення рівня безробіття:

- а) збільшення населення, яке не змінило чисельності робочої сили;
- б) збільшення кількості зайнятих за незмінної кількості безробітних;
- в) збільшення робочої сили за незмінної кількості зайнятих;
- г) збільшення на однаковий відсоток і робочої сили, і кількості безробітних;
- д) всі відповіді неправильні.

6. Згідно із законом Оукена, двопроцентне перевищення фактичного рівня безробіття над його природним рівнем означає, що відставання фактичного обсягу ВВП від реального становить:

- а) 2%; б) 3%; в) 4%; г) 5%; д) набагато більше ніж 5%.

7. Рівень фрикційного безробіття обов'язково повинен бути:

- а) вищим порівняно з рівнем структурного безробіття;
- б) нижчим порівняно з рівнем структурного безробіття;
- в) таким, як рівень циклічного безробіття;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

8. Безробіття людини, яка втратила роботу внаслідок спаду в економіці, належить до такої форми:

- а) структурної;
- б) циклічної;
- в) фрикційної;
- г) постійної;
- д) всі твердження неправильні.

9. Недостатній сукупний попит зумовлює зростання такого безробіття:

- а) фрикційного;

- б) прихованого;
- в) циклічного;
- г) структурного;
- д) всі твердження неправильні.

10. За Законом України "Про зайнятість" безробітними є особи:

- а) які не мають роботи і заробітку;
- б) які не мають роботи і хочуть її отримати;
- в) зареєстровані в службі зайнятості особи, які шукають відповідну роботу;
- г) працездатні громадяни, які не мають роботи і заробітку, зареєстровані в службі зайнятості в цілях пошуку відповідної роботи і готові приступити до неї.

11. Згідно з класичною теорією, безробіття – це результат:

- а) дії фірм-монополістів;
- б) недосконалості ринкового механізму;
- в) дій профспілок і держави;
- г) всі відповіді неправильні.

12. Закон Оукена встановлює залежність між:

- а) природною нормою безробіття і рівнем зайнятості;
- б) рівнем доходу, величиною сукупного попиту і рівнем структурного і фрикційного безробіття;
- в) динамікою ВВП і рівнем повної зайнятості, а також рівнем кон'юнктурного безробіття і величиною кон'юнктурного розриву;
- г) рівнем безробіття та рівнем інфляції.

Список літератури

1. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка. Навчальний посібник. – К.: Атака, 2002. – С. 272 – 300.
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – С. 287-307.
3. Вініченко І.І., Гончаренко О.В., Дацій Н.В., Корецька С.О. Макроекономіка. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.61-63, 141-148.
4. Круш П.В., Тульчинська С.О. Макроекономіка. Видання 2-е перероблене та доповнене. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – С.181-187.
5. Макроекономіка та макроекономічна політика: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Длугопольський, О.В. Панухник; Наук. ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2008. – С.475-488.
6. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник для студентів екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна та ін.; За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 2007. – С. 246-252, 256-259.
7. Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М. Макроекономіка: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – 288 с. – С. 63-68, 244-257.

Тема 12. Макроекономічна політика у відкритій економіці

План лекції

1. Світове господарство і національна економіка. Форми міжнародних економічних відносин.
2. Міжнародна торгівля: роль, обсяг, структура, особливості. Платіжний баланс. Торговий дефіцит.
3. Валютна система. Конвертованість валюти. Валютний курс: фактори, які впливають на його зміну. Міжнародна валютно-кредитна система.
4. Вивіз капіталу як провідна форма міжнародних економічних відносин. Модель міжнародного руху капіталів.
5. Міграція робочої сили як провідна форма міжнародних економічних відносин. Причини і основні напрямки міжнародної трудової міграції.

Механізм зовнішньоекономічної політики. Інструменти зовнішньоторговельної політики. Іноземне інвестування. Порівняльна та абсолютна перевага.

Платіжний баланс. Типові компоненти платіжного балансу. Класифікація статей платіжного балансу та їх взаємозв'язок. Платіжний баланс України. Валютний курс. Реальний і номінальний валютні курси. Вплив інфляції на номінальний валютний курс. Види валютних курсів. Попит і пропозиція валюти. Міжнародні системи валютних курсів: Бреттон-Вудська і Ямайська. Зв'язок валютного курсу з платіжним балансом. Розрахунок ВВП у відкритій економіці.

Міжнародний потік товарів та капіталів. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП. Вплив чистого експорту на ВВП. Вплив обмінного курсу на чистий експорт. Мультиплікатор зовнішньої торгівлі. Гранична схильність до імпорту. Модель Мандела-Флемінга для відкритої економіки. Модель IS-LM для відкритої економіки при плаваючому валютному курсі. Крива IS. Особливості кривої LM у системі координат дохід - процентна ставка та дохід – обмінний курс.

Рівновага моделі IS-LM і вплив на неї грошової, фіскальної та зовнішньоекономічної політики. Модель IS-LM для відкритої економіки при фіксованому валютному курсі. Рівновага моделі IS-LM і вплив на неї грошової, фіскальної та зовнішньоекономічної політики. Порівняльний аналіз макроекономічної політики при фіксованому й плаваючому обмінних -курсах. Висновки моделі Мандела-Флемінга.

Практичне завдання

Завдання 1. Обмінний курс (e_n) гривні до долара на початку n -го року дорівнював 5,4 грн./дол. На початку $(n + 1)$ -го року рівень цін P^z у США зріс в 1,2 рази, а в Україні (P) – в 1,4 рази. Яким повинен бути на початку $(n + 1)$ -го року номінальний курс ($e_{(n+1)}$) гривні до долара, щоб реальний курс залишався без змін?

Завдання 2. Припустимо, що в країні А та Б прийнятий золотий стандарт. Одиниця валюти країни А дорівнює 1/20 унії золота (унія = 28,3 грн.), а одиниця валюти країни Б дорівнює 1/10 унії золота.

- Скільки коштує одиниця валюти А у валюті Б?
- Скільки коштує одиниця валюти Б у валюті А?
- Якщо одна одиниця валюти Б буде продаватися за 1 одиницю валюти країни А, то яким буде при цьому рівноважний обмінний курс?

Завдання 3. У таблиці наведіть дані щодо попиту на гривню та їх пропозицію (млн.):

Ціна гривні (в доларах)	Обсяг попиту на гривні (млн.)	Обсяг пропозиції гривень (млн.)
0,50	300	400
0,52	320	370
0,53	240	340
0,54	360	310
0,55	380	280

- Визначіть рівноважний валютний курс долара.
- Визначіть рівноважний валютний курс гривні.
- Яка кількість доларів буде куплена на валютному ринку?
- Яка кількість гривень буде куплена на валютному ринку?

Завдання 4. Припустимо, що уряд України встановлює валютний курс 1 грн = 5,4 дол. Сума гривень, що пропонується за цим курсом, дорівнює 160 млн. Залежність попиту на гривні від валютного курсу має вигляд:

Ціна гривні в доларах	5,2	5,3	5,4	5,5	5,6
Обсяг попиту (млн. грн.)	170	160	150	140	130

- У цій ситуації уряд купує чи продає гривні? Яку кількість?
- Якщо уряду доведеться купувати гривні за долари, де він візьме долари?

Завдання 5. Темп інфляції (\bar{P}) в країн А дорівнює 9%, а в країні Б – 5%. ВУ країні А ставка процента (i_A) дорівнює 12%. Якою повинна бути ставка процента (i_B) в країні Б, щоб між цими країнами не було переливу капіталу?

Завдання 6. При фіксованих значеннях обмінного курсу валюти, ставки процента за кордоном, рівня цін у країні і за кордоном, функція заощаджень (S) домашніх господарств визначається за формулою $S = -15 + 0,3Y$, а попит на імпортовані товари $Z = 0,1Y$. Інвестиційний попит підприємців виражається функцією $I = 6 - 1,5i$. Попит на грошові відображається функцією $M^D = 0,5Y + 40 -$

2i. Функція чистого експорту капіталу має вигляд $NKE = 25 - 2,5i$. Експорт благ дорівнює 10 (у.г.о.).

В обігу перебуває 42 (у.г.о.). Держава не втручається в економіку. Визначіть величину ефективного попиту та стан платіжного балансу за даного ефективного попиту.

Завдання 7. При фіксованих значеннях обмінного курсу валюти, ставки процента за кордоном, рівня цін у країні і за кордоном попит домашніх господарств на вітчизняні блага визначається формулою $C = 5 + 0,8Y$, а на імпорتنі товари $Z = 0,1Y$. Інвестиційний попит підприємств виражається функцією $I = 6 - 1,5i$. Попит на гроші визначається функцією $M^D = 0,5Y + 40 - 2i$. Функція чистого експорту капіталу має вигляд $NKE = 25 - 2,5i$. Експорт благ дорівнює 10 (у.г.о.). В обігу перебуває 48 (у.г.о.). Держава не втручається в економіку.

а) Визначіть величину ефективного попиту та стан платіжного балансу за цих умов.

б) Якою буде величина ефективного попиту, якщо державні витрати, які фінансують за рахунок розміщення облігацій серед населення будуть дорівнювати 9 (у.г.о.). Чи зміниться за цих умов величина платіжного балансу та кількість грошей в обігу?

Завдання 8. Протягом тривалого періоду країна А мала більш високі темпи інфляції, ніж її господарські партнери. Яким чином ця ситуація впливає на показники економічної діяльності країни А, наведені в таблиці:

Показники	Зростає	Скорочується	Не змінюється
1. Дефіцит платіжного балансу			
2. Обсяг експорту			
3. Обсяг імпорту			
4. Попит на гривні за нац. валюти партнерів			
5. Пропозиція гривень за нац. Валюти партнерів			

Завдання 9. Модель світового господарства складається з економік двох країн, які торгують одна з одною. В першій із них гранична схильність до споживання до вітчизняних (c'_{1z}) та імпортних (c'_{11}) благ, відповідно, дорівнює 0,4 та 0,3, а в другій – $c'_{2z} = 0,9$ та $c'_{21} = 0,1$. Визначіть, як зміниться НД в кожній країні, якщо в першій автономні інвестиції зростуть на 100 (у.г.о.)

Завдання 10. При вільному утворенні валютний курс є наслідком взаємодії попиту та пропозиції валюти.

а) Назвіть економічні операції, в результаті яких збільшується (зменшується) пропозиція на ринку валюти.

б) Проаналізуйте, за яких умов зростає попит на валюту.

в) Поясніть, які зрушення кривої пропозиції чи попиту на валюту викликають ревальвацію.

г) Дослідіть, які зрушення кривої попиту чи пропозиції валюти викликають девальвацію.

Основні економічні категорії і поняття

Валютна система. Валютні відносини. Валюта. Конвертованість валют. Валютний курс. Золотий стандарт. Золотомонетний стандарт. Золотозлитковий стандарт. Золотодевізний стандарт. Фіксовані валютні курси. Плаваючі валютні курси. Валютний кошик. Валютні резерви. Міжнародна грошова одиниця. Валютний ринок. Валютне регулювання. Валютні інтервенції. Девальвація. Ревальвація. Купівельна спроможність. Міжнародний валютний фонд. Міжнародний банк реконструкції і розвитку. Чистий експорт. Торговельний баланс. Номінальний обмінний курс. Реальний обмінний курс. Паритет купівельної спроможності. Міжнародний валютний фонд. Міжнародний банк реконструкції та розвитку.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть фактори, які викликають посилення інтернаціоналізації виробництва в сучасних умовах.

2. Як пов'язані вивіз капіталу й інтернаціоналізація виробництва?

3. Які форми інтернаціоналізації виробництва ви можете назвати? Дайте їм характеристики.

4. Що ви розумієте під „нетарифними бар'єрами”? Які їх функції в державній протекціоністській політиці?

5. Для чого потрібні офіційні резерви іноземної валюти?

6. Назвіть характерні риси та основні форми сучасного вивозу капіталу.

Тести

1. Яка з наведених форм торговельних бар'єрів не є суттєвою перешкодою для вільної торгівлі?

- 1) імпортна квота;
- 2) ліцензії на експорт та імпорт;
- 3) добровільні експортні обмеження;
- 4) немає правильної відповіді.

2. Складова частина платіжного балансу країни - рахунок поточних платежів - не включає:

- 1) транспортні послуги іноземним державам;
- 2) товарний експорт;
- 3) чисті доходи від інвестицій;
- 4) зміни в активах країни за кордоном.

3. Крива попиту на англійські фунти зрушиться вправо, якщо (порівняно з іншими країнами):

1) і реальні ставки процента, і рівень інфляції у Англії виявляться відносно вищими;

2) реальні ставки процента в Англії виявляться відносно вищими, а рівень інфляції відносно нижчим;

3) реальні ставки процента в Англії виявляться відносно нижчими, а рівень інфляції відносно вищим;

4) і реальні ставки процента, і рівень інфляції в Англії виявляться відносно нижчими.

4. Якщо кажуть, що країна девальвувала свою валюту, то мається на увазі, що:

1) країна відмовилась від золотого стандарту;

2) у країні дефіцит торговельного балансу;

3) внутрішня купівельна спроможність одиниці валюти знизилась;

4) уряд підвищив ціну, за якою він буде купувати золото.

5. Як може вплинути на фізичний обсяг експорту та імпорту України помітне зниження ціни гривні в іноземних валютах?

1) експорт та імпорт зростуть;

2) експорт знизиться, імпорт зросте;

3) експорт та імпорт знизяться;

4) експорт зросте, імпорт знизиться.

6. Припустимо, що між США та Україною встановлений режим вільноплаваючих валютних курсів. Це означає, що при зростанні попиту на гривні:

1) пропозиція гривень знизиться;

2) ціна гривні у валюті США знизиться;

3) ціна долара США у гривнях знизиться;

4) пропозиція долара США зменшиться.

7. Якщо ВВП України знижується, то при системі вільноплаваючих валютних курсів:

1) імпорт і ціна гривні будуть знижуватись;

2) імпорт і ціна гривні зростатимуть;

3) імпорт буде зростати, а ціна гривні знижуватись;

4) імпорт буде знижуватись, а ціна гривні зростати.

8. Чим обумовлюється курс валюти в системі плаваючих валютних курсів?

1) розміром золотого запасу країни;

2) рівнем національного доходу;

3) попитом і пропозицією іноземних валют;

4) усі відповіді правильні.

9. Україна вирішує встановити контроль над зовнішньою торгівлею з тим, щоб знизити дефіцит платіжного балансу. Одним з наслідків цього рішення буде:

1) зниження українського імпорту;

2) зниження рівня інфляції в країні;

3) зниження українського експорту;

4) зниження сальдо торговельного балансу.

10. Якщо при режимі фіксованих валютних курсів рівень інфляції в Україні виявиться вищим, ніж в інших країнах, то:

- 1) український експорт знизиться, а імпорт зросте;
- 2) український експорт зросте, а імпорт знизиться;
- 3) український експорт та імпорт знизяться;
- 4) український експорт та імпорт зростуть.

11. Дефіцит платіжного балансу:

- 1) не змінює грошової бази;
- 2) не впливає на кількість грошей в обігу;
- 3) зменшує кількість грошей у країні;
- 4) збільшує кількість грошей у країні.

12. Якщо країна з високим рівнем інфляції для того, щоб стримати інфляцію, проводить рестриктивну грошову політику (політику дорогих грошей), це призводить до:

- 1) підвищення конкурентоспроможності продукції цієї країни;
- 2) підвищення обмінного курсу цієї країни;
- 3) збільшення експорту;
- 4) зниження обмінного курсу країни.

13. Які з нижчеперелічених заходів збільшують пропозицію іноземної валюти в обмін на вітчизняну?

- 1) імпорт капіталу;
- 2) експорт товарів та послуг;
- 3) імпорт послуг;
- 4) експорт капіталу.

14. Активне сальдо платіжного балансу збільшиться, якщо в країні:

- 1) знизяться реальні ставки процента;
- 2) зростуть темпи економічного зростання;
- 3) зростуть темпи інфляції;
- 4) нічого з переліченого не відбудеться.

15. Діє система золотого стандарту. Країна А суттєво збільшила експорт ровару в країну Б. У цій ситуації:

- 1) рівень ціни у країні А знизиться, а в країні Б зросте;
- 2) рівень ціни у країні А зросте, а в країні Б знизиться;
- 3) рівень ціни у країні А знизиться, а в країні Б, можливо, зміниться, можливо – ні;
- 4) рівень ціни у країні А, можливо, зміниться, можливо – ні, а в країні Б знизиться.

16. Прихильники протекціонізму стверджують, що мито, квоти та інші торговельні бар'єри необхідні для:

- 1) збільшення внутрішньої зайнятості;
- 2) захисту молодих галузей від іноземної конкуренції;
- 3) запобігання демпінгу;
- 4) збільшення сукупної пропозиції.

17. Країна А може виробляти 1 т пшениці чи 4 т металу, використовуючи одну одиницю ресурсів. Країна Б може виробляти 2 т пшениці чи 5 т металу, використовуючи також одну одиницю ресурсів. За цих умов:

- 1) країна А буде експортувати пшеницю та імпортувати метал;
- 2) країна А не буде експортувати та імпортувати пшеницю;
- 3) країна Б буде експортувати пшеницю та імпортувати метал;
- 4) країна Б не буде експортувати та імпортувати метал.

18. Різниця між імпорнтним митом та квотою у тому, що лише мито:

- 1) призводить до скорочення міжнародної торгівлі;
- 2) призводить до підвищення цін;
- 3) приносить доходи до Державного бюджету;
- 4) немає правильної відповіді.

19. Принцип порівняльних переваг вперше сформував:

- 1) Альфред Маршалл;
- 2) Пол Самуельсон;
- 3) Давід Рікардо;
- 4) Адам Сміт.

20. До форм економічних відносин не належить:

- 1) міжнародна торгівля;
- 2) міжнародний рух капіталу;
- 3) міжнародна трудова міграція;
- 4) свобода слова;
- 5) валютні відносини.

21. Систематичний звіт всіх економічних операцій, що відбуваються між окремими особами, фірмами і урядом однієї країни з аналогічними представниками інших країн упродовж року, характеризує показник:

- 1) міжнародний поділ праці;
- 2) відкритість економіки;
- 3) платіжний баланс;
- 4) зовнішньоекономічна політика.

22. Політика захисту вітчизняного виробника від іноземних конкурентів це:

- 1) політика протекціонізму;
- 2) політика лібералізму;
- 3) політика інтернаціоналізації;
- 4) зовнішньоекономічна політика;

23. До позитивних наслідків політики протекціонізму можна віднести:

- 1) захист від демпінгу;
- 2) захист молодих галузей;
- 3) збільшення зайнятості;
- 4) урівноваження торговельного балансу;
- 5) усе вище перераховане.

24. До нетарифних бар'єрів не відносять:

- 1) ліцензування;
- 2) квотування;
- 3) мито;
- 4) ембарго;
- 5) немає правильної відповіді.

25. Країна А може виробляти 2 т пшениці або 8 т вугілля використовуючи одну одиницю ресурсів. Країна Д може виробляти 4 т пшениці або 10 т вугілля, використовуючи також одну одиницю ресурсів. За цих умов:

- 1) країна А буде експортувати пшеницю та імпортувати вугілля;
- 2) країна Д буде експортувати пшеницю та імпортувати вугілля;
- 3) країна А буде імпортувати вугілля та експортувати пшеницю;
- 4) країна Д буде імпортувати вугілля та експортувати пшеницю.

26. Яка країна має найбільші вигоди на світовому ринку?

- 1) країна, в якій для виробництва товарів використовується складніша праця;
- 2) країна, в якій для виробництва товарів використовується більш складна і наукомістка праця;
- 3) країна, в якій для виробництва товарів використовується інтенсивніша праця;
- 4) країна, яка купує ці товари.

27. Складова частина платіжного балансу країни – рахунок поточних платежів – включає:

- 1) товарний експорт;
- 2) прями інвестиції;
- 3) капітальні трансферти;
- 4) поточні трансферти.

28. Як може вплинути на фізичний обсяг експорту та Імпорту України зниження ціни гривні з 20 до 15 центів США?

- 1) експорт та імпорт зменшаться;
- 2) експорт та імпорт збільшаться;
- 3) експорт збільшиться, імпорт зменшиться;
- 4) експорт зменшиться, імпорт збільшиться.

29. Між Україною і США встановлено режим плаваючих валютних курсів. За таких умов при зростанні попиту на гривні це означає, що:

- 1) пропозиція гривень знижується;
- 2) ціна долара США у гривнях знизиться;
- 3) пропозиція долара США знизиться;
- 4) ціна гривні у валюті США зросте.

30. Україна встановила контроль над зовнішньою торгівлею з тим, щоб знизити дефіцит платіжного балансу. Одним із наслідків цієї політики буде:

- 1) зниження рівня інфляції в країні;
- 2) підвищення реальної заробітної плати;
- 3) зменшення українського імпорту;
- 4) зростання ВВП.

Контрольні питання

1. Назвіть фактори, які викликають посилення інтернаціоналізації виробництва в сучасних умовах.
2. Які форми інтернаціоналізації виробництва ви можете назвати? Дайте їм характеристику.
3. Як пов'язані вивіз капіталу й інтернаціоналізація виробництва?
4. Що являє собою принцип порівняльних переваг?
5. Що ви розумієте під “нетарифними бар'єрами”? Які їх функції в державній протекціоністській політиці?
6. Для чого потрібні офіційні резерви іноземної валюти?
7. Які заходи може здійснювати уряд метою впливу на курс національної валюти?
8. Проаналізуйте альтернативні системи валютних курсів. Які переваги і недоліки кожної із цих систем ви бачите? Як можна вирішити проблему дефіциту платіжного балансу в умовах:
 - а) Золотого стандарту
 - б) Бреттон-Вудської системи
 - в) Вільноплаваючих валютних курсів
9. Назвіть характерні риси та основні форми сучасного вивозу капіталу.
10. Дослідіть умови міжнародного руху капіталів на основі моделі міжнародного руху капіталів. За яких умов посилюється приплив іноземних капіталів в національну економіку?
11. Проаналізуйте міжнародний рух капіталів на основі моделі Манделла – Флемінга.

Література

Навчально-методичне забезпечення

1. Електронний навчальний курс навчальної дисципліни «Економікс: макроекономіка» на навчальному порталі НУБіП України eLearn URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2361¬ifyeditingon=1>
2. Макроекономіка. Методичні вказівки для підготовки фахівців ОС «Бакалавр» за спеціальностями 051 Економіка (Економіка підприємства), 051 Економіка (Економіка підприємства), 071 Облік і оподаткування (Облік і аудит), 072 Фінанси, банківська справа та страхування (Фінанси і кредит), 073 Менеджмент, 075 Маркетинг, 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність // Гуща І.О.// – К.: НУБіП України, 2020, 97 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u327/metodichka_makro_gushcha_2020.pdf

Рекомендовані джерела інформації

1. Талавиря М.П., Бутенко В.М., Болгарова Н.К., Власенко Ю.Г., Гуща І.О., Пащенко О.В. Економікс: навчальний посібник. Київ: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України. 2023. 532 с.

2. Макроекономіка в тестах і задачах: Навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації: Навч. посіб., Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2023 – 345 с.

3. Economics: Macroeconomics and macroeconomic policy. Mykola Talaviryia, Gushcha I.O., Paschenko O.V., Yarema Lubov, Yana Voitovska, Vdovich Valentina. Publisher Teadmus OÜ, Tallinn, Estonia. – 2022. – 352 p.

4. Talaviryia M., Paschenko O., Gushcha I. Macroeconomics: Aggregate Theory and Policy. – Kyiv, CP Komprint, 2023. -215 p.

5. Economics: macroeconomics. Методичні вказівки (англійською мовою) для самостійної роботи студентів економічних спеціальностей // I. Gushcha // К.: НУБіП України, 2023.

6. Macroeconomics: Educational-scientific manual for students of economic specialties. Методичні вказівки//I.Guscha. К.:НУБіП України. 2020. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u327/metodichka_economics_macro_2022.pdf

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ
“ЕКОНОМІКС:МАКРОЕКОНОМІКА”

1. Предмет макроекономіки.
2. Економічна система як об'єкт макроекономіки. Типи економічних систем.
3. Макроекономічні суб'єкти та їх взаємодія.
4. Методи макроекономічного аналізу.
5. Функції макроекономіки.
6. Основні макроекономічні показники.
7. Методи розрахунку ВВП.
8. Система національних рахунків як нормативна база макроекономічного рахівництва.
9. Номінальний та реальний ВВП. Дефлятор.
10. Особливості макроекономічних показників.
11. Чистий економічний добробут.
12. Сукупний попит та фактори що його визначають.
13. Сукупна пропозиція та фактори що її визначають.
14. Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції.
15. Суб'єкти об'єкти та структура національного ринку.
16. Ринок товарів та платних послуг та його рівновага.
17. Ринок грошей та цінних паперів та його рівновага.
18. Ринок робочої сили та його рівновага.
19. Загальна рівновага національного ринку.
20. Циклічність як форма економічного розвитку.
21. Інфляція та її наслідки.
22. Зайнятість як економічна проблема.
23. Безробіття: суть, види та наслідки. Закон Оукена.
24. Державне регулювання ринку робочої сили і державна система забезпечення зайнятості.
25. Система соціального захисту громадян в умовах ринку.
26. Фіскальна політика.
27. Мультиплікатори фіскальної політики.
28. Автоматичні стабілізатори та дискреційна стабілізаційна політика.
29. Державний бюджет та бюджетне обмеження.
30. Державний борг і його види.
31. Грошова система: сутність та основні елементи.
32. Структура грошової маси.
33. Пропозиція грошей та фактори, що її визначають.
34. Депозитний та грошовий мультиплікатори.
35. Грошово-кредитна політика держави.
36. Пропозиція грошей і бюджетне обмеження.

37. Кейнсіанська та монетаристська концепції грошової політики.
38. Причини нестабільності грошово-кредитної системи та заходи щодо її стабілізації.
39. Соціально-економічні наслідки інфляції.
40. Антиінфляційна політика держави.
41. Світове господарство і національна економіка. Форми міжнародних економічних відносин.
42. Міжнародна торгівля: роль, обсяг, структура, особливості. Платіжний баланс і торговий дефіцит.
43. Валютна система, валютний курс та фактори, які впливають на його зміну.
44. Міжнародна валютно-кредитна система.
45. Вивіз капіталу, як провідна форма міжнародних економічних відносин. Модель міжнародного руху капіталів.
46. Міграція робочої сили, як форма міжнародних економічних відносин. Основні напрямки міжнародної трудової міграції.
47. Економічне зростання та його типи.
48. Фактори і темпи економічного зростання.
49. Модель економічного зростання Роберта Солоу.
50. Модель економічного зростання Домара-Харрода.
51. Історія розвитку макроекономічної науки.
52. Споживання та заощадження, як функції доходу.
53. Недоходні фактори споживання та заощадження.
54. Сукупний попит на інвестиції.
55. Модель “витрати-випуск”.
56. Модель “вилучення-ін’єкції”.
57. Рівноважний ВВП в умовах різного рівня зайнятості.
58. Роль держави у змішаній економіці.
59. Класична теорія як теоретична база державного невтручання в економіку.
60. Кейнсіанська теорія як теоретична база державного регулювання економіки.
61. Фіскальна політика з урахування пропозицій.
62. Банківська система та грошовий мультиплікатор.
63. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП.
64. Механізм зовнішньо-економічної політики.
65. Економічна нерівність і політика соціального захисту населення.
66. Застосування моделі IS-LM для аналізу економіки України.
67. Класифікація основних макроекономічних змінних відносно до їхніх циклічних властивостей.
68. Антикризова політика держави.
69. Крива Лаффера для інфляційного податку.

70. Проста модель кругообігу продуктів і доходів.
71. Повна відкрита модель кругових потоків.
72. Особливості економічного розвитку України та перехід до економічного зростання.
73. Зайнятість та формування ринку праці в Україні.
74. Макроекономічна політика у відкритій економіці.
75. Альтернативні погляди на макротеорію та макрополітику.
76. Передавальний механізм монетарної політики.
77. Знаряддя та завдання монетарної політики.
78. Економічна рівновага у довгостроковому періоді. Рецесійний та інфляційний розрив.

ГЛОСАРІЙ

Абсолютна перевага	здатність країни виробляти товари чи послуги ефективніше (більший обсяг продукції з одиниці фактора виробництва) за інші країни.
Абстракція	вилучення з економічного аналізу економічних і позаекономічних фактів, що не стосуються певного процесу.
Автоматичні стабілізатори	економічні інструменти, що зменшують амплітуду економічних коливань самостійно, без здійснення спеціальних заходів економічної політики.
Авторитарний капіталізм	економічна система, в якій матеріальні ресурси перебувають у приватній власності, а уряд у широких масштабах регулює і контролює економіку.
Агрегування	поєднання окремих одиниць або даних в одну або декілька одиниць. Наприклад, усі ціни індивідуальних товарів і послуг об'єднують у загальний рівень цін або всі одиниці продукції об'єднують у реальний валовий внутрішній продукт
Адаптивні сподівання	підхід, згідно з яким люди формують свої сподівання щодо поведінки певної економічної змінної на підставі динаміки цієї змінної у найближчому минулому.
Адміністративні ціни	різновид цін, які держава встановлює та утримує протягом певного часу.
Адміністративно-командна система (АКС)	спосіб економічної організації суспільства, за якого усі питання вирішують державні органи. Головні ознаки АКС: державна власність на ресурси, бюрократизація та монополізація економіки, адміністративне ціноутворення, зрівняльний розподіл життєвих благ, панування номенклатури.
"Азійські тигри"	нові індустріальні країни Азії – Сінгапур, Республіка Корея і Тайвань, що демонструють високі темпи економічного зростання.
Активи	все, що має грошову вартість і є власністю фірми або особи.
Акцизний збір	непрямий податок, що накладають на певний продукт.
Акціонерне товариство	ділова одиниця, статутний капітал якої поділено на певну кількість акцій. Акціонери не несуть відповідальності своїм майном за зобов'язання акціонерного товариства і наражаються на ризик збитків лише в межах вартості акцій, які їм належать. Акціонерне товариство буває відкритим і закритим. Відкритим визнається акціонерне товариство, учасники якого можуть відчужувати акції, які їм належать, без згоди інших акціонерів (вільний продаж акцій). Закритим є акціонерне товариство, акції якого розподіляються лише серед його засновників або іншого заздалегідь обумовленого кола осіб.
Акція	цінний папір, який свідчить про внесення паю в акціонерне товариство і дає право на отримання доходу у вигляді дивіденду.
Альтернативна вартість	кількість інших продуктів, від яких потрібно відмовитися (пожертвувати), щоб виробити одиницю певного продукту.
Амортизація	відшкодування у грошовій формі вартості капітальних благ, яке відповідає їхньому зношенню (фізичному – внаслідок використання у виробництві – і моральному – внаслідок

	здешевлення наявних машин і механізмів або виникнення їхніх продуктивніших аналогів
Аналіз витрат і вигід	порівняння витрат і вивід при ухваленні рішень про те, чи варто скеровувати ресурси і в якій кількості для реалізації проекту або програми (на виробництво товару чи послуги).
Аналітична економія	мислене відображення економіки, її взаємозв'язків і закономірностей; вивчає поведінку людей у процесі виробництва, розподілу і споживання матеріальних благ і послуг в умовах обмежених ресурсів; є наукою про вибір суспільством раціональних способів використання ресурсів для задоволення своїх потреб у сучасному і майбутньому. Інша назва – економічна теорія
Антитрестівське законодавство	сукупність нормативно-правових актів країни, які забороняють таємні угоди між фірмами, монополізацію ринків, що дає змогу підвищувати ціни і обмежувати конкуренцію
Асиметрична інформація	ситуація, коли продавець (покупець) володіє більшим обсягом інформації про товар або послугу, ніж покупець (продавець).
Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН)	торговельне об'єднання країн, яке виникло в 1967 р. Об'єднує нині Індонезію, Малайзію, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, Бруней.
Ациклічний	той, що змінюється у напрямі, який не збігається з ходом ділового циклу.
Багатство (майно)	чиста вартість матеріальних і фінансових засобів (усі активи мінус пасиви), якими володіє нація, особа чи фірма у певний проміжок часу.
Базовий рік	рік, який при обчисленні індексів цін беруть за основу для порівняння з цінам: минулих років.
Баланс	бухгалтерська відомість, у якій показано активи і пасиви.
Баланс поточного рахунку	обсяг експорту товарів і послуг країни мінус обсяг імпорту її товарів та послуг плюс її чистий дохід від інвестицій і плюс чисті трансфери.
Балансовий звіт	баланс фінансового стану фірми на певну дату; відображає активи в одному підрозділі, пасиви – у другому.
Банки	ділові одиниці, які надають грошові позики іншим діловим одиницям – головню за рахунок тих грошових коштів, які вони отримали у вигляді вкладів.
Банківські операції	операції, які забезпечують функціонування і прибутковість банків. Розрізняють пасивні (залучення депозитів) і активні (надання кредитів) операції
Бартер	безпосередній (без використання грошей) обмін одного товару на інший,
Безготівкові гроші	записи на рахунках у банках.
Безмежні потреби	невситиме бажання споживачів мати товари і послуги, які приносять їм задоволення або користь,
Безробіття	ситуація у сфері зайнятості, коли працівники, які погодилися би працювати за наявну заробітну плату, не можуть знайти роботу. Основні види безробіття: фрикційне, структурне, циклічне. Структурне та циклічне безробіття разом становлять вимушене безробіття

Безстроковий вклад	вклад у комерційному банку або ощадній установі, на який можна виписувати чеки; поточний рахунок або гроші на поточному рахунку.
"Бики"	біржовики, які грають на підвищенні курсу цінних паперів.
Бідність	становище, за якого особа не може задовольнити свої елементарні потреби.
Білонні гроші	монети, номінальна вартість яких вища за внутрішню реальну вартість металу.
Біржа праці	установа, яка надає спеціалізовані послуги із працевлаштування громадян на ринку робочої сили
Біржові індекси	різні способи визначення тенденцій зміни цін на різні цінні папери (індекс Доу-Джонса у США, "Нікей" у Японії, ДАКС у Німеччині і т.д.).
Благо громадського вжитку	товар або послуга, до яких принцип виключення не застосовується і які забезпечує держава за умови, що вони приносять істотні вигоди для суспільства
Благо індивідуального вжитку	товар або послуга, до яких можна застосувати принцип виключення і які приватні фірми постачають та надають тим, хто готовий платити.
Бретон-Вудська система	створена після Другої світової війни міжнародна валютна система, в якій регулювалися валютні курси. Міжнародний валютний фонд сприяв стабілізації валютних курсів, а золото і долар використовувалися як міжнародні валютні резерви.
Бухгалтерський прибуток	різниця між виторгом і витратами фірми.
Бюджет за повної зайнятості	показує рівень державних видатків і надходжень, надлишку або дефіциту бюджету за умови, що упродовж року національна економіка функціонувала за повної зайнятості.
Бюджетна пряма	лінія, яка показує комбінації двох продуктів, котрі споживач може купити за свій грошовий дохід.
Бюджетне обмеження	межа, якою розмір доходу споживача (а також рівень цін на товари і послуги) визначає його спроможність купувати товари і послуги; обмеження видатків величиною доходу.
Бюджетний надлишок	перевищення надходжень до державного бюджету над його видатками.
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	вартість річного обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених у країні з ресурсів, що належать як резидентам країни, так і іноземцям.
Валовий національний продукт (ВНП)	вартість річного обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених із ресурсів, що належать резидентам країни, незалежно від того, де ці ресурси застосовують – у національній економіці чи за кордоном.
Валові внутрішні інвестиції	видатки на заново вироблені капітальні блага – машини, устаткування, будівлі й споруди та на приріст запасів.
Валюта	грошова одиниця країни. Розрізняють вільно конвертовану валюту (обмінюється без перешкод на інші валюти), частково конвертовану (обмінюється з певними обмеженнями) та замкнену (обмін на інші валюти блокований).
Валютний арбітраж	операції з метою вилучення прибутку з різниці валютних курсів

	однієї і тієї самої грошової одиниці на різних валютних ринках (просторовий арбітраж) або з різниці в динаміці курсу (часовий арбітраж).
Валютний кошик	Фінансовий набір валют, для вимірювання середньозваженого курсу окремих валют.
Валютний курс	ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошовій одиниці іншої. Розрізняють європейське та британське числення валютного курсу.
Валютний ринок	ринок, на якому гроші однієї країни використовують для купівлі валюти іншої країни.
Валютний союз	група країн, які запровадили у своїх національних економіках спільну грошову одиницю і, отже, проводять спільну монетарну політику.
Валютні ресурси	частина золотовалютних резервів країни у вигляді валют інших країн і спеціальних прав запозичення, які країна використовує у міжнародних розрахунках, стикаючись із труднощами платіжного балансу.
Вартість грошей	кількість товарів і послуг, які можна обміняти на одиницю грошей; купівельна спроможність одиниці грошей; величина, обернена до рівня цін
Ваучер	державний цінний папір, який забезпечує право громадянина на участь у приватизації державного майна
Ваучерна приватизація	приватизація державного майна за широкої участі населення, яке наділене ваучерами.
ВВП-розрив	природний реальний валовий внутрішній продукт мінус фактичний реальний валовий внутрішній продукт
Вексель простий	боргове зобов'язання, яке видає позичальник грошей на ім'я кредитора; містить дані про місце і час видачі, суму зобов'язання, місце і час платежу.
"Велика сімка"	група із семи розвинутих країн (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія і Канада), лідери яких регулярно зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику.
Велика фірма	ділове підприємство, яке або виробляє істотний відсоток загального обсягу продукції галузі, або вважається великим за розміром (за чисельністю зайнятих чи акціонерів, обсягом продажу, розміром активів чи прибутків), або володіє обома ознаками.
Величина попиту	кількість певного товару або послуги, яку покупці бажають купити за конкретну ціну впродовж певного проміжку часу.
Вертикальне злиття	злиття в єдину фірму двох або декількох фірм, що здійснюють різні стадії виробництва продукту.
Вертикальний відрізок	вертикальна частина кривої короткострокової сукупної пропозиції, до якої в економіці залучені всі наявні ресурси (повне використання виробничих потужностей).
Взаємодоповнювані товари і послуги	товари або послуги, які споживаються разом (скажімо, тенісні м'ячі та ракетки), коли ціна на один із товарів знижується (зростає), попит на другий збільшується (зменшується).
Взаємозамінювані продукти	товари або послуги, які задовольняють одну і ту саму потребу (чай і кава, масло і маргарин та ін.). Для цих продуктів існує пряма залежність між ціною на один із них і попитом на другий,

	тобто коли ціна одного продукту знижується (зростає), попит на інший продукт зменшується (збільшується).
Вибір між справедливістю та ефективністю	припущення про те, що для підвищення економічної ефективності потрібне посилення нерівності в доходах; зниження економічної ефективності може супроводжуватися зменшенням нерівності в
Видатковий підхід	метод вимірювання валового внутрішнього продукту додаванням усіх видатків покупців на кінцеві товари і послуги.
Використовуваний дохід	особистий дохід за вирахуванням особистих податків; дохід, що наявний для видатків на особисте споживання і для заощадження.
Вимірювання національного продукту	система рахунків, за допомогою яких визначають обсяг виробництва країни за певний проміжок часу.
Випадок закриття	обставини, за яких фірма зазнає збитків, що перевищують її загальні постійні витрати за будь-якого обсягу виробництва; ситуація, за якої фірма припиняє своє виробництво, оскільки ціна на її продукцію нижча за рівень середніх змінних витрат.
Випадок максимізації прибутку	обставини, за яких фірма має економічний прибуток, виробляючи такий обсяг продукції, коли прибуток максимальний; ситуація, коли ціна, за якою фірма може продавати свій продукт, вища за середні загальні витрати його виробництва.
Випадок мінімізації збитків	обставини, за яких збитки фірми менші, ніж її загальні постійні витрати; виникає тоді, коли ціна, за якою фірма може продавати свій продукт, менша за середні загальні витрати, але більша за середні змінні витрати.
Виробники	підприємства, які використовують власні та залучені виробничі ресурси для виготовлення товарів і послуг.
Виробнича ефективність	виробництво певного блага з найнижчими витратами; досягається тоді, коли виробляється обсяг продукції, за якого середні загальні змінні витрати мінімальні, а граничний продукт на грошову одиницю затрат кожного вхідного фактора однаковий.
Виробничі ресурси	сукупність ресурсів, що використовують для виготовлення товарів і послуг: земля, праця, капітал і підприємницькі здібності.
Витікання	потенційні видатки, вилучені з потоку "доходи-видатки": заощадження, податкові платежі та імпорту; вилучення засобів, яке зменшує потенціал комерційної банківської системи.
"Витрати меню"	витрати, пов'язані зі зміною ціни.
Витрати на капітал	сумарні витрати на використання одиниці капіталу за певний період включно із процентом, амортизацією і вигодами або витратами від зміни ціни капіталу
Витрати переливу	витрати на виробництво або споживання, які несуть не виробники і споживачі, а третя сторона без будь-якого відшкодування. Приклад: виробник скидає токсичні хімікати в річку, і внаслідок цього гине риба, яку ловлять рибалки.
Від'ємні заощадження	видатки на споживчі товари і послуги понад використовуваний дохід; сума, на яку видатки на особисте споживання перевищують використовуваний дохід.

Відкрита економіка	економіка країни, що пов'язана з іншими країнами інтенсивним рухом товарів і капіталів, тобто економіка, яка експортує та імпортує товари та послуги. Для закритої економіки характерна відсутність зовнішньоекономічних зв'язків.
Відокремлення власності від управління	відособлення тих, хто володіє корпорацією (акціонерів), від тих, хто керує нею (директори та посадові особи), і відособлення їхніх інтересів.
Відплив капіталу	сума видатків резидентів країни на купівлю речового і фінансового капіталу в резидентів інших країн.
Відрядна форма оплати праці	оплата праці, яка прямо залежить від кількості виробленої продукції.
Відсутність мобільності	неспроможність або неготовність працівника до переміщення з одного географічного району чи професії в інші або з низькооплачуваного на високооплачуване робоче місце.
Війна цін	тривале зниження цін на продукцію фірм олігопольної галузі, завдяки якому фірми сподіваються збільшити обсяги продажу і доходів; рідко приносить фірмам вигоду.
Віковий тренд	підвищення і зниження рівня ділової активності за тривалі періоди часу.
Вільна економічна зона	територія, де іноземні та вітчизняні фірми користуються податковими пільгами.
Вільна торгівля (фритредерство)	зовнішньоекономічна політика, за якої держава не втручається у торговельні відносини з іншими країнами; відсутність штучних (створених урядом) бар'єрів на шляху торгівлі між окремими особами і фірмами різних країн.
Вільне плавання валютних курсів	курси валюти, які визначаються попитом на валюту та її пропозицією, отже, можуть знижуватися і зростати.
Власний капітал	загальний обсяг активів мінус загальний обсяг пасивів фірми або окремої особи.
"Вмонтовані стабілізатори"	вплив на національну економіку не дискреційної фіскальної політики; зміна прямих податків, що перебувають у прямій залежності від зміни валового внутрішнього продукту.
Внутрішнє нагромадження капіталу	збільшення обсягу капіталу країни завдяки заощадженню та інвестуванню частини виробленої в цій країні продукції.
Внутрішній державний борг	заборгованість держави своїм громадянам, фірмам та інституціям (тобто власниками державних цінних паперів є резиденти).
Внутрішня вартість	ринкова вартість металу в монеті.
"Втеча капіталу"	відплив капіталу з країни внаслідок економічної та політичної нестабільності, високих податків, через відмивання незаконно отриманих доходів і т.д.
Галузева спілка	трудова спілка, членами якої можуть бути всі працівники певної галузі (або окремої фірми).
Галузева структура національної економіки	частка продукції галузей національної економіки у ВВП країни.
Галузь	група фірм, які виробляють однакові або подібні продукти
Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ)	міжнародна угода, досягнута у 1947 р. між 23 державами, згідно з якою кожна з них погодилася забезпечити іншим рівний і недискримінаційний режим торгівлі, скорочувати ставки мита на основі багатосторонніх домовленостей, з часом усунути

	імпортні квоти. Нині її підписали 124 держави.
Гіперінфляція	дуже високі темпи зростання рівня цін (понад 50% за місяць).
Гіпотеза життєвого циклу	теорія споживання, яка наголошує на ролі заощаджень і позик у переміщенні ресурсів між різними періодами життя особи для зрівноваження обсягу її споживання
Гіпотеза постійного доходу	теорія споживання, згідно з якою обсяг споживання залежить від постійного доходу, а для вирівнювання споживання за тимчасових коливань доходу використовують заощадження і позики.
Глобалізація господарського життя	формування цілісного світового господарства на основі розвитку обширних економічних зв'язків між фірмами, країнами і регіонами.
Гнучкий валютний курс	курс валюти, який визначається в ході взаємодії попиту й пропозиції на національну валюту на валютних ринках.
Гнучкість цін і заробітної плати	здатність цін та заробітної плати підвищуватися і знижуватися під впливом змін у попиті або пропозиції
Горизонтальний відрізок	горизонтальна частина кривої короткострокової сукупної пропозиції, на якій рівень цін постійний, коли реальний обсяг виробництва змінюється.
Готівка	сума випущених в обіг паперових і металевих грошей
Гранична корисність	додаткова корисність, яку отримує споживач із додаткової одиниці товару або послуги.
Гранична схильність до заощадження	частка заощаджень у будь-якій зміні використовуваного доходу домогосподарства; дорівнює зміні заощадження, поділеній на зміну використовуваного доходу.
Гранична схильність до споживання	частка видатків на споживання у будь-якій зміні використовуваного доходу; показує, наскільки збільшиться споживання, якщо використовуваний дохід зростає на одиницю.
Гранична теорія розподілу	теорія розподілу доходів (розвинута Дж.Б.Кларком), згідно з якою кожен фактор оплачується відповідно
Граничний виторг	зміна загального виторгу фірми, що походить із продажу однієї додаткової одиниці її продукту; дорівнює зміні загального виторгу, поділеній на зміну кількості проданого продукту.
Граничний коефіцієнт заміщення	виражений коефіцієнтом ступінь готовності споживача замінити один товар або послугу іншим товаром або послугою і при цьому отримати однакову корисність (однакова загальна корисність); дорівнює нахилу кривої байдужості.
Граничний продукт	додатковий обсяг продукції, отриманий від застосування додаткової одиниці ресурсу (кількість інших ресурсів незмінна).
Граничний продукт капіталу	додатковий обсяг продукції від збільшення затрат капіталу на одну одиницю (решта факторів не змінюється).
Граничний продукт праці	додатковий обсяг продукції від збільшення затрат праці на одну одиницю (решта факторів не змінюється).
Граничний продукт у грошовому вираженні (виторг від граничного продукту)	зміна загального виторгу фірми при використанні однієї додаткової одиниці ресурсу (кількість інших ресурсів незмінна); дорівнює зміні загального виторгу, поділеній на зміну кількості використовуваного ресурсу.
Граничні витрати	приріст витрат на виробництво додаткової одиниці продукції (або зменшення витрат, коли виробництво скорочується на одиницю продукції).

Гроші	будь-який предмет, який звичайно приймають продавці за свої товари і послуги. Гроші виконують три функції: міра вартості, засіб обміну, засіб нагромадження.
Грошова база	показник, який містить готівку та банківські резерви. Інша назва – монетарна база.
Грошова заробітна плата	сума грошей, яку отримує найманий працівник за одиницю часу (годину, день тощо); номінальна заробітна плата.
Грошова маса	сукупний обсяг готівки (паперових грошей та монет) і поточних чекових рахунків. Частка готівки становить до 30 %.
Грошова система	спосіб організації грошового обігу, закріплений законом; охоплює найменування грошової одиниці; види державних паперових знаків і монет, які мають законну платіжну силу; порядок безготівкових розрахунків; державні органи, що регулюють грошовий обіг держави
Грошовий мультиплікатор	частина надлишкових резервів, яку система комерційних банків може використати для збільшення кількості грошей в обігу; дорівнює одиниці, поділеній на норму обов'язкових резервів.
Грошові доходи	доходи, отримані у вигляді оплати праці, пенсій, стипендій, доходів від підприємницької діяльності, від власності, доходів від продажу нерухомого майна, продукції сільського господарства, доходів від надання різних послуг
Девальвація	встановлення центральним банком нижчого курсу національної валюти за фіксованого обмінного курсу.
Дедукція	хід міркування від загальних положень до висновків; метод дослідження, згідно з яким правильність гіпотези (припущення) перевіряється через порівняння висновків, які випливають з неї, з фактами дійсності.
Дезінфляція	зниження високого темпу інфляції. Так, стримувальна фіскальна та монетарна політика в Україні у 1996 р. спричинила спад інфляції порівняно з 1992-1995 рр.
Демографічний вибух	високі темпи зростання населення; настає тоді, коли коефіцієнт природного приросту населення перевищує 15.
Демографічний перехід	зниження коефіцієнтів народжуваності та смертності у процесі економічного розвитку.
Демпінг	продаж товарів нижче витрат на міжнародних ринках
Депозит	сума грошей, яку клієнт вносить на зберігання у банк.
Депресія	глибокий затяжний спад, що триває декілька років. У роки депресії простежуються високе безробіття, недовантаження виробничих потужностей, низькі обсяги виробництва та інвестицій. Неглибокий спад називають рецесією.
Державне регулювання економіки	система заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру в умовах ринкової економіки, які здійснюються відповідними державними установами задля стабілізації та пристосування економічної системи до змінних умов.
Державний борг	загальна сума заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, що дорівнює сумі його минулих бюджетних дефіцитів мінус бюджетні надлишки,
Державний бюджет	баланс доходів і видатків держави за певний проміжок часу (як правило, за рік).
Державний сектор	частина національної економіки країни, що її повністю контролює держава.

Державні закупівлі товарів та послуг	грошові видатки уряду на придбання вироблених у певному році товарів і послуг.
Державні заощадження	різниця між надходженнями і видатками державного бюджету; надлишок у державному бюджеті.
Дефіцит бюджету	надлишок видатків державного бюджету над надходженнями до нього; звичайно фінансується шляхом позик (інший шлях – емісія грошей); рівень дефіцитності бюджету обчислюють як відношення дефіциту до ВВП, виражене у відсотках.
Дефіцит поточного рахунку	від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу
Дефілювання	виявлення реального валового внутрішнього продукту через зменшення вартості номінального ВВП, виробленого в році, в якому ціни були вищі, ніж у базовому (дефлектор ВВП перевищує одиницю).
Дефлектор ВВП	індекс цін, який використовують для визначення реального ВВП; визначається як відношення вартості кошика товарів і послуг, які виробляють у поточному році, до вартості кошика у базовому році
Дефляція	падіння загального рівня цін у національній економіці
Децильний коефіцієнт	показник диференціації доходів, який виражає співвідношення між середніми доходами 10% населення з найвищими доходами та середніми доходами 10% найбіднішого населення
Дивіденд	величина виплат за акції, яка залежить від прибутку, вказаного в балансі акціонерного товариства.
Дисконтування	вираження майбутнього доходу в поточній
Дискреційна фіскальна політика	зміни в оподаткуванні (податкових ставках) і державних видатках, здійснювані законодавчим органом країни задля досягнення обсягу національного виробництва за повної зайнятості
Дискримінація	різниця у заробітках, яка не залежить від ступеня ефективності виконання роботи, а є наслідком належності людини до іншої раси, статі або соціальної групи
Диференціація доходів	різниця в рівні доходів на душу населення.
Диференційована олігополія	олігополія, в якій фірми виробляють диференційований продукт.
Диференційований продукт	продукт, який відрізняється за фізичними або іншими параметрами від аналогічних продуктів, вироблених іншими фірмами; продукт, купуючи який, покупці віддають перевагу певному продавцеві, незважаючи на те, що ціни в усіх продавців однакові.
Діловий цикл	періодичне коливання рівня ділової активності - обсягу національного виробництва, доходу, зайнятості то що. Звичайно триває кілька або кільканадцять років. Діловий цикл містить чотири фази: спад (реальний ВВП зменшується); дно (найнижча точка спаду); піднесення (реальний ВВП зростає); вершина (найвища точка піднесення).
Добровільне обмеження експорту	обмеження фірмами обсягів свого експорту в певні країни, щоб попередити створення цими країнами інших торговельних бар'єрів.
Добровільні орієнтири	прохання уряду, щоб річні темпи зростання заробітної плати в

для заробітної плати	усіх галузях національної економіки не перевищували темпів зростання середнього виробітку на працівника.
Довгостроковий період	достатньо тривалий період часу, впродовж якого виробники продукту можуть змінити кількість усіх використовуваних ними ресурсів; період, у якому всі ресурси і витрати є змінними.
Додана вартість	різниця між вартістю вироблених фірмою товарів і послуг та вартістю матеріалів та сировини, які куплені у постачальників.
Додаткова вартість	термін марксистської політекономії; вартість, яка створена найманими працівниками понад вартість їхньої робочої сили і безплатно привласнена капіталістами
Домогосподарство	економічна одиниця, що складається з однієї або більше осіб; постачає економіку ресурсами і використовує отримані гроші для купівлі товарів та послуг, які задовольняють матеріальні потреби людини.
Досконала конкуренція	структура ринку з великою кількістю продавців і покупців; пропоновані товари на такому ринку однорідні та жодна фірма не може впливати на ринкову ціну
Дохід	потік зарплати, процентів, дивідендів та інших грошових надходжень, які отримує особа чи країна протягом певного часу (звичайно року).
Дохід власників	чистий дохід власників некорпоративних фірм (одноосібна власність і партнерство).
Дохідний підхід	метод вимірювання валового внутрішнього продукту додаванням усіх доходів, створених у виробництві товарів і послуг.
Екзогенна змінна	змінна, яка є заздалегідь даною для певної моделі; змінна, значення якої не залежить від розв'язку моделі.
Економічна ефективність	відношення між витратами обмежених ресурсів і виробленими у результаті їх використання товарами та послугами; виробництво обсягу продукції певної вартості за найменших загальних видатків на ресурси; отримання найбільшого обсягу виробництва товару або послуги із застосуванням ресурсів певної вартості
Економічна інтеграція	співпраця між національними господарствами різних країн і повна або часткова їх уніфікація; ліквідація бар'єрів у торгівлі між цими країнами; зближення ринків цих країн з метою утворення одного великого (спільного) ринку.
Економічна модель	виведення закономірностей розвитку економіки із відповідних економічних фактів
Економічна рента	плата за використання землі та інших природних ресурсів, пропозиція яких є незмінною (тобто абсолютно нееластичною).
Економічна система	спосіб організації національної економіки
Економічне благо	благо, кількість якого менша, ніж та, котру потребують. Тому воно звичайно розподіляється через встановлення ціни.
Економічне зростання	збільшення реального обсягу продукції (ВВП) у країні.
Економічний прибуток	загальний виторг фірми за вирахуванням її економічних витрат.
Економічний принцип	узагальнення мотивів і реальної економічної поведінки інституцій та індивідів.
Економічний союз	форма міждержавної економічної інтеграції, яка поєднує принципи митного союзу з проведенням єдиної економічної політики.

Економічні (матеріальні) потреби	бажання, які можна задовольнити через споживання товару чи послуги.
Економічні суб'єкти (учасники ринкового процесу)	ті, хто самостійно ухвалює рішення, планує і реалізує у сфері господарської діяльності практичні заходи. Є три основні учасники ринкового процесу: домогосподарства, ділові підприємства (фірми) і держава.
Економічні витрати	платежі, потрібні для отримання і використання ресурсів.
Економічні ресурси	всі види ресурсів, які використовуються у процесі виробництва товарів і послуг.
Економічні стимули	чинники (ціни, прибутки, збитки), які мотивують та впливають на поведінку окремих індивідів, фірм, установ.
Економічні функції держави	сукупність напрямів державного регулювання економіки: правове регулювання економіки; сприяння конкуренції та пом'якшення наслідків від недоліків і слабих ринку; організація виробництва благ громадського вжитку; коригування побічних наслідків (переливів); перерозподіл доходів; здійснення макроекономічної політики.
Експорт	товари й послуги, вироблені у країні та продані покупцям інших країн.
Експортна золота мітка	за міжнародного золотого стандарту - курс іноземної валюти, вище якого її не купували, а натомість для здійснення платежів надсилали в цю країну золото.
Експортні операції	продаж товарів або послуг, що збільшують кількість іноземних грошей на руках громадян, фірм або уряду певної країни.
Екстенсивний тип економічного зростання	зростання, що базується на кількісному збільшенні трудових і матеріальних ресурсів, які залучаються у виробництво.
Еластична пропозиція	пропозиція, для якої коефіцієнт еластичності більший за одиницю, тобто відсоток зміни величини пропозиції більший, ніж відсоток зміни ціни.
Еластичний попит	попит, для якого коефіцієнт еластичності більший за одиницю, тобто відсоток зміни величини попиту більший, ніж відсоток зміни ціни.
Еластичність	поняття, яке застосовує аналітична економія для позначення реагування однієї змінної на зміну іншої (наприклад, величини попиту на зміну ціни тощо); відсоток, на який змінюється одна змінна у відповідь на один відсоток зміни іншої змінної.
Еластичність попиту за доходом	відношення відсотка зміни величини попиту на товар до відсотка зміни доходу; вимірює ступінь реагування закупівель споживача на зміни в доході
Еластичність попиту за ціною	відношення відсотка зміни величини попиту на продукт до відсотка зміни його ціни; реагування величини попиту на продукт на зміну ціни продукту
Еластичність пропозиції за ціною	відношення відсотка зміни величини пропозиції продукту до відсотка зміни його ціни; реагування величини пропозиції продукту на зміну ціни продукту
Еміграція	виїзд із країни на постійне місце проживання в іншій країні.
Ендогенна змінна	змінна, котру пояснює конкретна модель; змінна, значення якої отримують у ході розв'язання моделі.
Ефект витіснення	зменшення запланованих інвестиційних видатків у національній економіці внаслідок зростання процентних ставок, яке

	спричинюється збільшенням узятих урядом позик на грошовому ринку.
Ефект доходу	вплив зміни ціни продукту на реальний дохід споживача (купівельну спроможність) і, отже, на кількість продукту, яку споживач купить.
Ефект заміщення	вплив, який зміна ціни споживчого блага може справити на кількість продукту, котру споживач купить за умови, що його дохід не змінюється.
Ефект масштабу	підвищення продуктивності, тобто зниження середніх витрат виробництва внаслідок зростання в однаковій пропорції усіх факторів виробництва.
Ефект мультиплікатора	вплив зміни сукупних видатків на рівноважний валовий внутрішній продукт (вплив, викликаний змінами у споживанні, інвестиціях, державних видатках або чистому експорті).
Ефект Пігу	збільшення домогосподарствами видатків на споживання, що зумовлене зростанням добробуту споживачів унаслідок зниження цін. Див. Ефект реальних касових залишків.
Ефект реальних касових залишків	зростання (зниження) рівня цін має здатність знижувати (підвищувати) реальну вартість (або купівельну спроможність) фінансових активів із фіксованою грошовою вартістю і в результаті зменшувати (збільшувати) сукупні видатки в економіці.
Ефект храповика	тенденція рівня цін до зростання зі збільшенням сукупного попиту (але рівень цін не знижується зі зменшенням сукупного попиту).
Ефективний розподіл ресурсів	розподіл ресурсів в економіці між виробництвом різних товарів і послуг, який максимізує задоволення потреб споживачів.
Європейський Союз (ЄС)	асоціація європейських держав, утворена у 1957 р. (раніше – Європейське економічне співтовариство) з метою поступової ліквідації мита та імпорتنих квот у торгівлі між країнами-членами, запровадження спільного мита на імпорт товарів із третіх країн, вільного переміщення робочої сили та капіталів у межах країн – членів асоціації та узгодження економічної політики в інших сферах.
За інших рівних умов	прийом дослідження, за якого усі чинники, за винятком одного, вважають сталими.
Загальна корисність	загальна величина задоволення, що отримують від споживання певної кількості блага.
Загальна рівновага	стан економіки, за якого рівень цін на товари і послуги забезпечує рівновагу на всіх ринках, що не спонукає суб'єктів змінювати свою поведінку; рівночасна рівновага на всіх ринках у національній економіці.
Загальний виторг	кількість грошей, отриманих фірмою; дорівнює кількості проданого продукту, помноженій на ціну, за яку він проданий.
Загальний попит на гроші	сума попиту на гроші для операцій та попиту на гроші як активи; залежність між загальним попитом на гроші, номінальним ВВП і ставкою процента
Загальний продукт (загальна кількість продукту)	загальна кількість певного товару або послуги, яка вироблена фірмою (групою фірм або навіть усією економікою).
Загальні видатки	загальна сума грошей, яку всі покупці витрачають (або

	планують витратити) на купівлю товарів і послуг.
Загальні витрати	сума постійних і змінних витрат.
Зайняті	особи, які виконують певну оплачувану роботу або мають роботу, але не виконують її з певних причин (відпустки, хвороба, страйк).
Закон Грешема	положення, сформульоване у XVI ст. державним діячем і фінансистом Англії про те, що "гірші гроші витісняють з обігу кращі". Закон Грешема діє у біметалічній грошовій системі, в якій роль грошей виконують два метали - золото і срібло, а банкноти, що перебувають в обігу, обмінюються на обидва метали.
Закон зростання альтернативної вартості	в міру того як кількість виробленого продукту збільшується, альтернативна вартість (граничні витрати виробництва додаткової одиниці продукту) також збільшується.
Закон Оукена	зворотна залежність між рівнем безробіття і реальним ВВП, яка показує, що зниження безробіття на 1% збільшує реальний ВВП приблизно на 2 %.
Закон попиту	виражає обернену залежність між ціною і величиною попиту на товар або послугу протягом певного проміжку часу.
Закон пропозиції	виражає пряму залежність між ціною і величиною пропозиції товару або послуги упродовж певного проміжку часу.
Закон Сея	твердження, згідно з яким виробництво товарів і послуг (пропозиція) створює рівний за величиною сукупний попит на ці товари та послуги.
Закон спадної віддачі	передбачає, що додатковий обсяг продукції від послідовного збільшення одного фактора виробництва зменшується, коли інші фактори залишаються сталими.
Закон спадної граничної корисності	із збільшенням обсягу споживання товару або послуги корисність кожної наступної споживаної одиниці продукції менша за корисність попередньої.
Закон Шермана	перший антитрестовський закон, прийнятий 1890 р. у США. Цей закон проголосив кримінальним злочином монополію, обмеження торгівлі, спроби і змови встановити монополію або обмежити торгівлю; надав федеральному уряду та стороні, яка потерпіла, право порушувати кримінальну справу проти тих, хто коїть ці злочини.
Закони проти лихварства	закони, що встановлюють максимальну процентну ставку, за якою можна надати позику.
Законний платіжний засіб	усі засоби, які згідно з декретом уряду повинні прийматися в оплату за борг.
Закрита економіка	економіка, в якій відсутні експорт та імпорт товарів і послуг.
Залежна змінна	змінна, що змінюється у відповідь на зміну певної іншої (незалежної) змінної.
Залишок Солоу	приріст сукупної продуктивності факторів виробництва.
Заощаджений дохід	використовуваний дохід, не витрачений на споживчі блага; дорівнює використуваному доходу мінус особисті видатки на споживання.
Заплановані інвестиції	суми, які фірми мають намір інвестувати.
Заробітна плата	ціна праці та плата за використання послуг праці.
Засіб нагромадження	одна із функцій грошей; знаряддя переміщення купівельної спроможності на майбутнє.

Засіб обміну або обігу	функція грошей; те, що продавці звичайно приймають, а покупці звичайно віддають в оплату за товар або послугу; гроші як посередник при обміні товарами і послугами.
Захисне мито	мито, призначене захистити вітчизняних виробників від конкуренції іноземних виробників.
Зацікавленість, особиста вигода	те, що фірма, власник ресурсу, найманий працівник і споживач вважають найкращим для себе і намагаються його отримати.
Збалансований бюджет	бюджет, у якому надходження дорівнюють видаткам.
Збільшення попиту	збільшення кількості товарів і послуг, яку потребуватимуть за кожного рівня цін; переміщення кривої попиту вправо.
Збільшення пропозиції	збільшення кількості товарів і послуг, яку постачатимуть за кожного рівня цін; переміщення кривої пропозиції вправо.
Збурення	різка зміна економічних залежностей: наприклад, переміщення кривих сукупного попиту чи сукупної пропозиції внаслідок дії зовнішніх чинників
Збурення попиту	екзогенні події, що переміщують криву сукупного попиту.
Збурення пропозиції	екзогенні події, що переміщують криву сукупної пропозиції.
Звіт про результати господарської діяльності (звіт про прибутки і збитки)	звіт фірми за певний період (переважно за рік), який відображає обсяги продажу продукції і витрати на виробництво та прибуток, що залишається після вирахування витрат
Змінний ресурс	будь-який використовуваний фірмою ресурс, кількість якого можна збільшити або зменшити, тобто змінити.
Змінні витрати	витрати, загальна величина яких збільшується (зменшується), коли фірма збільшує (зменшує) свій обсяг продукції.
Змішана економіка	економіка, яка ґрунтується на ринковому розв'язанні проблем її організації та державному регулюванні макроекономічних процесів
Змовницька олігополія	виникає тоді, коли декілька фірм, які охоплюють олігопольну галузь, досягають таємної угоди про запровадження цін, поділ ринків або якое інше обмеження конкуренції.
Знецінення валюти	падіння курсу валюти країни стосовно валюти іншої країни.
Зовнішній борг	заборгованість держави іноземним громадянам, фірмам чи інституціям.
Зовнішній лаг	проміжок часу від моменту ухвалення певного заходу економічної політики до моменту появи його результатів.
Зовнішньоекономічна стратегія	визначення пріоритетних цілей фірми, галузі, країни в цілому у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також випрацювання методів і засобів, що забезпечують досягнення поставлених цілей.
Зовнішньоторгівельний дефіцит	сума, на яку імпорт товарів у країну перевищує їх експорт із країни.
Зовнішньоторгівельний надлишок	сума, на яку експорт товарів із країни перевищує їх імпорт у країну.
Золоте правило	рівень заощаджень у моделі зростання Солоу, що веде до стаціонарного стану, в якому максимізується споживання працівника.
Золотий стандарт	грошова система, в якій золото слугує як гроші, а всі інші види грошей розмінні на золото.
Золотомонетний	валютна система, в якій золото виконує функції грошей; у

стандарт	грошовому обігу обов'язково перебувають золоті монети, а в основі валютного курсу лежить монетний паритет.
Зона вільної торгівлі	форма економічної інтеграції, в межах якої скасовуються торговельні обмеження між країнами-учасницями, передовсім мито і квоти.
Зростання капіталоозброєності	в аналітичній економії позначає ситуацію, коли реалний капітал зростає швидшими темпами, ніж сукупна робоча сила.
Зростаюча віддача	збільшення граничного продукту ресурсу в міру послідовного використання у виробництві його додаткових одиниць.
Імміграція	в'їзд до країни на постійне місце проживання
Імпорт	видатки окремих осіб чи фірм на товари і послуги, вироблені в інших країнах.
Імпортна золота мітка	за міжнародного золотого стандарту - курс іноземної валюти, нижче якого її не купували, а натомість надсилали золото в цю країну для здійснення там платежів.
Імпортна квота	запроваджене урядом кількісне обмеження на ввіз до країни певного товару з іншої країни упродовж певного проміжку часу.
Імпортна операція	купівля товару або послуги, яка зменшує кількість іноземної валюти у громадян, фірм та уряду даної країни.
Ін'єкції	додаткові видатки, що вливаються в потік "доходи-видатки": інвестиції, урядові закупівлі товарів і послуг та експорт.
Інвестиції	капітальні блага, які купують фірми і приватні особи для збільшення нагромадженого
Інвестиції в основний капітал	устаткування, машини, виробничі споруди, які купують фірми для використання у виробництві.
Інвестиції у запаси	зміна кількості товарів, що перебувають на складах фірм.
Інвестиційний клімат	оцінка ситуації в країні з погляду інвесторів, які вкладають в її економіку свої капітали.
Інвестиційні пільги	пільги, що надаються інвесторам головно у вигляді субсидій, зниження податків або податкових канікул у разі, коли капіталовкладення інвесторів відповідають завданням і умовам державних економічних програм
Інвестор	фізична або юридична особа, яка здійснює інвестиції.
Індекс Герфіндаля	вимірник ступеня концентрації та рівня конкуренції в галузі; обчислюється як сума квадратів часток ринку індивідуальних фірм.
Індекс споживчих цін	відношення вартості фіксованого кошика споживчих товарів і послуг у розрахунковому періоді до його вартості в базовому періоді.
Індекс цін Леспейреса	показник рівня цін, що обчислюють на підставі цін певного постійного кошика товарів і послуг.
Індекс цін Пааше	показник рівня цін, який обчислено на підставі змінного кошика товарів і послуг.
Індексація	механізм, який забезпечує регулювання заробітної плати і платежів відповідно до рівня інфляції; важливим елементом механізму є відповідні пункти трудових угод.
Індивідуальна пропозиція	шкала або крива пропозиції окремого продавця товару або послуги.
Індивідуальний попит	шкала або крива попиту окремого покупця на товар або послугу.
Індукція.	хід міркувань від фактів до узагальнень.
Інновація	запровадження у виробництво нового продукту, впровадження

	нового виробничого методу або застосування нової форми організації бізнес
Інтелектуальна власність	власність на інтелектуальний продукт.
Інтелектуальний продукт	знання у різній формі: відкриття, винаходи і т.д.
Інтенсивний тип економічного зростання	зростання національної економіки, яке ґрунтується на якісному вдосконаленні та ефективному використанні факторів виробництва на основі науково-технічного прогресу.
Інтервенція	діяльність центрального банку країни щодо купівлі-продажу національної валюти на ринках з метою впливу на її обмінний курс.
Інтернаціоналізація господарського життя	процес розвитку усталених економічних зв'язків між країнами, виходу виробництва за межі національної економіки.
Інфлювання	Обчислення реального валового внутрішнього продукту збільшенням грошової вартості ВВП, виробленого у році а якому ціни були нижчі, ніж у базовому році, тобто дефлятор ВВП менший за одиницю.
Інфляційна спіраль заробітної плати і цін	заробітної плати, що викликає зростання цін, яке, відповідно, призводить до подальшого зростання заробітної плати та цін.
Інфляційний розрив	величина, на яку лінія (крива) сукупних видатків має переміститися вниз, щоб зменшити номінальний ВВП до рівня не інфляційного ВВП за повної зайнятості.
Інфляційні очікування	передбачення найманими працівниками, діловими фірмами і споживачами значної інфляції в майбутньому.
Інфляція	усталене зростання загального рівня цін, яке супроводжується зниженням купівельної спроможності грошей
Інфляція витрат	інфляція, що походить зі зменшення сукупної пропозиції (з вищих цін на сировину або вищих ставок заробітної плати), зі зниження продуктивності праці й супроводжується зменшенням реального обсягу виробництва та зайнятості; часто цю інфляцію називають інфляцією пропозиції.
Інфляція попиту	інфляція, що походить із надлишкового сукупного попиту: "надто багато грошей полное на надто малу кількість товарів".
Інфраструктура	капітальні блага, які зазвичай забезпечує держава для використання їх усіма громадянами і фірмами (наприклад, автомагістралі, мости, міські транспортні системи, системи водопостачання, водоочисні
Капітал	один з основних факторів виробництва, який складається з виготовлених товарів, призначених для подальшого використання у процесі виробництва. Розрізняють основний капітал (будівлі, машини, механізми) та обіговий (сировина, паливо, матеріали). Інші назви - капітальні блага, інвестиційні товари, засоби виробництва.
Капіталізм	суспільний лад, за якого переважна частина матеріальних ресурсів (земля, капітал) належить приватним особам, застосовується наймана праця, а ринок є головним механізмом розподілу ресурсів і доходів та вирішення питань економічної організації. Марксистська політична економія розглядає капіталізм як останній експлуататорський лад, що ґрунтується на приватній власності і найманій праці, яку експлуатують

	капіталісти.
Капіталоощадний технічний прогрес	удосконалення техніки і технології, що дає змогу виробляти більшу кількість продукту за сталої кількості капіталу (або ж таку саму кількість продукту за меншої кількості капіталу).
Капіталомісткий технічний прогрес	удосконалення техніки і технології, що потребує більшої кількості капіталу для виробництва певної кількості продукту.
Капіталомісткість	відношення сукупного капіталу до ВВП
Капіталоозброєність	відношення сукупного капіталу до робочої сили.
Карта кривих байдужості	низка кривих байдужості, кожна з яких репрезентує різний рівень корисності; всі ці криві разом характеризують смаки й уподобання споживача.
Картель	письмова або усна угода між фірмами про запровадження спільної ціни на продукт, про обсяги виробництва окремих фірм та про географічний поділ ринків збуту продукції.
Кваліфікація	набір навичок, знань і досвіду, що потрібні для виконання роботи.
Кейнсіанство	один із провідних напрямів аналітичної економії у ХХ ст., основи якого були закладені Дж.М.Кейнсом. Центральним пунктом концепції Кейнса є положення, що ринкова економіка не може автоматично досягти рівноваги за повної зайнятості; за Кейнсом, недоліки ринкової економіки можна усунути за допомогою фіскальної та монетарної політики.
"Кейнсіанський хрест"	проста модель доходу, яка виявляє мультиплікативне збільшення сукупного доходу зі зміною видатків.
Кероване плавання валютних курсів	валютний курс, який змінюється (плаває), щоб усунути дефіцити або надлишки платіжного балансу. В цьому режимі країна через свій центральний банк періодично здійснює інтервенції, аби стабілізувати валюту.
Кількісна теорія грошей	товари і послуги, які купують для споживання, а не для подальшої обробки чи переробки. Протилежним поняттям є проміжна продукція.
Класична дихотомія	теоретичне відокремлення номінальних і реальних змінних, яке означає, що номінальні змінні не впливають на реальні.
Класична школа	панівний до появи робіт Дж.М.Кейнса напрям аналітичної економії, засновником якого був А.Сміт. Школа виходила з того, що природні економічні закони (конкуренція, ціни, індивідуальні егоїстичні інтереси тощо) є найкращим механізмом узгодження приватних і суспільних інтересів, розподілу ресурсів та доходів, стимулювання ефективного розвитку економіки
Коефіцієнт дезінфляційних втрат	відсоток зниження реального ВВП задля зниження інфляції на 1 %.
Коефіцієнт Джині	показник рівномірності розподілу доходів населення; чим ближчий цей показник до одиниці, тим вища нерівність розподілу доходів.
Коефіцієнт еластичності	результат від ділення відсотка зміни величини попиту (пропозиції) на відсоток зміни ціни товару.
Коефіцієнт зайнятості	відсоток робочої сили, що зайнятий (має роботу) у певний момент часу.
Коефіцієнт народжуваності	кількість народжень у країні на 1000 осіб населення упродовж року.

Коефіцієнт природного приросту	різниця між коефіцієнтом народжуваності та смертності.
Коефіцієнт смертності	кількість смертей у країні на 1000 осіб населення упродовж року.
Коефіцієнт участі у робочій силі	відсоток населення працездатного віку, яке складає робочу силу.
Комерційний банк	підприємство, яке здійснює розрахункові операції, надає різноманітні послуги (трастові, фондові тощо) та грошові позики іншим підприємствам і населенню.
Комерційний кредит	кредит, який надають одні ділові підприємства іншим у вигляді продажу товарів із перенесенням строку їх оплати.
Комітет відкритого ринку	група з 12 осіб, яка визначає політику федеральних резервних банків у сфері купівлі-продажу державних цінних паперів США.
Компанія обмеженою відповідальністю	некорпоративна форма бізнесу, власники якої захищені обмеженою відповідальністю.
Компромісний вибір	ідея про те, що однією економічною метою доводиться жертвувати для досягнення іншої мети
Конверсія зовнішньої заборгованості	перетворення зовнішньої заборгованості у довгострокові іноземні інвестиції через передання власності країни-боржника у власність країни-кредитора в рахунок погашенню зовнішнього боргу.
Конкуренція	наявність на ринку величезної кількості незалежних продавців і покупців, а також можливість покупців і продавців вільно входити на ринок та залишати його
Конкуренція імпорту	конкуренція, яку вітчизняні фірми відчують на своєму ринку з боку товарів і послуг іноземних фірм
Консолідація державного боргу	перетворення короткострокової та середньострокової заборгованості у довгострокову, тобто перенесення поточних платежів на віддалене майбутнє.
Контроль за експортом	обмеження або заборона експорту високотехнологічних продуктів на основі цілей зовнішньої політики або національної безпеки.
Контроль за цінами і заробітною платою	політика уряду у сфері зарплати і цін, яка в законодавчому порядку встановлює допустимі розміри зростання зарплати й цін у певному проміжку часу.
Контрциклічна змінна	змінна, яка упродовж економічного циклу змінюється у протилежному напрямі до зміни обсягу виробництва, доходів та зайнятості, зростає у фазі спаду і знижується у фазі піднесення.
Кореляція	систематичний і обумовлений зв'язок між двома наборами даних (двома видами подій).
Корисність	здатність товару або послуги задовольняти потреби людини; приємність, що її отримує людина від споживання товару або послуги.
Короткостроковий період	у мікроекономіці: період часу, недостатній для збільшення виробничих потужностей фірм; у макроекономіці: період часу, протягом якого трудові угоди, сподівання, ціни не можуть повністю пристосуватися до змін у національній економіці.
Корпорація (акціонерне товариство)	правова форма підприємства, яка юридично відокремлена від тих, хто нею володіє (акціонерів), через що останні несуть обмежену відповідальність.
Країни, що	більшість країн Азії, Африки та Латинської Америки, для яких

розвиваються	характерні низький подушний ВВП, нестача капітальних благ, відсталі виробничі технології, низький рівень писемності, високий рівень безробіття, швидке зростання населення і зайнятість робочої сили головно в сільському господарстві.
Кредитна спілка	асоціація осіб, об'єднаних спільними інтересами (наприклад, працівники однієї фірми), яка приймає від них вклади і надає їм позики.
Кредитно-фінансові інституції	центральний банк, комерційні банки, спеціалізовані кредитно-фінансові інституції.
Кредитор	фізична або юридична особа, яка надає іншій особі кошти на умовах їх повернення у певний строк зі сплатою певного процента.
Крива байдужості	крива, яка показує різні комбінації двох продуктів, які дають споживачеві однакове задоволення, або корисність
Крива (таблиця) виробничих можливостей	крива (таблиця), яка показує різні комбінації двох товарів або послуг, що може виробляти національна економіка за повної зайнятості та повного обсягу виробництва, за незмінної кількості ресурсів та із незмінною технологією.
Крива довгострокової сукупної пропозиції	крива сукупної пропозиції у періоді, в якому ціни на фактори виробництва (зокрема, номінальна зарплата) прямо реагують на зміни рівня цін.
Крива інвестицій	крива, що показує обсяг запланованих інвестицій (по вертикальній осі) за різних рівнів доходу (валового внутрішнього продукту) – по горизонтальній осі.
Крива інвестиційного попиту	крива, яка показує залежність між обсягом інвестицій та рівнем процентних ставок.
Крива короткострокової сукупної пропозиції	крива сукупної пропозиції в періоді, протягом якого ціни на використовувані ресурси (зокрема, номінальна зарплата) незмінні, а рівень цін змінюється.
Крива Лаффера	крива, яка показує залежність між податковими ставками і податковими надходженнями уряду і на якій є така податкова ставка (між 0 і 100%), за якої податкові надходження максимальні.
Крива Лоренца	крива, що показує ступінь рівномірності розподілу доходу в економіці. Чим більше крива Лоренца відхилена від лінії 45°, тим більша нерівність у розподілі доходу в країні.
Крива попиту	крива, яка показує кількість товару або послуги, яку хочуть придбати покупці за різними цінами протягом певного проміжку часу. Звичайно по осі ординат відкладають
Крива пропозиції	крива, що показує кількість товару або послуги, яку продавці пропонуватимуть за різними цінами упродовж певного часу.
Крива сукупного попиту	крива, що показує взаємозв'язок між кількістю товарів і послуг, яку покупці бажають придбати, та загальним рівнем цін за інших однакових умов
Крива сукупної пропозиції	крива, що показує взаємозв'язок між обсягом виробництва фірм, який вони постачали би, та загальним рівнем цін за інших однакових умов.
Крива Філіпса	графічна залежність між динамікою безробіття і зростанням цін; обернена залежність між інфляцією та безробіттям
Криміналізація економічного життя	отримання значною частиною населення доходів злочинним шляхом (рекет, контрабанда, проституція і т.д.); контроль

	організованої злочинності над діловими підприємствами; істотна частка угод, з яких не сплачено податки, тощо.
Кругопотік доходів і видатків	спрощена модель національної економіки, яка відображає взаємодію домогосподарств та фірм у процесі обміну виробничими ресурсами й товарами і послугами на відповідних ринках.
Курс покупця	курс, за яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну
Курс продавця	курс, за яким банк-резидент продає іноземну валюту за національну.
Лаг	в аналітичній економії зазвичай проміжок часу, впродовж якого зміна однієї змінної викликає зміни у динаміці іншої.
Лихварство	надання позики під дуже високий процент.
Лібералізація економіки	повне скасування або істотне обмеження державного контролю в усіх або окремих сферах господарського життя. Відбувається через відмову від директивного планування, перехід до ринкового ціноутворення відповідно до співвідношення попиту і пропозиції, через ліквідацію державної монополії зовнішньої торгівлі тощо.
Лібералізм	філософія економіки, яка підкреслює важливість особистої свободи в економічних і політичних справах. Прихильники лібералізму – від А.Сміта до сучасних економістів М.Фрідмана чи Дж.Б'юкенена – вважають, що люди повинні мати свободу домагатися реалізації власних інтересів та бажань і що урядову діяльність слід обмежити такими сферами, як гарантування угод і контрактів, підтримання законності та забезпечення національної оборони.
Лідерство в цінах	неофіційний метод, який застосовують фірми для встановлення ціни на продукт, що вони виробляють в умовах олігополії: одна фірма (лідер) оголошує зміну ціни, а інші фірми (що йдуть за лідером) незабаром оголошують про ідентичну (або приблизно таку ж) зміну ціни.
Ліквідне обмеження	максимальна сума, яку особа може позичити у фінансовій інституції; обмежує можливість переміщення майбутнього доходу для поточного споживання; інша назва - позичкове обмеження.
Ліквідний	актив, який легко і без утрат вартості перетворюється на засіб обміну (готівку).
Ліквідність	здатність фінансових активів та матеріальних цінностей перетворюватися на готівку.
Людські ресурси (людська праця)	один з головних факторів виробництва; характеризується кількістю та якістю людських зусиль, які спрямовуються на виробництво товарів і послуг.
Майновий податок	податок на вартість майна (капіталу, землі та інших активів), якими володіють фірми і домогосподарства.
Макроекономіка	наука про національну економіку як єдине ціле; вивчає загальний рівень виробництва, зайнятості, цін, доходу та інші сукупні економічні змінні.
Макроекономічна політика	сукупність важелів та інструментів, які застосовує держава для регулювання національної економіки.
Макроекономічна	обсяг ВВП, за якого сукупний попит дорівнює сукупній

рівновага	пропозиції.
Маржинальний аналіз	рішення, що ухвалюється на основі порівняння граничних вигід і граничних витрат.
Марксизм	система філософських, економічних і політичних поглядів, яку в XIX ст. розвинув К.Маркс. Марксизм передбачав, що ринкова економіка, або капіталізм, неминуче загине внаслідок зростання її внутрішніх суперечностей, а могильником капіталізму стане пролетаріат, якого дедалі нещадніше експлуатуватимуть.
Матеріаломісткість	відношення вартості використаної сировини, матеріалів, палива, енергії до вартості випущеної продукції
Меркантилізм	економічна школа в аналітичній економії (XV–XVII ст.), представники якої ототожнювали багатство нації з золотом і вважали, що економічна політика має сприяти припливу до країни більшої кількості золота підтриманням активного торговельного балансу.
Металеві гроші	гроші у вигляді злиwkів металів або монет. Розрізняють повноцінні (виготовлені з благородних металів) та білонні (виготовлені із сплавів дешевих металів) монети.
Мито	податок на імпортовані товари.
Міжгалузєва конкуренція	конкуренція, або суперництво, між продукцією однієї галузі та продукцією іншої галузі (або інших галузей).
Міжнародна вартість гривні	ціна української гривні, виражена в іноземній валюті.
Міжнародна економічна інтеграція	процес господарсько-політичного об'єднання країн на основі розвитку глибоких усталених зв'язків і поділу праці між національними економіками.
Міжнародна інвестиційна позиція країни	статистичний звіт про величину зовнішніх активів і зобов'язань країни на початок та кінець звітного періоду, а також про ті зміни, які відбулися упродовж звітного періоду.
Міжнародна міграція робочої сили	процес переміщення трудових ресурсів з однієї країни в іншу з метою працевлаштування на вигідніших умовах, ніж у країні походження.
Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий банк)	банк, який надає (і гарантує) позики менш розвинутим країнам для сприяння їхньому економічному зростанню.
Міжнародний валютний фонд	міжнародна асоціація держав, яка утворилася після Другої світової війни. Надає позики в іноземній валюті країнам із тимчасовим дефіцитом платіжного балансу для підтримання валютних курсів.
Міжнародний золотий стандарт	міжнародна валютна система, що існувала у XIX - на початку XX ст. Базувалася на фіксованих валютних курсах. Кожна країна виражала вартість своєї грошової одиниці у певній кількості золота, підтримувала незмінне співвідношення між своїм золотим запасом і кількістю грошей в обігу та дозволяла вільне ввезення і вивезення золота. За цієї системи в обігу обов'язково перебувають золоті монети.
Міжнародний поділ праці	спеціалізація окремих країн на виготовленні тих чи інших видів продукції з метою взаємного обміну ними. Його головні чинники - відмінності між країнами в розміщенні природних багатств та якості трудових ресурсів, історичні традиції

	виробництва та ін.
Міжнародні валютні резерви	іноземні валюти, що їх країна може використати для покриття дефіциту платіжного балансу.
Міжнародні економічні організації	організації, створені для сприяння розвитку міжнародних економічних відносин: Економічна і соціальна рада ООН, ЮНКТАД, ЮНІДО, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку тощо.
Міжчасове бюджетне обмеження	бюджетне обмеження щодо видатків і доходів більш ніж на один період.
Мікроекономіка	частина аналітичної економії, що вивчає окремі елементи національної економіки (поведінку фірм, ринки окремих товарів тощо).
Мінімальна заробітна плата	найнижча заробітна плата, яку працедавці на законній підставі платять за роботу.
Мінімальна ціна	офіційно встановлена ціна, яка перевищує рівноважну ціну.
Модель	спрощене відображення дійсності за допомогою графіків та рівнянь, що описують залежності між змінними.
Модель "сукупний попит – сукупна пропозиція"	макроекономічна модель, яка використовує сукупний попит і сукупну пропозицію для визначення та пояснення рівня цін і реального внутрішнього обсягу виробництва.
Модель акселератора	модель, згідно з якою обсяг інвестицій залежить від змін в обсязі національного виробництва.
Модель зростання Солоу	модель, що показує вплив заощаджень, зростання населення і науково-технічного прогресу на динаміку рівня життя.
Модель негнучкої зробиної плати	модель сукупної пропозиції, яка виходить з того, що заробітна плата пристосовується до неї повільно.
Модель недосконалої інформації	модель сукупної пропозиції, згідно з якою індивіди не завжди точно оцінюють динаміку загального рівня цін, бо не можуть простежити за змінами цін усіх товарів і послуг у національній економіці.
Модель неправильних уявлень працівників	модель сукупної пропозиції, яка виходить з того, що працівники інколи неправильно уявляють собі заваль ний рівень цін.
Монетаризм	сучасна економічна школа, яка доводить, що зміна пропозиції грошей є головною причиною макроекономічних коливань. Представники монетаризму вважають, що найкраща макроекономічна політика полягає у стабільному зростанні грошової маси постійним темпом.
Монетарна база	сума готівки і банківських резервів.
Монетарна політика	один із видів макроекономічної політики. Суть монетарної політики полягає у контролюванні центральним банком країни пропозиції грошей, процентних ставок, ринків капіталу. Її основні інструменти - операції на відкритому ринку, зміна облікової ставки та норми резервування. Інша назва - грошово-кредитна політика
Монетарне, або грошове, правило	правило, що сформулювали монетаристи: пропозиція грошей повинна щорічно збільшуватися однаковим темпом, що відповідає природному темпові зростання реального ВВП; пропозиція грошей, на думку монетаристів, має стабільно зростати темпом від 3 до 5% за рік.
Монетний паритет	співвідношення золотого вмісту грошових одиниць; утратив сенс у 30-ті роки ХХ ст., коли золоті монети були вилучені з

	обігу.
Монополістична конкуренція	ринок, на якому багато фірм продають диференційований продукт і входження на ринок відносно вільне. На цьому ринку фірма певною мірою контролює ціну виготовленого нею продукту, і на ньому існує значна нецінова конкуренція.
Монополія	ринок з єдиним продавцем певного товару, послуги чи виробничого ресурсу
Мотивація праці	система заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці, поліпшення її якості та професійне зростання працівників.
Мультинаціональна корпорація	фірма, яка володіє виробничими потужностями в інших країнах та виробляє і продає свою продукцію за кордоном.
Мультиплікатор	відношення зміни рівноважного ВВП до зміни у будь-якому компоненті сукупних видатків; коефіцієнт, на який треба помножити зміну в кожному компоненті сукупних видатків, щоб знайти підсумкову зміну рівноважного ВВП.
Мультиплікатор податків	зміна обсягу сукупного доходу внаслідок зміни податків на одну одиницю, наприклад на одну гривню.
Нагромадження вартості	одна із трьох функцій грошей; будь-який актив, що відкладений для використання у майбутньому.
Надлишок	перевищення величини пропозиції товару над величиною попиту на нього внаслідок того, що його ціна вища за рівноважну.
Надлишок бюджету	перевищення суми надходжень над сумою видатків.
Надлишок поточного рахунку	додатне сальдо поточного рахунку
Надлишок рахунку капіталу і фінансів	додатне сальдо рахунку капіталу і фінансів.
Натуральне господарство	форма організації економічного життя, коли виготовлені продукти споживаються всередині господарства; переважало на ранніх стадіях цивілізації; у багатьох країнах збереглося досі.
Наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки	діяльність, що забезпечує науково-технічний прогрес.
Науково-технічний прогрес	процес відкриття та використання нових знань у господарському житті.
Наукомісткі галузі	сучасні галузі, які випускають продукцію на базі найновіших досягнень науки і техніки. Частка видатків на наукові дослідження з удосконалення технології та продукції становить у них не менше 5% усіх витрат.
Національний дохід	сума факторних доходів; різниця між чистим національним продуктом (ЧНП) і непрямими податками.
Національні заощадження	сума особистих заощаджень, заощаджень ділових підприємств та державних заощаджень.
"Невидима рука"	концепція, запроваджена в аналітичну економію А.Смітом. Згідно з цією доктриною, кожна людина, прагнучи власної вигоди, в умовах ринкової економіки водночас немовби керується «невидимою рукою», аби у кінцевому підсумку сприяти вигоді всіх і кожного.
Негнучкі ціни	ціни, що змінюються повільно і, отже, не завжди зрівноважують

	пропозицію і попит.
Негнучкість заробітної плати	неспроможність зарплати виконувати функцію зрівноажування попиту на працю і пропозицію праці.
Недоліки ринкового механізму	неспроможність ринку здійснити розподіл ресурсів, за якого найповніше задовольняються потреби суспільства. Зокрема, на виробництво певного товару або послуги може виділятися недостатня або надмірна кількість ресурсів або взагалі не виділятимуться ресурси.
Недосконала конкуренція	ринкова ситуація, коли фірма (або декілька фірм) виробляє і постачає таку частку продукту, що може вирішальним чином впливати на формування ціни. До недосконалої конкуренції відносять чисту монополію, олігополію і монополістичну конкуренцію.
Недосконалий конкурент	фірма, яка продає або купує товар у таких кількостях, що здатна впливати на ціну цього товару.
Нееластична пропозиція	пропозиція, коефіцієнт якої менший за одиницю або відсоток зміни величини якої менший, ніж відсоток зміни ціни.
Нееластичний попит	попит, коефіцієнт еластичності якого менший за одиницю або відсоток зміни величини якого менший, ніж відсоток зміни ціни.
Незавершене виробництво	запаси продукції на складах підприємства, яка підлягає подальшій обробці
Незалежна змінна	змінна, що викликає зміну в якійсь іншій (залежній) змінній.
Незалежні продукти	товари і послуги, між цінами і попитом на які немає зв'язку; наприклад, ціна на одні товари зростає або знижується, а попит на інші залишається без змін,
Незаплановані інвестиції	фактичний обсяг інвестицій мінус заплановані інвестиції; збільшення або зменшення запасів фірм унаслідок перевищення обсягу виробництва над обсягом продажу.
Нейтралізаційна політика	економічна політика, спрямована на пом'якшення наслідків збурень у національній економіці та ослаблення їхньої руйнівної сили.
Нейтральність грошей	властивість грошей, завдяки якій зміна їхньої пропозиції не впливає на реальні змінні.
Немтні бар'єри	усі перешкоди (за винятком мита), які створюють країни, щоб стримати міжнародну торгівлю: наприклад, імпортні квоти, спеціальні ліцензії, необґрунтовані стандарти на якість товарів, бюрократична тяганина при здійсненні митних процедур тощо
Необмежена відповідальність	відсутність будь-якої межі максимуму збитків, які окрема особа може понести і які згідно з законом вона має взяти на себе; необмежений розмір збитків, які одноосібний власник повинен взяти на себе.
Непередбачена інфляція	темп інфляції, що виявився вищим за прогнозований для даного періоду.
Неповна зайнятість	неспроможність національної економіки внаслідок певних обставин досягти належного обсягу виробництва.
Непрямі податки на бізнес	накладаються на товари і послуги (податок на додану вартість, акцизний збір та ін.).
Нерівність доходів	нерівний розподіл виробленого в країні сукупного доходу між окремими особами та родинами.
Нестача	кількість, на яку величина попиту продукту перевищує величину пропозиції за певної (нижче рівноважної) ціни.

Недійова конкуренція	застосовувані фірмами способи, крім зниження цін на їхню продукцію, за допомогою яких фірми намагаються збільшити виробництво і продаж своїх продуктів; до цих способів відносять диференціацію продукту, рекламу і заходи у сфері збуту.
Неявні витрати	витрати, що дорівнюють доходу, який міг би принести цей ресурс за найліпшого альтернативного його застосування.
Номінальна заробітна плата	сума грошей, яку отримує найманий працівник за певний проміжок часу (тиждень, місяць, рік і т.д.).
Номінальна процентна ставка	рівень процента, не скоригований на інфляцію.
Номінальний	той, що вимірюють у поточних цінах; не скоригований на інфляцію.
Номінальний ВВП	валовий внутрішній продукт, обчислений у поточних цінах
Номінальний дохід	кількість грошей, яку отримала певна особа або група осіб упродовж певного періоду.
Номінальний обмінний курс	співвідношення, в якому валюта однієї країни обмінюється на валюту іншої.
Норма резервування	відсоток депозитів, який комерційний банк має тримати у центральному банку або як готівку в касі.
Нормальне благо	товар або послуга, споживання яких збільшується (зменшується), коли доходи збільшуються (зменшуються), а ціни не змінюються.
Нормальний прибуток	мінімальна плата (дохід), яку має (сподівається) отримувати підприємець для виконання підприємницьких функцій у фірмі.
Нормативна економіка	частина аналітичної економії, що ґрунтується на ціннісних судженнях людей стосовно того, якою має бути національна економіка; тлумачить проблеми економічних цілей та економічної політики.
Обґрунтування економічної політики	формування заходів економічної політики для досягнення бажаних результатів або для попередження небажаних (контроль за економічними процесами).
Обернена, або зворотна, залежність	залежність між двома змінними, що змінюються у протилежних напрямках, наприклад, ціна продукту і величина попиту на нього.
Облігація	цінний папір, який приносить процент. Облігації випускають корпорації та уряди і гарантують у майбутньому повернення суми грошей (ціна облігації) плюс процент у точно встановленому розмірі.
Облікова (дисконтна) ставка	процентна ставка, яку центральний банк призначає за позики, які він надає комерційним банкам.
Обмежена відповідальність	обмеження максимальної суми втрати у заздалегідь встановленому розмірі; максимальна сума втрат, яку можуть понести власники (акціонери) корпорації; дорівнює сумі, сплаченій ними за свій пакет акцій.
Обов'язкові резерви	мінімальна сума, яку комерційні банки повинні тримати як вклади у центральному банку або як готівку в касі.
Одинична еластичність	випадок, коли коефіцієнт еластичності дорівнює одиниці; відсоток зміни величини (попиту або пропозиції), що дорівнює відсотку зміни ціни.
Одноосібна власність	фірма, якою володіє окрема особа.

Однорідні продукти	товари (послуги), які є однаковими за певною ознакою.
Олігополія	ринок, на якому декілька фірм продають стандартизований або диференційований продукт; вхід нових фірм на цей ринок ускладнений; фірми на цьому ринку мають обмежений контроль над ціною продукту внаслідок взаємозалежності (за винятком змови між фірмами); на такому ринку типовою є нецінова конкуренція.
Олігопсонія	ринок, на якому є лише декілька покупців.
Операції на відкритому ринку	купівля-продаж центральним банком державних цінних паперів.
Опосередковані методи виробництва	виробництво і використання капіталу для полегшення виробництва споживчих благ.
Організація країн - експортерів нафти (ОПЕК)	картель, який утворили у 1961 р. 13 країн - експортерів нафти з метою контролю ціни і кількості сирової нафти, котру експортують його члени, на яких припадає вагома частка світового експорту нафти.
Особистий дохід	дохід, який отримали домогосподарства до сплати податків.
Особистий чи прибутковий податок	податок, який накладають на доходи, що привласнюють окремі особи: чи то у формі заробітної плати (трудоий дохід), чи у формі доходів від власності (майнові доходи) - ренти, дивідендів чи процента.
Особисті видатки на споживання	видатки домогосподарств на товари і послуги тривалого та короткострокового вжитку.
Особисті заощадження	особистий дохід домогосподарств за вирахуванням особистих податків і особистих видатків на споживання; використовуваний дохід, що не витрачається на придбання споживчих благ; різниця між використовуваним доходом і споживанням.
Паперові гроші	гроші, виготовлені з паперу. З технічної точки зору вони є ідеальними, бо для свого виготовлення потребують невеликих витрат, але приховують небезпеку їх випуску на ринок у необмеженій кількості, а отже – інфляції
Парадокс вартості	парадокс, який полягає в тому, що багато найнеобхідніших для життя продуктів (наприклад, вода) мають низьку "ринкову" вартість, тоді як багато товарів розкоші (наприклад, алмази), які мають невелику споживну вартість, є дуже дорогими.
Паритет купівельної спроможності	ідея про те, що курси валют країн дорівнюють купівельній спроможності різних валют.
Партнерство (господарське товариство)	правова форма фірми, що об'єднує двох або більше власників, які погоджуються розподіляти між собою прибутки чи збитки фірми у певній пропорції
Пасиви (борги)	права сторона бухгалтерського балансу; борги іншим особам чи фірмам.
Патент	виняткове право, яке надає держава винахідникові для використання винаходу протягом певного проміжку часу. Упродовж цього часу існує тимчасова монополія, яка є своєрідною винагородою за винахідницьку діяльність
Передбачена інфляція	рівень інфляції, що відповідає прогнозованому для цього періоду.
Перехресна еластичність попиту	відношення відсотка зміни величини попиту одного товару до відсотка зміни ціни іншого товару. Додатний коефіцієнт показує, що ці два товари є взаємозамінюваними, від'ємний

	коефіцієнт - що вони взаємно доповнювані.
Північноамериканська угода про вільну торгівлю 1993 р. (НАФТА)	згідно з цією угодою засновано торговельний блок, до якого увійшли США, Канада і Мексика. Його метою було запровадження вільної торгівлі між трьома країнами.
Підпільна (тіньова) економіка	незарєєстрована економічна діяльність, що охоплює як дозволена, так і заборонена законом діяльність
Підприємницький хист	здатність людини організувати ефективне поєднання ресурсів для виробництва продукту, ухвалювати послідовні нешаблонні рішення, здійснювати інновації та йти на ризик.
Підприємство	реальна одиниця (із землею і капіталом), яка виконує одну або декілька функцій у виробництві товарів і послуг.
Підприємці	частина людських ресурсів, яка бере на себе ризик організації інших ресурсів для виробництва товарів і послуг.
Плаваючий валютний курс	обмінний курс, який формується в ході взаємодії попиту і пропозиції на валютних ринках.
Платіжний баланс країни	зведений баланс операцій, що відбувалися між окремими особами, фірмами і урядом однієї країни з аналогічними представниками інших країн упродовж року
Повна (досконала) еластичність попиту	випадок, коли зміна величини попиту не потребує зміни ціни товару.
Повна (досконала) еластичність пропозиції	випадок, коли зміна величини пропозиції не потребує зміни ціни продукту або ресурсу.
Повна зайнятість	поняття, яке застосовують у різних значеннях: використання всіх наявних ресурсів для виробництва товарів і послуг; рівень зайнятості, коли безробіття є лише фрикційним і структурним і немає циклічного безробіття
Повна нееластичність попиту	випадок, коли зміна ціни не тягне за собою зміну величини попиту на продукт або ресурс; величина попиту однакова за будь-яких цін.
Повна нееластичність пропозиції	випадок, коли зміна ціни не тягне за собою зміну величини пропозиції на продукт або ресурс; величина пропозиції однакова за будь-яких цін.
Повний обсяг виробництва	максимальна кількість товарів і послуг, яку можна виробити із залучених в економіку ресурсів; досягається за умов розподільної та виробничої ефективності.
Повний, або складений, мультиплікатор	мультиплікатор, за якого зміна валового внутрішнього продукту залежить від зміни чистих податків, обсягу імпорту, а також заощаджень.
Податки	обов'язкові платежі у держбюджет у визначеному законодавством країни порядку.
Податок на додану вартість	податок, який накладають на різницю між вартістю товарів, проданих фірмою, і вартістю матеріалів і послуг, куплених фірмою в інших фірм,
Подвійний рахунок	включення вартості проміжних товарів у валовий внутрішній продукт; урахування одного і того ж товару або послуги більш ніж один раз.
Поділ праці	поділ обсягу робіт, що потрібні для виробництва продукту, на низку операцій, які виконують окремі робітники; спеціалізація працівників.

Подушний податок	податок, який накладають у вигляді фіксованої грошової суми на кожного громадянина країни незалежно від рівня його доходу.
Позаекономічні блага	ті продукти, які існують у достатніх кількостях і тому не потребують певної системи розподілу серед споживачів за допомогою механізму цін. Ринкова ціна позаекономічних благ дорівнює нулеві.
Позитивна економіка	аналіз економічних фактів і процесів такими, якими вони є, з метою формулювання наукових узагальнень.
Позичкова ціна капіталу	сума, яку платять за оренду одиниці капіталу
Показник д Тобіна	відношення ринкової вартості функціонуючого капіталу до його відновної вартості.
Показники запасу	змінні, які вимірюють на певну дату.
Показники M_1, M_2, M_3	різні показники кількості грошей, де більший номер відповідає ширшому поняттю грошей.
Показники потоку	змінні, які вимірюють за певний період часу.
Політика "дешевих грошей"	політика розширення пропозиції грошей, яку проводить центральний банк із метою збільшення інвестицій і, отже, ВВП, а відтак зменшення безробіття.
Політика "дорогах грошей"	політика скорочення або обмеження зростання пропозиції грошей у країні, яку проводить центральний банк із метою уповільнення зростання реального ВВП, зниження рівня інфляції та підвищення курсу національної валюти.
Політика доходів	один із видів макроекономічної політики, спрямований на боротьбу з інфляцією через обмеження зростання заробітної плати і цін.
Політико-діловий цикл	теорія, згідно з якою коливання обсягу виробництва і зайнятості пов'язані зі змінами економічної політики задля перемоги на виборах; схильність політичних партій та їхніх лідерів стимулювати національну економіку зниженням податків або збільшенням урядових видатків у період виборчої кампанії.
Попит	кількість товару (послуги), яку готові купити споживачі за кожного рівня цін та за інших однакових умов упродовж певного проміжку часу.
Попит на гроші для операцій	кількість грошей, якою люди хочуть володіти для використання як засобу обміну; перебуває у прямій залежності від змін номінального ВВП.
Попит на гроші як активи	кількість грошей, якою люди хочуть володіти як засобом нагромадження вартості і котра змінюється обернено пропорційно до змін процентної ставки,
Порівняльна перевага	країна має порівняльну перевагу у виробництві певного продукту, якщо вона виробляє цей продукт із нижчою альтернативною вартістю, ніж потенційний торговельний партнер.
Портфельні інвестиції	підприємницькі інвестиції, які не дають змоги підприємцеві контролювати об'єкт вкладення капіталу за кодоном.
Постійна віддача від масштабу	властивість виробничої функції, згідно з якою пропорційне збільшення усіх факторів виробництва на певний відсоток розширює обсяг продукції на той самий відсоток.
Постійний дохід	дохід, який сподіваються отримувати у майбутньому

Постійні витрати	витрати, величина яких у цілому не змінюється, коли фірма змінює свій обсяг продукції,
Потенційна конкуренція	можливість входження нових фірм у галузь, якщо фірми цієї галузі мають значні економічні прибутки,
Потік і запас	два способи вимірювання економічних величин; якщо вимірювання відбувається за певний проміжок часу, це є потік, якщо на певну дату – запас. Так, інвестиції є потоком, а капітал – запасом.
Поточна вартість	нинішня вартість доходу, який отримуватимуть у майбутньому; поточна вартість ураховує процент, котрий можна заробити упродовж періоду від даного моменту до певного моменту в майбутньому,
Поточний рахунок	розділ платіжного балансу країни, який відображає експорт та імпорт її товарів, невидимі операції та деякі інші статті.
Поточні (чекові) рахунки	вклади у комерційний банк або іншу фінансову установу, на які можна виписувати чеки і котрі є грошима для операцій. Інша назва - безстрокові вклади.
Похідний попит	залежність попиту на ресурси від попиту на товари і послуги, які можна виготовити з цих ресурсів,
Поцінування гривні	збільшення вартості гривні щодо валюти іншої країни; при поцінуванні гривні за неї купують більшу кількість іноземної валюти.
Правило $МК=МС$	згідно з яким фірма максимізує свій економічний прибуток (або мінімізує збитки), коли виробляє такий обсяг продукції, за якого граничний виторг МК дорівнює граничним витратам МС, але при цьому ціна за якою вона може продавати свій продукт, дорівнює середнім змінним витратам або перевищує їх.
Правило $МКР=МКС$	правило, згідно з яким фірма для максимізації економічного прибутку (або мінімізації збитків) має використовувати таку кількість ресурсу, за якої граничний продукт у грошовому вираженні МКР дорівнює граничним витратам на використання цього ресурсу МКС
Правило $P\sim MC$	правило, згідно з яким фірма за умов чистої конкуренції максимізуватиме свій економічний прибуток або мінімізуватиме збитки внаслідок виробництва такого обсягу продукції, коли ціна продукту дорівнює граничним витратам (за умови, що ціна дорівнює середнім змінним витратам або вища за них у короткостроковому періоді і дорівнює середнім загальним витратам або вища за них у довгостроковому періоді).
Правило максимізації корисності	споживач отримує найбільшу корисність, розподіляючи свій дохід так, щоб остання гривня, витрачена на кожний товар або послугу, приносила однакоvu граничну корисність; тому гранична корисність кожного товару або послуги, поділена на їхню ціну, є однаковою для усіх товарів або послуг.
Правило поєднання ресурсів за найнижчих витрат	комбінація ресурсів, за якої відношення між граничним продуктом ресурсу і граничною вартістю (його ціною, якщо ресурс використовується на конкурентному ринку) однакове для всіх застосовуваних ресурсів.
Праця	фізичні й розумові здібності людини, які вона використовує для виробництва товарів і послуг

Прибуток	різниця між виторгом від продажу і витратами на виробництво продукту.
Приватизаційний сертифікат	цінний папір, що засвідчує право його власника на володіння частиною державної власності, а також на участь у приватизації останньої.
Приватизація	перетворення відносин власності через передання або продаж на різних умовах державної або муніципальної власності приватним або колективним господарським суб'єктам.
Приватна власність	право приватних осіб і фірм набувати, володіти, контролювати, використовувати, продавати і заповідати землю, капітал та інші активи.
Принцип виключення	позбавлення тих осіб, які не оплачують продукт, користування вигодами, що забезпечує цей продукт.
Принцип зіставлення загального виторгу загальних витрат	метод, що виявляє обсяг продукції, за якого економічний прибуток максимізується або витрати мінімізуються, через порівняння загального виторгу і загальних витрат фірми за різних обсягів продукції
Принцип оподаткування отримуваних благ	погляд, згідно з яким ті, хто отримує вигоди від товарів і послуг, що забезпечує держава, повинні сплачувати податки, потрібні для фінансування виробництва цих благ.
Принцип платоспроможності	принцип, згідно з яким ті, хто має значніші доходи (багатство), повинні оподатковуватися в абсолютному і відносному вираженні більше, ніж ті, хто має менші доходи.
Приписана вартість	оцінка вартості товару і послуги, які не продаються на ринку і, отже, не мають ринкової ціни.
Приплив капіталу	сума видатків резидентів інших країн на купівлю речового і фінансового капіталу в резидентів певної країни.
Припущення "за інших рівних умов"	припущення, згідно з яким усі інші чинники, крім аналізованого, залишаються незмінними.
Природна монополія	галузь, у якій економія, зумовлена зростанням масштабів виробництва, настільки значна, що одна фірма може виробляти продукт за нижчих середніх витрат, ніж декілька фірм.
Природний ВВП	обсяг національного виробництва, що відповідає природному рівню безробіття
Природний рівень безробіття	такий рівень безробіття, за якого чинники, що підвищують і знижують заробітну плату і ціни, перебувають у рівновазі. За цього рівня безробіття темп інфляції не змінюється. Основними чинниками зниження природного рівня безробіття є поліпшення інформованості населення про вільні робочі місця, вдосконалення професійної підготовки з дефіцитних спеціальностей тощо
Проблема морального ризику	ймовірність, що окремі особи або інституції змінять свою поведінку в результаті укладання контракту або угоди. Приклад: банк із застрахованими від втрат депозитами може надавати ризикованіші позики або здійснювати ризикованіші інвестиції.
Проблема несприятливого вибору	виникає з того, що інформація, відома одній стороні угоди, є невідомою для другої, внаслідок чого друга сторона зазнає значних утрат. Наприклад, люди зі слабким здоров'ям найчастіше страхуються на випадок хвороби.
Прогресивне оподаткування	оподаткування, яке передбачає підвищення ставки податку зі збільшенням податкової бази.

Прогресивні, регресивні та пропорційні податки	податок є прогресивним, якщо середня ставка оподаткування (податок, поділений на дохід) вища для осіб із вищими доходами; і є регресивним, якщо зі зростанням доходу середня ставка оподаткування зменшується. За пропорційного оподаткування середня податкова ставка незалежно від величини доходу є однаковою.
Продукт нижчої споживчої цінності	товар або послуга, які споживачі купують у менших кількостях за будь-яких цін, коли їхні доходи збільшуються
Продуктивність праці	загальний обсяг продукції, поділений на кількість праці, затраченої на виробництво цього обсягу продукції
Промислово розвинуті країни	це такі країни, як США, Канада, Японія, держави Західної Європи, що розвинули ринкову економіку, котра ґрунтується на нагромадженні великого запасу технічно передових капітальних благ і на кваліфікованій робочій силі
Проміжний відрізок	висхідна частина кривої короткострокової сукупної пропозиції, що лежить між вертикальним і горизонтальним відрізками.
Проміжні товари	товари, які піддавалися певній обробці, але не є кінцевим продуктом (сировина, напівфабрикати)
Пропозиція	кількість товару (послуги), яку готові виробити і продати фірми за кожного рівня цін та за інших однакових умов.
Простий мультиплікатор	мультиплікатор економіки, в якій є лише один вид витікань - заощадження; дорівнює відношенню одиниці до граничної схильності до заощадження,
Протекціонізм	зовнішньоекономічна політика, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції. Його головні знаряддя - мито та квоти
Процент	плата за право користування грошовим капіталом, узятим у позику.
Проциклічний	той, динаміка якого упродовж циклу збігається із динамікою обсягу виробництва, доходів та зайнятості, знижується у фазі спаду і зростає у фазі піднесення
Пряма залежність	залежність між двома змінними, які змінюються в одному і тому ж напрямі; наприклад, залежність між ціною продукту і величиною пропозиції.
Пряма торговельних можливостей	лінія, яка показує різні комбінації двох продуктів, котрі економіка здатна отримати (спожити), коли вона спеціалізується на виробництві одного продукту й експортує його для придбання іншого.
Прямі податки	ті, що накладаються безпосередньо на індивідів чи фірми (податок з доходів, податок з прибутку та ін.).
Рада керуючих Федеральної резервної системи	група із семи осіб, що наглядає за функціонуванням грошової та банківської системи США і контролює її.
Рахівництво національного доходу	методика, що використовується для вимірювання загального обсягу виробництва економіки та для обчислення інших національних рахунків.
Реальна заробітна плата	кількість товарів і послуг, які працівник може придбати за свою номінальну заробітну плату; купівельна спроможність номінальної заробітної плати.
Реальна процентна ставка	номінальна процентна ставка мінус рівень інфляції.

Реальний	той, що виміряний у постійних цінах; скоригований на інфляцію.
Реальний валовий внутрішній продукт	валовий внутрішній продукт, скоригований на зміну рівня цін; валовий внутрішній продукт, поділений на дефлятор ВВП.
Реальний дохід	кількість товарів і послуг, які окрема особа або група осіб можуть купити за свій номінальний дохід; номінальний дохід, скоригований на рівень цін.
Ревальвація	підвищення центральним банком обмінного курсу національної валюти за системи фіксованих валютних курсів.
Резерви	та частина вкладів у банк, яку не використовують для надання позик.
Резерви банків	депозити банків у центральному банку плюс готівка в касі банків.
Резиденти	фізичні особи, що постійно мешкають у країні; юридичні особи з місцем перебування у цій країні.
Рента	дохід осіб, що забезпечують національну економіку земельними ресурсами.
Рефінансування державного боргу	виплата власникам державних цінних паперів, строк погашення яких настав, грошей, що отримані від продажу нових цінних паперів; обмін погашених цінних паперів на нові
Рецесійний розрив	величина, на яку лінія (крива) сукупних видатків має переміститися вгору, щоб збільшити реальний ВВП до його природного рівня за повної зайнятості.
Ринкова влада (сила)	ступінь контролю, який фірма або група фірм має над ціною і виробничими рішеннями у певній галузі. Високий рівень ринкової влади означає монополію, її відсутність — конкуренцію.
Ринкова економіка	економіка, яка вирішує проблеми своєї організації за допомогою цінового механізму. У ринковій економіці фірми прагнуть максимізувати прибуток: вони купують фактори виробництва і забезпечують за їхньою допомогою пропозицію товарів і послуг на ринку, а домогосподарства, виходячи із своїх доходів, — попит на них. Ціни і кількість товарів визначаються на ринку.
Ринкова рівновага	ситуація на ринку певного товару чи послуги, коли попит і пропозиція збігаються
Ринок	місце, де покупці та продавці взаємодіють, щоб визначати ціни та кількості певного товару або послуги.
Ринок капіталів	ринок, де відбувається купівля-продаж фінансових ресурсів (грошей, цінних паперів). Він разом із фінансовими посередниками сприяє надходженню заощаджень до інвесторів.
Ринок продуктів (товарний ринок)	ринок, на якому домогосподарства купують, а фірми продають товари і послуги, які вони виробили.
Ринок ресурсів	ринок, на якому домогосподарства продають ресурси, а фірми купують послуги цих ресурсів
Рівень безробіття	відсоток робочої сили, що не має роботи в кожний момент часу.
Рівень безробіття за повної зайнятості	такий рівень безробіття, за якого відсутнє циклічне безробіття серед робочої сили, а наявні лише фрикційне і структурне.
Рівень бідності	відсоток населення з доходами, що нижчі за офіційно встановлений рівень
Рівень зайнятості	частка населення країни у віці від 16 років і старше, яка має роботу

Рівень прибутку	відношення прибутку до капіталу або до інвестицій.
Рівновага	стан рівності протилежно спрямованих сил, наприклад, рівність попиту і пропозиції на ринку.
Рівноважна кількість	обсяг попиту і обсяг пропозиції за рівноважної ціни на конкурентному ринку
Рівноважна ціна	ціна на конкурентному ринку, за якої величина попиту і величина пропозиції зрівноважуються (дорівнюють одна одній). За такої ціни на ринку немає ні надлишку, ні нестачі товарів і послуг.
Рівноважний валовий внутрішній продукт	валовий внутрішній продукт, за якого загальна кількість вироблених товарів і послуг (внутрішній обсяг продукції) дорівнює загальній кількості куплених товарів і послуг (сукупні видатки); реальний внутрішній обсяг продукції, за якого крива сукупного попиту перетинає криву сукупної пропозиції.
Рівноважний рівень цін	рівень цін, за якого крива сукупного попиту перетинає криву сукупної пропозиції
Рівняння обміну	рівняння $MV=PQ$, де M – пропозиція грошей; V – швидкість обігу грошей; P – рівень цін і Q – фізичний обсяг вироблених товарів і послуг.
Рівняння Фішера	рівняння, в якому номінальна процентна ставка дорівнює сумі реальної процентної ставки та очікуваного темпу інфляції.
Рідкісність (обмеженість) ресурсів	нестача (обмеженість) землі, капіталу, праці та підприємницького таланту для задоволення безмежних матеріальних потреб людей
Робоча сила	загальна кількість осіб віком 16 років і старше, які працюють, є безробітними або активно шукають місце праці.
Родинний розподіл доходу	розподіл у країні особистого або використовуваного доходу між різними домогосподарствами.
Роздержавлення	ліквідація механізмів прямого державного управління економікою через передання відповідних повноважень на рівень підприємств без зміни характеру власності
Розподільна ефективність	розподіл серед фірм і галузей ресурсів, потрібних для виробництва продуктів, яких найбільше потребує суспільство (споживачі).
Світова організація торгівлі (СОТ)	організація, заснована в 1994 р. Генеральною угодою з тарифів і торгівлі з метою забезпечення вільного доступу до напівзакритих ринків країн-учасниць.
Світова процентна ставка	процентна ставка, яка складається на світових фінансових ринках.
Світова ціна	міжнародна ціна товару або послуги, яка визначається світовими попитом та пропозицією.
Світовий банк	див. Міжнародний банк реконструкції та розвитку
Свобода вибору	свобода власників матеріальних ресурсів і грошей на свій розсуд використовувати їх; право людей займатися будь-яким видом діяльності, до якого вони здатні; право споживачів витратити свої доходи так, як вони вважають за доцільне (найкраще для себе).
Свобода підприємництва	свобода ділових підприємств набувати економічні ресурси, використовувати ці ресурси для виробництва товарів за власним вибором і продавати ці товари на ринках, які самі вони вибрали.
Сезонні коливання	підвищення або зниження у межах року рівня ділової активності

	внаслідок зміни сезону.
Сеньйораж	один із методів збалансування державного бюджету; дохід, який отримує держава внаслідок випуску в обіг додаткової кількості грошей.
Середні загальні витрати	загальні витрати фірми, поділені на обсяг (кількість) виробленої нею продукції.
Середні змінні витрати	загальні змінні витрати фірми, поділені на обсяг (кількість) її продукції.
Середні постійні витрати	загальні постійні витрати фірми, поділені на обсяг (кількість) її продукції.
Середній виторг	загальний розмір виторгу від продажу продукції, поділений на кількість проданого продукту.
Середній продукт	загальний обсяг виробленої продукції на одиницю використаних ресурсів (загальний продукт, поділений на кількість використаних ресурсів).
Середня схильність до заощадження	частка використовуваного доходу, яку домогосподарства заощаджують; відношення заощадження до використовуваного доходу.
Середня схильність до споживання	частка використовуваного доходу, яку домогосподарства витрачають на споживчі товари і послуги; відношення споживання до використовуваного доходу.
Система вільного підприємництва	економічна система, яка ґрунтується на приватній власності, вільному ринку і невтручанні держави у господарське життя.
Система узгодженого вільного підприємництва	економічна система вільного підприємництва з обмеженим втручанням держави у господарське життя.
Спекуляція	діяльність, що полягає у купівлі або продажу з наступним перепродажем або купівлею з метою отримання прибутку.
Сподівання	уявлення споживачів і ділових фірм про те, які економічні умови складуться в майбутньому.
Споживання	сукупність товарів і послуг, які куплені споживачами
Споживання основного капіталу (амортизація)	оцінка обсягу зношеного або використаного (спожитого) капіталу в процесі виробництва валового внутрішнього продукту.
Споживчі блага	товари і послуги, які безпосередньо задовольняють потреби людини.
Стабілізаційна політика	державна політика, спрямована на зменшення амплітуди короткострокових економічних коливань.
Стагфляція	інфляція, що супроводжується стагнацією виробництва і високим рівнем безробіття в країні; одночасне зростання рівня цін і рівня безробіття.
Стаціонарний	стан національної економіки, за якого значення основних змінних не змінюється.
Стимулювальна фіскальна політика	збільшення сукупного попиту, спричинене збільшенням державних витрат на товари і послуги або зменшенням чистих податків, чи певним поєднанням обох заходів
Торговельний блок	група країн, які знижують або скасовують торговельні бар'єри в торгівлі між собою. Приклад: Європейський Союз.
Торговельні бар'єри	протекціоністські заходи, за допомогою яких уряди прагнуть зменшити імпорт (мити, квота, обтяжливі митні процедури).
Точка нульового	рівень використовуваного доходу, за якого домогосподарства

заощадження	витрачають на споживання увесь свій дохід і нічого не заощаджують.
Традиційна економіка	економічна система, в якій традиції та звичаї визначають реальне використання обмежених ресурсів
Трансферні (передавальні) платежі	виплати державою особі або домогосподарству грошей (товарів і послуг), взамін яких платник (держава) не отримує товарів та послуг.
Трансформаційний спад	скорочення обсягу виробництва внаслідок зміни форм власності і методів господарювання, пристосування виробництва до платоспроможного попиту, перебудова галузевої структури економіки.
Трудова теорія вартості	економічна концепція, розвинута В.Петі, А.Смітом, Д.Рікардо, К.Марксом та іншими економістами. За цим підходом, кожен товар обмінюється на інший відповідно до кількості суспільної праці, затраченої на його виробництво.
Умови торгівлі	співвідношення обміну певної кількості одного товару на певну кількість іншого.
Уникнення нестачі	мотив нагромадження запасів, згідно з яким фірми нагромаджують додаткові товари на випадок несподіваного зростання попиту на їхню продукцію.
Управління попитом	використання фіскальної та монетарної політики для збільшення або зменшення сукупного попиту
Фактор виробництва	ресурс, який використовують для виробництва товарів і послуг (наприклад, праця).
Фактор ефективності в економічному зростанні	здатність національної економіки ефективно поєднувати ресурси для досягнення такого зростання реального обсягу виробництва, який дозволяють фактори виробництва.
Федеральна резервна система	центральний банк США.
Фіксований валютний курс	незмінна ціна купівлі та продажу національної валюти за іноземну валюту, яку встановив центральний банк країни
Фінансове обмеження	максимальна сума коштів, яку фірма може мобілізувати, наприклад, за допомогою позики для купівлі капітальних благ.
Фінансове посередництво	процес, у ході якого ресурси переходять від осіб, які заощадили частину свого доходу для майбутнього споживання, до осіб або фірм, які беруть у позику для придбання інвестиційних благ для їх використання у майбутньому виробництві.
Фірма	відокремлена виробнича одиниця в економіці. Вона купує ресурси для виробництва товару або послуги з метою вилучення прибутку і володіє та керує одним або декількома підприємствами.
Фіскальна політика	один з основних видів макроекономічної політики, який має справу з державним бюджетом – податками і урядовими видатками. Державні видатки та податки змінюють, щоб досягти повної зайнятості чи знизити рівень інфляції. Інша назва – бюджетно-податкова політика
Фондова біржа	ринок, на якому продають і купують акції.
Фрикційне безробіття	безробіття, пов'язане з добровільною зміною працівниками місця роботи і тимчасовими звільненнями.
Функціональний розподіл доходів	розподіл національного доходу країни між тими, хто виконує в національній економіці різні функції (забезпечує економіку

	різними видами ресурсів).
Центральний банк	державний інститут, який відповідає за пропозицію грошей у країні, контролює комерційні банки, зберігає офіційні золотовалютні резерви і виконує інші функції (в Україні - Національний банк України)
Циклічне безробіття	безробіття, що пов'язане з короткостроковими економічними коливаннями; відхилення фактичного рівня безробіття від природного
Циклічний дефіцит	дефіцит державного бюджету, зумовлений спадом, у результаті якого податкові надходження зменшилися.
Ціна	кількість грошей (або інших товарів і послуг), яку платять або отримують за інший товар або послугу.
Ціна фактора виробництва	плата за одиницю фактора виробництва.
Цінні папери	різні фінансові активи: акції, облігації, векселі тощо.
Часткове резервування	норма резервів, що становить менше 100% депозитних зобов'язань комерційного банку.
Чиста конкуренція	ситуація на ринку, коли величезна кількість фірм продає стандартизований продукт, доступ нових фірм на ринок дуже легкий, індивідуальний продавець не спроможний контролювати ціну продукту, який продає. Для цього ринку характерні цінова конкуренція і чимала кількість покупців.
Чиста монополія	ситуація на ринку, коли одна фірма продає такий продукт, що не має близького замітника, і має значний контроль над ціною на цей продукт. Доступ на цей ринок закритий. Тут може діяти, а може й не діяти цінова конкуренція.
Чистий внутрішній продукт (ЧВП)	валовий внутрішній продукт за вирахуванням тієї частини, яка необхідна для відшкодування капітальних благ, зношених у процесі його виробництва.
Чистий експорт	у рахунках національного продукту країни обсяг експорту товарів і послуг мінус обсяг їхнього імпорту
Чисті інвестиції	обсяг інвестицій за вирахуванням амортизації; приріст капіталу в національній економіці.
Чисті податки	податкові надходження мінус державні трансферні платежі.
Швидкість обігу грошей	кількість разів за рік, коли грошова одиниця, що перебуває в обігу, витрачається на купівлю товарів і послуг.
Шкала попиту	шкала, що показує кількість товару або послуги, яку покупці придбаватимуть за різними цінами протягом певного проміжку часу.
Шкала пропозиції	показує кількість товару або послуги, яку продавці пропонуватимуть за різними цінами протягом певного періоду.
"Що?", "Як?", "Для кого?"	фундаментальні проблеми економічної організації. Що – передбачає, скільки кожного товару чи послуги буде вироблено з обмежених ресурсів; як - вибір певної технології; для кого - стосується розподілу споживчих благ серед членів суспільства.
Явні витрати	грошові платежі фірм за ресурси зовнішньому постачальникові.
Ямайська система	створена 1976 р. міжнародна валютна система, яка стала основою нинішньої валютної системи керованого плавання обмінних курсів

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	2
Передмова	3
Плани лекційних та семінарських занять.....	4

Змістовий модуль 1. Основи макроекономічної науки та основні показники держави

Тема 1. Предмет, методи та функції макроекономіки	4
Тема 2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків	7
Тема 3. Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції.....	11
Тема 4. Споживання, заощадження та інвестиції	14
Тема 5. Класична модель макроекономічної рівноваги	17
Тема 6. Рівновага національного ринку у моделі IS-LM	22
Тема 7. Фіскальна політика держави	24

Змістовий модуль 2. Національна і світова економіка

Тема 8. Монетарна політика	28
Тема 9. Циклічні коливання та економічне зростання.....	32
Тема 10. Інфляція та інфляційна політика.....	36
Тема 11. Безробіття та політика зайнятості.....	39
Тема 12. Макроекономічна політика у відкритій економіці.....	45
Питання для підсумкового контролю.....	55
Глосарій	58

ЕКОНОМІКС:МАКРОЕКОНОМІКА

Методичні вказівки

для самостійної підготовки фахівців ОС «Бакалавр»,
галузь знань 07 Управління та адміністрування,
спеціальність 073 Менеджмент,
освітня програма «Менеджмент міжнародного бізнесу»

Укладач: **Гуца І.О.**